ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Insolvenční řízení a jeho důsledky pro plnění daňových a účetních povinností

Zpracoval: Mgr. Václav Polomis

Plzeň, 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra finančního práva a národního hospodářství

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Insolvenční řízení a jeho důsledky pro plnění daňových a účetních povinností

Zpracoval: Mgr. Václav Polomis

Plzeň, 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma: Insolvenční řízení a jeho důsledky pro plnění daňových a účetních povinností zpracoval samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

Plzeň, březen 2021

_____

Mgr. Václav Polomis

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat JUDr. et Mgr. Silvii Anderlové, vedoucí této práce, za cenné rady, připomínky a vstřícný přístup, kterým přispěla k vypracování této rigorózní práce. Taktéž bych chtěl poděkovat všem svým blízkým, kteří mi byli oporou při zpracování této práce, zejména pak mé manželce a dceři, které mi poskytly klid a čas pro sepis této práce.

Abstrakt

Tématem mé rigorózní práce je insolvenční řízení a jeho důsledky pro plnění daňových a účetních povinností. Práce má za cíl popsat současnou právní úpravu insolvenčního řízení ve vztahu k plnění daňových a účetních povinností a to jednak z pozice insolvenčního správce tak také z pozice dlužníka. Zároveň v rámci této práce poukazuji na některé procesní problémy, které mohou v rámci insolvenčního řízení a kolize lhůt nastat, kdy v této souvislosti čerpám především z vlastní praxe a činnosti u insolvenční správkyně. Mým cílem jednoznačně není popsat celý mechanismus plnění daňových a účetních povinností v rámci insolvenčního řízení, což s ohledem na rozsah právní úpravy ani není možné, nýbrž v rámci práce poskytnout přehled o daném tématu se zaměřením na v praxi nejčastěji řešené právní otázky a situace.

Abstract

The topic of my thesis is insolvency proceedings and its consequences for the fulfillment of taxes and accountings obligations. The thesis aims to describe the current legal regulation of insolvency proceedings in relation to the fulfillment of taxes and accountings obligations from the position of the insolvency administrator and from the position of the debtor. At the same time, I am pointing out to some procedural problems that may occur in insolvency proceedings and collision of deadlines. I draw on mainly from my own work and activities at the insolvency administrator. I do not want to describe the whole mechanism of taxes and accountings obligations in insolvency proceedings. With regard to the scope of legislation, it is not even possible to do so. I also provide an overview of the topic with a focus on the most frequently addressed issues and situations.

Klíčová Slova / Keywords

Věřitel / Creditor

Dlužník / Debitor

Insolvenční řízení / Insolvency proceedings

Daňové řízení / Tax proceedings

Účetní povinnosti / Accounting responsibilities

Obsah

Úvod 12
1. Insolvenční řízení 16
1.1. Definice insolvenčního řízení 16
1.2. Historický vývoj insolvenčního řízení 18
1.3. Úpadek 21
1.3.1. Způsob řešení úpadku - oddlužení 23
1.3.2. Způsob řešení úpadku - konkurs 28
1.3.3. Způsob řešení úpadku - reorganizace 29
1.3.4. Způsob řešení úpadku - úpadek finančních institucí 31
1.4. Procesní subjekty 33
1.4.1. Dlužník 33
1.4.2. Insolvenční soud 36
1.4.3. Insolvenční správce 37
1.5. Majetková podstata 40
1.6. Přezkumné jednání 41
1.7. Incidenční spory 42
1.8. Rozporování neplatných a neúčinných právních úkonů 43
1.9. Daňové i nedaňové pohledávky v insolvenčním řízení 44
1.9.1. Pohledávky uplatňované přihláškou pohledávky 45
1.9.2. Pohledávky za majetkovou podstatou 46
1.9.3. Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou 48
1.9.4. Zvláštní případy uplatnění pohledávek 49
1.9.5. Zajištěné a nezajištěné pohledávky 50
1.9.6. Vykonatelné a nevykonatelné pohledávky 51
1.9.7. Další typy pohledávek 52
1.9.8. Pohledávky neuspokojované v rámci insolvenčního řízení 54
1.9.9. Pohledávky správce daně 55
2. Daňové povinnosti v souvislosti s insolvenčním řízením 57
2.1. Daňový přeplatek dlužníka a postup s jeho nakládáním 57
2.2. Střet daňového a insolvenčního řízení 60
2.3. Dispoziční oprávnění k podání daňového tvrzení 60

2.3.1. Dispoziční oprávnění k podání daňového tvrzení – dlužník 60
2.3.2. Dispoziční oprávnění k podání daňového tvrzení – insolvenční správce 62
2.4. Podávání daňových tvrzení 62
2.4.1. Podávání daňového tvrzení při rozhodnutí o úpadku dlužníka 63
2.4.2. Podávání daňového tvrzení v průběhu insolvenčního řízení dlužníka 65
2.4.3. Podávání daňového tvrzení při skončení insolvenčního řízení dlužníka 66
3. Daň z příjmů v souvislosti s insolvenčním řízením 68
3.1. Specifika daně z příjmů právnických osob v insolvenčním řízení 68
3.2. Specifika daně z příjmů fyzických osob v insolvenčním řízení 69
3.3. Daňové opravné položky a insolvenční řízení 70
3.3.1. Opravné daňové položky za dlužníky v insolvenčním řízení 71
3.3.2. Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám 72
3.3.3. Opravné položky dle ustanovení § 8c zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů 73
3.4. Osvobozené příjmy od daně z příjmů 74
3.5. Účetní odpisy pohledávek obecně 75
3.6. Účetní odpisy pohledávek v souvislosti s insolvenčním řízením dlužníka 77
3.6.1. Příjmy z činnosti insolvenčního správce – fyzické osoby 81
3.6.2. Příjmy z činnosti insolvenčního správce – veřejné obchodní společnosti 81
4. Daň z přidané hodnoty v souvislosti s insolvenčním řízením 83
4.1. Podmínky a omezení opravy základu daně 83
4.2. Nedobytné pohledávky 87
4.3. Stavení lhůty pro provedení opravy základu daně 88
4.4. Stanovení výše opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky 90
4.5. Změna výše opravy základu daně určené kvalifikovaným odhadem 92
4.6. Dodatečná oprava základu daně v případě nedobytné pohledávky 93
4.7. Zrušení opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky 94
4.8. Zdaňovací období v insolvenci 95
4.9. Srovnání tuzemské právní úpravy daně z přidané hodnoty s právní

úpravou jiných členských států EU 97
4.9.1. Německo 97
4.9.2. Slovensko 98
4.9.3. Španělsko 98
5. Případová studie 100
6. Zamyšlení *de lege ferenda* 111
Závěr 113
Resumé 115
Seznam použitých pramenů a literatury 117
Odborné knihy, monografie 117
Odborné články 119
Právní předpisy 120
Judikatura 122
Seznam internetových zdrojů 124
Seznam použitých obrázků 124

Úvod

„Čas je půjčka, kterou nemůže vrátit ani vděčný dlužník“

Seneca

V návaznosti na výše citovanou myšlenku a vyřčený citát římského filozofa Senecu bych chtěl úvodem poukázat na skutečnost, že již dávno před dobou zavedení našeho letopočtu počítaného od domnělého data narození Ježíše, společnost znala a rozuměla významu pojmu dlužník a s tím spojenému pojmu věřitel.

Již od doby studia na Právnické fakultě v Plzni mě vždy fascinovalo, a to jak v pozitivním, tak v negativním smyslu nastavený způsob a historický vývoj řešení úpadku dlužníka a řešení platební neschopnosti. Když bych měl upřímně uvést, co přesně ve mě utkvělo za informace z dob studia, pak to je zcela jistě definice pojmu závazek, kdy si dodnes pamatuji, že se jedná o právo, které nás nutí k určitému jednání vůči druhým. Z tohoto jsem pak měl za prokázané a zcela v souladu s touto definicí, že není možné krom plného uhrazení závazku či jiného splnění tento dluh prominout a to do doby, než jsem se začal blíže seznamovat se zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen „insolvenční zákon“).

K tomuto nutno v prvé řadě uvést, že celé úpadkové právo je, ač se to na první pohled nemusí zdát, velice důležitou součástí právního řádu každého státu, neboť jeho kvalita a úroveň ovlivňuje nejen přímo dotčené subjekty, avšak má také přímé dopady na společnost jako takovou. Navíc v současnosti, kdy žijeme v době „covidové“ je tato problematika více než aktuální, neboť v souvislosti s přijímáním krizových opatření dochází také k mnoha novelizacím mj. insolvenčního zákona, které dle mého subjektivního názoru však nepřispívají k navýšení míry uspokojení věřitelů, kdy dlužník ani není s ohledem na nejednoznačný výklad o splnění podmínek oddlužení pozitivně motivován, aby se snažil činit maximum, tedy vykonával výdělečnou činnost pro uspokojení svých pohledávek. Skutečností, které mohou toto negativně ovlivňovat je několik, v prvé řadě jednoznačně rozdílný přístup jednotlivých soudů, kdy například z vlastní praxe mám zkušenost, že například Městský soud v Praze neschvaluje a nechce schvalovat oddlužení dlužníků a naproti tomu například Krajský soud v Plzni

schvaluje oddlužení jako na běžícím pásu, bez nutnosti doložení například listin o úpadku dlužníka. Nutno však podotknout, že se ihned po přijetí novely zákona, účastník řízení (typicky občan České republiky) vždy nesnaží činit své kroky v souladu s platnou právní úpravou, avšak snaží se vždy primárně nalézt skulinu v zákoně či výluku, jak by se mohl s daným ustanovením vypořádat pro něj co nejsnadněji. Toto zmiňuji z důvodu, kdy například v rámci podání návrhu na oddlužení stačí čestně prohlásit, že se budu snažit maximálně uspokojit své věřitele. Toto čestné prohlášení stačí obyčejně podepsat a na základě tohoto čestného prohlášení se má za to, že toto prohlášení je pravdivé. V praxi jsem však nikdy nezažil situaci, kdy i přestože se ukázalo, že dlužník v rámci svého prohlášení uvedl lživé informace, že by došlo ke zrušení oddlužení, kdy je otázkou, zda by případné zrušení oddlužení mělo ten efekt potrestání dlužníka, neboť insolvenční návrh lze podat ihned po zrušení předchozího insolvenčního řízení znovu a to klidně opakovaně.

S ohledem na množství prací zabývajících se úpadkem dlužníka a samotným insolvenčním řízením jsem se rozhodl zaměřit a práci věnovat poměrně specifické a roztříštěné právní úpravě týkající se plnění daňových a účetních povinností v souvislosti s insolvenčním řízením. V rámci výběru tématu jsem pak došel k názoru, že většina prací, ať diplomových či rigorózních se daňové a účetní problematice nevěnuje, kdy například k insolvenčnímu zákonu je ke každému ustanovení již zpracováno několik komentářů[1] a porozumění danému ustanovení a zákonu jako celku je pak snazší. Insolvenční zákon však v návaznosti na výběr tématu této práce s tímto nekoresponduje, neboť v rámci insolvenčního zákona téměř nenajdeme ustanovení, které by řešilo otázku plnění daňových či účetních povinností.

Cílem této rigorózní práce je úzce se zaměřit na oblast správy daní, a to zejména na daň z příjmů a daň z přidané hodnoty v kontextu insolvenčního řízení. Těmto dvěma daním bude tedy věnována převážná část této práce, kdy v rámci práce se zároveň zaměřím na komparaci s dalšími členskými zeměmi Evropské

[1] Např. HÁSOVÁ, J. a kol.: *Insolvenční zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1504, HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon*, 3. vydání. Praha: 2018, 1824 s., RICHTER, O.: *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 307.

unie.

Rigorózní práce je rozdělena do čtyř základních kapitol a dále je součástí práce také případová studie, na které budu aplikovat konkrétní pravidla, která budou v rámci této práce blíže popsána ve třetí a čtvrté kapitole. Úvodní kapitola je zaměřena obecně na insolvenční řízení, kdy je potřeba ve stručnosti definovat pojmy jako je například úpadek dlužníka, popsat jednotlivé způsoby řešení úpadku dlužníka a uvést jednotlivé typy pohledávek, na které bude následně odkazováno v rámci dalších kapitol.

Druhá kapitola je věnována obecně plnění daňových povinností se zaměřením na dispoziční oprávnění k podávání daňového tvrzení. V této kapitole je tak pojednáno o povinnosti podávat daňová tvrzení a o skutečnostech, které určují, zdali má daňové tvrzení podávat dlužník či insolvenční správce. Dále v rámci této kapitoly blíže popíši jednotlivé fáze insolvenčního řízení v kontextu podávání daňového tvrzení a plnění povinností vůči správci daně.

Ve třetí kapitole rigorózní práce jsem se orientoval na právní úpravu daně z příjmů v souvislosti s insolvenčním řízením, a to s bližším zaměřením na daňové opravné položky a účetní odpisy pohledávky. V návaznosti na zaměření práce na insolvenční řízení se pak setkáváme nejčastěji právě s těmito daňovými a účetními operacemi, a proto považuji za účelné se v rámci této kapitoly zaměřit právě na tuto problematiku a toto také, pokud se dané jeví jako účelné, aplikovat na konkrétním příkladu, kdy tato práce může fungovat také například jako určité vodítko, pro zdárné plnění účetních a daňových povinností dotčených subjektů.

Ve čtvrté kapitole se zaměřuji na daň z přidané hodnoty, která se týká zejména věřitelů a osudu jejich pohledávek, kdy poměrně častým důvodem přihlášení pohledávky do insolvenčního řízení dlužníka je toliko za účelem splnění podmínky pro snížení základu daně. Toto je pak zcela logické a vyplývá to nejen z tuzemské právní úpravy avšak také z legislativy, která byla implementována v rámci členství v Evropské unii. V rámci této kapitoly také provedu srovnání tuzemské právní úpravy ohledně daně z přidané hodnoty mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie.

Poslední částí práce je, jak již bylo výše naznačeno, případová studie, na které budu aplikovat pravidla při plnění daňových a účetních povinností

v souvislosti s insolvenčním řízením. V rámci této práce, která by měla mít přínos zejména v aplikaci daných ustanovení, pak považuji toto za účelné a efektivní, neboť právě na konkrétním případu bude zřejmé, jak některá ustanovení lze aplikovat v praxi.

S ohledem na výše uvedené jsem přesvědčen, že obsah práce pokrývá komplexně problematiku plnění daňových a účetních povinností v souvislosti s insolvenčním řízením a přináší ucelený přehled toho, jaká jsou pravidla při plnění těchto povinností, i toho, s jakými úskalími se můžeme setkat při plnění daňových a účetních povinností.

Pevně věřím, že obsah práce přinese čtenáři lepší orientaci v této problematice a umožní mu se blíže seznámit a pochopit výklad jednotlivých ustanovení, kdy je nutno brát na zřetel, že insolvenční řízení je již řadu let hlavním a stále více využívaným řešením a často jediným východiskem ze špatné finanční situace subjektů a proto mám za to, že tato rigorózní práce může mít přínos, jak pro subjekty v pozici dlužníků, tak v pozici věřitelů.

resumé

1. Insolvenční řízení

1.1. Definice insolvenčního řízení

Samotné insolvenční řízení lze obecně definovat jako zvláštní řízení soudní, jehož předmětem je projednání úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka a jeho samotné řízení. V České republice se pak pojmem insolvenční řízení rozumí řízení dle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Na rozdíl od zákona o konkursu a vyrovnání došlo k zavedení pojmu insolvenční řízení, a to jako řízení jednotného. Zastavíme-li se u samotného termínu „insolvenční řízení“, pak je třeba konstatovat, že tento termín je dnes běžně používán. Díky zavedení insolvenčního rejstříku patří české insolvenční řízení k transparentním řízením. Pod pojmem insolvenční řízení chápeme taková řízení, jejichž předmětem a cílem je řešení úpadku dlužníka, případně hrozícího úpadku dlužníka. Nezřídka bývá upozorňováno, že insolvencí se běžně rozumí „neschopnost vyhovět peněžním závazkům“ či „nezpůsobilost plnit závazky pro nedostatek prostředků“. Nic to však nemění na tom, že přes určité nuance v definicích úpadku dnes existuje téměř ve všech státech úpadek ve dvou formách, které představují platební neschopnost a předlužení. Některé země, jako například Česká republika nebo SRN mají kromě toho definován i hrozící úpadek. Nelze opomenout, že insolvenčnímu řízení v rámci Evropské unie se věnuje zejména nařízení Rady (ES) č. 1346/2000, o úpadkovém řízení, „insolvency proceeding“, přičemž tento výraz je do češtiny běžně překládán jako řízení „úpadkové“. Nařízení o úpadkovém řízení je pro Českou republiku závazné od 1. 5. 2004. Dne 20. 5. 2015 bylo přijato nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/848 o insolvenčním řízení (přepracované znění). Toto nařízení nahradilo od 26. 6. 2017 zmíněné nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 o úpadkovém řízení. Díky této legislativní změně dochází k zásadnější reformě jednoho z významných předpisů v rámci EU. Za zmínku stojí, že toto nařízení odstraňuje kromě jiného požadavek na likvidační povahu vedlejšího úpadkového řízení a též ukládá členským státům v zájmu zlepšení poskytování informací věřitelům a soudům povinnost vytvořit a vést jeden či více veřejně přístupných elektronických rejstříků a zveřejňovat v nich příslušné informace o přeshraničních úpadkových věcech. Toto lze považovat za velmi

významný přínos z hlediska transparentnosti řízení.[2]

Insolvenční řízení jako takové lze obecně rozdělit na několik fází. První fáze začíná podáním insolvenčního návrhu, čímž dochází k zahájení insolvenčního řízení. Poté následuje rozhodnutí o úpadku dlužníka, spojené s ustanovením osoby insolvenčního správce a zároveň rozhodnutí o vhodném způsobu řešení úpadku dlužníka. Následně probíhá samotná realizace zvoleného způsobu řešení úpadku dlužníka a poté dochází k ukončení insolvenčního řízení a to zpravidla na základě konečné zprávy podané ze strany ustanoveného insolvenčního správce.

Zvláštností, která je pro insolvenční řízení typická je to, že dané řízení v sobě zahrnuje, jak řízení nalézací, tak zároveň řízení vykonávací, kdy se jedná o unikát oproti všem ostatním soudním řízením. K tomu, aby došlo k zahájení insolvenčního řízení pak není potřeba ani vykonatelné rozhodnutí, kdy podmínky, které pro zahájení insolvenčního řízení musejí být splněny, budou podrobně rozebrány v následujících kapitolách.

Cílem insolvenčního řízení je pak dosáhnout majetkového uspořádání větším počtem subjektů, které by krizovou situaci překonalo (sanační řešení) anebo z ní vyvodilo nezbytné důsledky (likvidační řešení).[3] V návaznosti na výše uvedené je potřeba poukázat na zásadu par conditio creditorium, kterou je insolvenční řízení vedeno, kdy tato zásada stanoví, že platí rovné podmínky pro věřitele.[4] V rámci následujících kapitol pak bude podrobněji rozebráno, že jednotliví věřitelé mají diametrálně odlišné postavení, avšak toto je způsobeno kvalitou pohledávky, nicméně v rámci stejných právních titulů zakládající pohledávky věřitelů mají tito stejné postavení a dochází v rámci insolvenčního řízení k jejich poměrnému uspokojování rovným způsobem.

---

[2] TARANDA, Petr. § 2 [Vymezení některých základních pojmů]. In: HÁSOVÁ, Jiřina, ERBSOVÁ, Hana, KUBÁLEK, Jan, MORAVEC, Tomáš, SMRČKA, Luboš, ŠMEJKAL, Viktor, TARANDA, Petr, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Insolvenční zákon*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 6.

[3] WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice.* 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014, 621 s. ISBN 978-80-7201-940-3. s. 41.

[4] KABRHEL, Miloslav. *Započtení v insolvenčním řízení – porušení zásady pari passu?*. Bulletin advokacie, 2018, č. 3, s. 40-45.

1.2. Historický vývoj insolvenčního řízení

Prvopočátky insolvenčního řízení, respektive konkurzního řízení se začaly formovat již v římském právu. Pakliže dlužník ve starověkém Římě neměl dostatek prostředků k úhradě svých závazků, pak na podnět věřitele vydal preator dekret Missio in bona debitoris (Misio in possesionem bonorum rei servandae causa). Tato Missio in bona debitoris byla následně veřejně vyhlášena a to z důvodu, aby i případně další věřitelé mohli k řízení dlužníka přistoupit a zároveň tak mohla třetí osoba za dlužníka uhradit vzniklý dluh. Po uplynutí lhůty následně praetor vydal další dekret, kterým vyzval přihlášené věřitele, aby ze svých řad zvolili osobu, která bude za ně jednat (magister bonorum). Jediným úkolem této osoby bylo zpeněžit veškerý majetek dlužníka a následně tyto prostředky po uspokojení své předem určené odměny rozdělit mezi ostatní věřitele.[5]

Vznik samotného insolvenčního řízení následně ve středověku musíme spojovat s okamžikem, kdy se soudní praxí začal vytvářet samostatný procesní útvar, jehož cílem bylo uspořádat majetkové poměry insolvenčního dlužníka tím způsobem, aby bylo zajištěno poměrné uspokojení všech jeho věřitelů podle výše jejich pohledávek. Tento způsob právního myšlení se pak začal formovat v prvopočátku v italských městech, která v té době byla hospodářsky nejvyspělejší z celé Evropy, a zároveň si uvědomovala možné problémy spojené s neplacením závazků.

Z důvodu neustále se prohlubujících finančních problémů v důsledku hospodářské krize pak počátkem 17. století bylo potřeba jasně definovat a zakomponovat do stávajícího právního systému úpravu týkající se splácení dluhů respektive samotného konkursního řízení. K finančním problémům a problémům spojených s hrazením vzniklých dluhů pak přispěla také zásadním způsobem tzv. měnová kaláda[6] v roce 1623. V témže roce mincovní konsorcium na území Čech začalo razit tzv. dlouhé mince, kdy se z původní jedné mince vytvořilo deset nových přidáním levnějších příměsí kovů, čímž došlo ke snížení podílu zlata a k devalvaci měny. Tímto pak došlo k úplnému zhroucení finančního systému a úpadku většiny částí společnosti skrze všechny vrstvy obyvatelstva.

---

[5] KINCL Jaromír. - URFUS, Valentin. - SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2., dopl. a přeprac. vyd., V nakl. Beck 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 1995. xxii, s. 130 – 132.

[6] Kaláda je slovo, které pochází z italského slova calata a znamená sestup, klesání, svah, pokles.

V roce 1627 se v uzákoněném Obnoveném zřízení zemském, konkrétně v článcích LXXII až LXXVII řeší „placení dluhův, kteří větší jsú, nežli dlužník svého statku nebo jmění má".[7]

V roce 1781 pak vzniká první ucelený právní předpis upravující problematiku placení dluhů, kdy se jedná o Obecný konkursní řád Jozefínský.

Jelikož pak konkurzní řízení dle kodifikovaného Josefínského konkursního řádu bylo postaveno na tzv. principu perpetuace.[8] Z praxe pak postupem času vyplynulo, že zejména zdlouhavost konkursního řízení není v zájmu věřitelů ani dlužníka a proto se počátkem 19. století objevila snaha dané řízení upravit do té podoby, aby se konkursní řízení zefektivnilo a netrvalo dlouhá léta. S ohledem na dané skutečnosti pak byl Jozefínský konkursní řád několikrát novelizován, kdy však s ohledem na nepřehlednost právního předpisu byl tento zcela nahrazen novým konkursním řádem z 25. 12. 1968 č. 1/1869 ř.z.[9], který vycházel z pruského konkursního řádu z roku 1855.

Následně s ohledem na vývoj společnosti se i tento konkursní řád stal zastaralým a bylo potřeba jej nahradit, kdy v roce 1914 dochází k vydání nařízení císaře č. 337/1914 ř.z., čímž došlo ke zřízení řádu konkursního, vyrovnacího a odpůrčího. Tato kodifikace byla zcela revoluční, neboť se po několika provizorních řešeních povedlo vytvořit funkční model, ze kterého ve své podstatě čerpají všechny právní předpisy ve střední Evropě týkající se insolvenčního řízení. Na základě tohoto řádu pak bylo stanoveno, že každému dlužníkovi byl ustanoven konkursní komisař, který měl za úkol zjistit dlužníkův majetek a tento sepsat do soupisu majetku dlužníka (dnešní soupis majetkové podstaty). Po zjištění veškerého majetku dlužníka komisař zjistil celkovou výši dluhů a dle tohoto vypracoval konkursní správce plán zpeněžování majetku, aby došlo k největšímu uspokojení věřitelů dlužníka.[10] Konkursní řízení v roce 1914 pak dokonce upravovalo možnosti odvolacího řízení, kdy bylo možné se odvolat ke konkursnímu soudu, následně na Vrchní soud a na Nejvyšší soudní dvůr.

---

[7] Obnovené zřízení zemské z roku 1627 (nadpis článků LXXII-LXXVII) citováno podle SCHELLEOVÁ, Ilona. *Konkursní a vyrovnací řízení.* Brno: Iuridica Brunensia, 1995. Právo a současnost. ISBN 80-85964-01-5., s. 17.

[8] Princip perpetuace stanovil, že konkursní řízení dlužníka trvá do té doby, než jsou zcela uhrazeny pohledávky všech věřitelů.

[9] ř.z. = říšský zákoník

[10] ZOULÍK, F. *Vývoj insolvenčních řízení.* Právní fórum, 2009, č. 4, s. 153.

Funkčnost a kvalitu tohoto právního předpisu pak podtrhuje skutečnost, že tento řád po sice značném množství novel nadále platil například v Rakousku a Německu ještě na počátku 21. století.

Následně po 1. světové válce došlo na území Československa k nahrazení dosud platného řádu zákonem č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí. Tento zákon pak byl dále doplněn vládními nařízeními o doručování vyhlášek v konkursním a vyrovnávacím řízení a o jejich uveřejňování v Ústředním oznamovateli (č. 114/1931 Sb.) Řád z roku 1931 pak platil až do roku 1950, kdy byl tento zrušen zákonem č. 142/1950 Sb., občanským soudním řádem ze dne 25. 10. 1950, aniž by byl nahrazen jinou právní normou. Se změnou režimu na území tehdejšího Československa došlo taktéž k transformaci právního řádu socialistického státu, kdy bylo zavedeno direktivní řízení hospodářství, tak samotné konkursní řízení se stalo nepotřeným a nebylo možné jej ani v praxi aplikovat s ohledem na skutečnost, že došlo ke znárodnění veškerých podniků.[11]

K obnově právního rámce insolvenčního, respektive úpadkového řízení a taktéž konkursního práva dochází v Československu v roce 1991, kdy po roce 1989 došlo k přeměně politické situace a v souvislosti s tím také k přeměně ekonomické situace většiny subjektů. V roce 1991 tedy došlo k přijetí zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, který navazoval na původní řád z doby první republiky. Jelikož tento zákon jako mnoho dalších byl vytvořen pod tlakem tehdejší doby, tak ihned po přijetí tohoto zákona se ukázalo, že navázat na předchozí řád z roku 1931 není ideálním řešením, neboť úpadek dlužníka nebylo možné řešit jiným způsobem než právě prohlášením konkursu na majetek dlužníka, kdy automaticky tímto docházelo k ukončení podnikatelské činnosti dlužníka a k prodeji jeho majetku, kdy se jednalo vždy o téměř likvidační výkon práva. Dále samotné insolvenční řízení nebylo ani výhodné pro samotné věřitele, kdy tito měli jen omezené možnosti zasahovat například do průběhu zpeněžování majetkové podstaty, kdy proces zpeněžování majetku dlužníka navíc trval několik let. Nejzásadnější vadou byla skutečnost, že zákon o konkursu a vyrovnání ani neupravoval úpadek fyzických osob nepodnikatelů, ani pak úpadek subjektů

[11] BAŘINOVÁ, Dagmar, Renáta HÓTOVÁ a Ladislav OLŠAR. *Konkurzní řízení v praxi: z pohledu věřitele i úpadce.* 2. přeprac. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-0909-3, s. 96.

s vysokým počtem zaměstnanců jako například bank a pojišťoven.[12] Zákon o konkursu a vyrovnání byl po dobu své platnosti celkem dvacetosmkrát novelizován, kdy již i samotní insolvenční správci a insolvenční soudy neměli přehled v daném zákoně. K tomuto pak vložím zajímavou statistickou vložku, kdy například právě zákon o konkursu a vyrovnání za 6017 dnů doznal průměrně jednu novelu za 7 měsíců, 1 den, 19 hodin, 55 minut a 42,8 sekund. V souvislosti s tímto pak došlo ke zrušení zákona o konkursu a vyrovnání a přijetí nového zákona upravující insolvenční řízení, který reflektoval veškeré potřebné změny, které v průběhu let bylo potřeba upravit závazným právním předpisem.

Dne 1. 1. 2008 tak vstoupil v platnost insolvenční zákon. Nad rámec historického exkurzu si pak dovoluji na konec této podkapitoly poukázat na fakt, že k ultimu roku 2020 byl insolvenční zákon doposud třicetpětkrát novelizován, kdy k tomuto počítám i rušící nálezy Ústavního soudu. To pak představuje průměrně jednu novelu za 19 týdnů, 4 dny, 10 hodin, 58 minut a 13,4 sekund. Za dobu účinnosti insolvenčního zákona se pak jedná o průměrně jednu novelu za 17 týdnů, 23 minut a 30,9 sekund. S ohledem na současný stav a nepřehlednost tohoto právního předpisu mám za to, že by v nejbližší dekádě mělo i s ohledem na výklad práva dojít k vydání zcela nového právního předpisu, který by byl uceleným právním předpisem a který by reflektoval současné potřeby společnosti v návaznosti na vývoj ekonomiky.

1.3. Úpadek

„Úpadek je ve skutečnosti okamžikem, kdy dochází k fundamentální změně ve vlastnictví korporace. Zatímco před úpadkem jsou nositeli rozhodovacích pravomocí společníci, okamžikem porušení závazků dlužník a společníci tuto pravomoc ztrácejí ve prospěch věřitelů. Věřitelé by proto měli být vnímáni jako vlastníci insolventní společnosti a správce jako jimi najatý manažer.“[13]

Úpadek, někdy také označován jako „bankrot“[14] je obecné označení pro

[12] HÁSOVÁ, Jiřina. *Konkurs a vyrovnání.* 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Orac, 2001. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-26-6, s. 11-12.

[13] JACKSON, T.H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1986, s. 10.

[14] GRANT W. NEWTON, R. LIQUERMAN, *Bankruptcy and Insolvency Taxation*: 2007 Cumulative Supplement , IN: John Wiley & Sons, 2007, ISBN 0471796328, 9780471796329, str. 201.

neschopnost dlužníka platit své závazky více věřitelům řádně a včas**.** Existují dvě formy úpadku, a to platební neschopnost a předlužení. Dále zákon rozeznává i situaci, kdy dlužník zatím schopen splácet je, ale důvodně se očekává, že toho dále již nebude schopen – tzv. hrozící úpadek.[15]

Dlužník se nachází v úpadku dle insolvenčního zákona za předpokladu, že má:

- více věřitelů (nestačí pouhá pluralita závazků) a
- peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti[16] a
- tyto závazky není schopen plnit (musí se jednat o objektivní neschopnost nikoli pouze o neochotu plnit).[17]

Dle vyvratitelných domněnek platební neschopnosti se pak má za to, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, jestliže:

- zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo
- je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo
- není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo
- nesplnil povinnost, kterou mu uložil insolvenční soud, a to předložit seznam svého majetku včetně svých pohledávek s uvedením svých dlužníků, seznam svých závazků s uvedením svých věřitelů, seznam svých zaměstnanců a listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek.[18]

Krom formy úpadku platební neschopnosti dále insolvenční zákon rozlišuje úpadek formou předlužení, kdy dlužník, který je právnickou osobou, či osobou fyzickou podnikající, se nachází v úpadku také tehdy, je-li předlužen, to

---

[15] Insolvenční rejstřík. *Justice.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-01-30]. Dostupné z: https://insolvence.justice.cz/slovnik-insolvencnich-pojmu/.

[16] Předchozí zákon o konkursu a vyrovnání uváděl místo lhůty 30 dnů pojem „po delší dobu". Lhůta 30 dnů byla zavedena zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[17] § 3 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[18] § 3 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

znamená, že má více věřitelů a souhrn jeho všech závazků splatných i nesplatných převyšuje hodnotu jeho majetku. Při stanovení hodnoty majetku se pak posuzuje nejen faktický majetek, ale také případné hodnoty získané správou majetku nebo provozem podniku pakliže by dlužník pokračoval v podnikatelské činnosti.[19] Naproti tomu se má za to, že dlužník, který je podnikatelem a vede účetnictví, je schopen plnit své peněžité závazky, a to za předpokladu, kdy rozdíl mezi výší jeho splatných peněžitých závazků a výší disponibilních prostředků, tzv. „mezera krytí“ je nižší než 10 % splatných závazků, a tento dlužník by tedy případně byl schopen uhradit ze svých disponibilních prostředků více než 90 % svých splatných závazků. I v případě, že by mezera krytí byla větší než 10 % splatných závazků, může dlužník prokázat, že mezera krytí v přiměřené době pod tuto hladinu klesne. Shora zmíněný výkaz stavu likvidity anebo výhled vývoje likvidity však musejí být sestaveny auditorem, znalcem nebo osobou, která se zabývá ekonomickým poradenstvím v oblasti insolvencí a restrukturalizací.[20]

Dle předchozího právního předpisu upravující insolvenční řízení, tedy dle zákona o konkursu a vyrovnání bylo možné řízení zahájit až v okamžiku, kdy se dlužník ocitl fakticky v úpadku. Jelikož bylo často již předem zřejmé, že dlužník nebude v blízké budoucnosti schopen dostát svým závazkům, tak zákonodárce zavedl přijetím insolvenčního zákona pojem tzv. hrozícího úpadku. Jedná se pak o situaci, kdy se již dlužník důvodně domnívá, že mu hrozí úpadek a že tedy nebude schopen s přihlédnutím ke všem okolnostem řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků vůči svým věřitelům. Insolvenční návrh pak může v případě hrozícího úpadku podat pouze dlužník a nikoliv věřitel. Pro dlužníka pak možnost včasného podání insolvenčního návrhu může znamenat v určitých případech možnost, jak se se svými věřiteli domluvit pod dohledem insolvenčního soudu a za pomoci insolvenčního správce a zvýšit tak tímto případnou šanci překonat hrozící úpadek a postupně dosáhnout uspokojení splatných závazků, aby tak dlužník odvrátil hrozící úpadek.

1.3.1. Způsob řešení úpadku - oddlužení

Způsob řešení úpadku dlužníka je nejčastějším řešením úpadku, kdy se

[19] § 3 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[20] § 3 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

jedná v podstatě o sanační způsob řešení úpadku, který byl do českého právního řádu zaveden přijetím insolvenčního zákona. Sanačním způsobem rozumíme takovým způsobem, kdy není cílem dlužníka vyřadit z jeho ekonomických aktivit a následně způsobit i jeho zánik, nýbrž vychází z myšlenky, že pakliže bude dlužník při přijetí určitých opatření dále fungovat, tedy vykonávat výdělečnou činnost, věřitelům se může dostat většího uspokojení jejich pohledávek, než v případě, kdyby se provoz dlužníka zastavil.

Oddlužením lze pak řešit úpadek nejen fyzické osoby, avšak také úpadek právnické osoby, která není považována za podnikatele a současně nemá dluhy z podnikání. Zároveň také platí, že dluhy z podnikání nejsou překážkou schválení oddlužení a to za předpokladu, pokud věřitel nejpozději s přihlášením své pohledávky výslovně nesdělí, že s řešením úpadku oddlužení nesouhlasí a toto své stanovisko řádně neodůvodní, nebo se jedná o pohledávku věřitele, která zůstala neuspokojena po skončení insolvenčního řízení dlužníka, ve kterém insolvenční soud rozhodl o zrušení konkursu na majetek dlužníka po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení nebo za situace, kdy majetek dlužníka je pro uspokojení jeho závazků nepostačující, nebo v případě, kdy se jedná o zajištěnou pohledávku.

Samotné oddlužení pak lze provést dvěma způsoby, a to buď zpeněžením majetkové podstaty dlužníka, nebo plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, kdy tato forma je nově vzniklou formou, kterou přinesla novela insolvenčního zákona účinná od 1. 6. 2019. Tato forma je pak nejčastějším způsobem oddlužení, kdy ve své podstatě většina dlužníků nedisponuje majetkem, který by se zapisoval do majetkové podstaty a podléhal tedy zpeněžení. S poukazem na novelu insolvenčního zákona účinnou od 1. 6. 2019 pak zároveň jen okrajově chci poukázat na plánovanou částečnou transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1023 ze dne 20. 6. 2019 (směrnice o restrukturalizaci a insolvenci). Podstatou navrhované novely insolvenčního zákona je poměrně zásadní skutečnost týkající se zkrácení délky trvání insolvenčního řízení u všech dlužníků z dosavadních pěti let na tři roky. Čl. 21 odst. 1 směrnice o restrukturalizaci a insolvenci pak hovoří o tom, že: *„Členské státy zajistí, aby doba, po jejímž uplynutí mohou být podnikatelé v úpadku zcela*

oddluženi, nebyla delší než tři roky.“[21] Směrnice však již ve svém znění neupravuje postavení dlužníků spotřebitelů, kdy i z důvodové zprávy k insolvenčnímu zákonu přiznává předkladatel, že toto není zcela dořešeno.[22] Nutno dále také poukázat, že novela přichází v poněkud pro věřitele nešťastnou dobu, kdy dlužníkům přinesly dále značné úlevy tzv. Lex Covid justice 1 a 2. V návaznosti na výše uvedené je nutno podotknout, že oddlužení podnikatelů, na které směrnice primárně míří, představují pouhá 3,81 % všech oddlužení a zbylých 96,19 % představují oddlužení spotřebitelů.[23] Tím spíše tedy osobně nerozumím postupu zákonodárce, který v zájmu minority českých oddlužení přijímá revoluční novelu insolvenčního zákona, kdy toto může představovat ohrožení dosud poměrně obtížně nastavené hranice rovnováhy mezi právy věřitelů a dlužníků. Dalším poměrně zajímavým statistickým údajem je fakt, že před tzv. oddlužovací novelou z roku 2019, která odstranila povinnost úhrady alespoň 30 % dluhů, činilo uspokojení věřitelů průměrně 56 %. Po oddlužovací novele v roce 2019[24] došlo k poklesu na průměrné uspokojení 41,48 %, přičemž medián uspokojení činí pouhých 30,61 %. Následným zkrácením doby oddlužení tedy z pěti na tři roky by průměrné uspokojení pohledávek věřitelů ještě pokleslo na 24,89 % (v mediánu 18,37 %), což dle mého osobního názoru představuje natolik zásadní zásah do dnes již natolik oslabené ekonomiky, že tato skutečnost bude mít nedozírné následky a bude hrozit zhroucení celého systému insolvence.

K současné právní úpravě je nutno uvést, že dlužník při schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře neztrácí dispoziční oprávnění ke svým příjmům a majetku, které získá po schválení oddlužení. S takto nabytými příjmy a majetkem je dlužník povinen naložit způsobem uvedeným v rozhodnutí o schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty.

---

[21] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1023 ze dne 20. 6. 2019

[22] Důvodová zpráva k novele insolvenčního zákona, s. 36.

[23] Statistika vedená Asociací insolvenčních správců

[24] Zákon, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Motivací dlužníka ke zdárnému splnění oddlužení je pak vydání rozhodnutí insolvenčního soudu o splnění oddlužení a zároveň rozhodnutí o osvobození dlužníka od hrazení doposud neuspokojených pohledávek. Oddlužení plněním splátkového kalendáře je splněno v případě, že dlužník uhradil svým věřitelům pohledávky v plné výši, nebo v průběhu 3 let od schválení oddlužení splatil nezajištěným věřitelům pohledávky alespoň do výše 60 %. Dalším případem, kdy dojde ke splnění oddlužení, je stav, kdy v průběhu 5 let od schváleného oddlužení nebylo dlužníku oddlužení zrušeno a dlužník neporušil své povinnosti vynaložit veškeré úsilí, které po něm bylo možno spravedlivě požadovat k plnému uspokojení pohledávek svých věřitelů.[25] V souvislosti s tímto požadavkem se pak má za to, že dlužník neporušil tuto povinnost, pokud splatil nezajištěným věřitelům alespoň 30 % jejich přihlášených pohledávek.

Novelou insolvenčního zákona došlo také k přiznání zvýhodnění pro dlužníky, kteří jsou starobními důchodci, nebo se jedná o dlužníky, kterým byl přiznán invalidní důchod pro invaliditu II. či III. stupně. V případě těchto osob je oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty splněno, jestliže nebylo oddlužení zrušeno po dobu 3 let od schválení oddlužení.[26] Obdobně se postupuje v případě, pokud pohledávky nezajištěných věřitelů vznikly alespoň ze dvou třetin jejich výše před dosažením 18 let věku dlužníka, kdy datum vzniku a splatnosti pohledávky je věřitel povinen přesně uvést do přihlášky své pohledávky.[27] Další poměrně zásadní změnou, kterou jistě ocení všichni dlužníci, je zavedení institutu ochrany obydlí dlužníka. Dlužník od přijetí novely, tedy po 1. 6. 2019 nemá již povinnost vydat ke zpeněžení své obydlí. Povinnost vydat by měl jen za předpokladu, že by insolvenční správce ve své zprávě pro oddlužení uvedl, že hodnota obydlí dlužníka značně přesahuje hodnotu určenou podle nařízení vlády násobkem částky na zajištění obydlí v dlužníkově bydlišti.[28] V praxi jsem se pak osobně setkal se situací, kdy jsem zastupoval dlužníka a insolvenční správce nechal zpracovat toliko odhad místní realitní kanceláří v městě Chomutov a v rámci své zprávy trval na zpeněžení majetku dlužníka. V tomto případě se jednalo o starší paní, která žije v bytové jednotce 1 + 1

[25] § 412 odst. 1 písm. h) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[26] § 412a odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[27] § 412 odst. 6 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[28] DVOŘÁKOVÁ, Veronika. *Kam až povede lidská benevolence aneb oddlužení jako zbraň dlužníka na věřitele.* Bulletin advokacie, 2020, č. 5, s. 29-35.

společně se svým invalidním synem. S ohledem na znění zákona jsme pak nechali zpracovat řádný znalecký posudek soudním znalcem, který zpracoval posudek, kdy mj. zohlednil osoby žijící ve společné domácnosti a s ohledem na základní vybavení bytové jednotky pak učinil závěr, že se jedná skutečně o chráněné obydlí dlužníka a odvolací soud nakonec skutečně přitakal našim argumentům a dlužnici nebyla určena povinnost vydat svůj nemovitý majetek ke zpeněžení, jak navrhoval insolvenční správce. Rád bych poukázal na fakt, že insolvenční správce by měla být vždy čestná a logicky uvažující osoba. V některých případech ale moc a peníze kříví charakter, a pakliže tuto práci někdy v budoucnu bude číst nějaký insolvenční správce, žádám jej, aby se nad tímto zamyslel.

V návaznosti na celosvětovou pandemii COVID-19, kdy došlo k poměrně zásadnímu a citelnému zásahu do příjmů dlužníků se začalo poměrně hojně využívat dosud opomíjené možnosti přerušit oddlužení. Oddlužení plněním splátkového kalendáře lze na dobu až jednoho roku přerušit a to z vážných důvodů, které vždy individuálně posuzuje insolvenční soud po podání zprávy insolvenčního správce o plnění oddlužení dlužníkem. Tato doba se však nezapočítává do doby plnění oddlužení. Je zde tedy možnost oddlužení přerušit, avšak prodlužuje se tímto celková doba oddlužení.

Závěrem v rámci této podkapitoly pak chci poukázat na tu skutečnost, že i kdyby dlužník nebyl schopen takto „benevolentní podmínky“ plnit, pak má možnost po zrušení oddlužení či zrušení prohlášeného konkursu na jeho majetek znovu podat insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení, kdy tomuto brání toliko, kdyby předchozí řízení bylo zrušeno pro nepoctivý záměr dlužníka. K tomuto se pak v minulosti vyjádřil také Nejvyšší soud, který podotýká, že: *„dlužníku, který neunesl tíhu insolvenčního režimu, a u nějž došlo ke zrušení oddlužení plnění splátkového kalendáře a k prohlášení konkursu na jeho majetek proto, že v důsledku ztráty zaměstnání neplnil podstatné povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, nic nebrání v tom, aby se po skončení insolvenčního řízení (po pravomocném zrušení konkursu) znovu pokusil o oddlužení na základě nově podaného insolvenčního návrhu.“*[29]

[29] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. 29 NSČR 12/2013

1.3.2. Způsob řešení úpadku - konkurs

Řešení úpadku konkursem, je způsobem řešení úpadku spočívajícím v tom, že na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu na majetek dlužníka jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty s tím, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají, pokud zákon nestanoví jinak.[30] Samotný konkurs je pak vnímán jako likvidační způsob řešení úpadku, neboť jak bylo již výše uvedeno, neuspokojené pohledávky nezanikají a své pohledávky mohou tedy věřitelé často vymáhat i po skončení konkursu. S prohlášením konkursu jsou pak spojeny zejména tyto účinky:

- prohlášením konkursu se přerušuje likvidace právnické osoby, končí nucená správa, a pokud insolvenční soud nerozhodne jinak, zaniká předběžné opatření, bylo-li nařízeno;[31]

- prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, jakož i výkon práv a plnění povinností, které přísluší dlužníku, pokud souvisí s majetkovou podstatou. Insolvenční správce vykonává zejména akcionářská práva spojená s akciemi zahrnutými do majetkové podstaty, rozhoduje o obchodním tajemství a jiné mlčenlivosti, vystupuje vůči dlužníkovým zaměstnancům jako zaměstnavatel, zajišťuje provoz dlužníkova podniku, vedení účetnictví a plnění daňových povinností;[32]

- právní úkon, kterým dlužník po prohlášení konkursu odmítne přijetí daru nebo dědictví bez souhlasu insolvenčního správce, je neplatný. Totéž platí, jestliže dlužník uzavře bez souhlasu insolvenčního správce dohodu o vypořádání dědictví, podle které má z dědictví obdržet méně, než činí jeho dědický podíl;[33]

- prohlášením konkursu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela;[34]

---

30 § 244 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
31 § 245 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
32 § 246 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
33 § 246 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
34 § 268 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

- přerušují se soudní a rozhodčí řízení, která se týkají majetkové podstaty nebo které mají být uspokojeny z majetkové podstaty, jejichž účastníkem je dlužník.[35]

V návaznosti na prohlášení konkursu na majetek dlužníka je pak činnost insolvenčního správce poměrně přímočará. Jeho činnost by měla vždy primárně směřovat ke zjištění, zajištění a soupisu majetku dlužníka. Dále by insolvenční správce měl k přezkumnému jednání zpracovat seznam přihlášených pohledávek a dále zpracovat zprávu o hospodářské situaci dlužníka ke dni prohlášení konkursu na majetek dlužníka. Dále je insolvenční správce povinen sestavit mezitimní účetní uzávěrku ke dni předcházejícímu dni, kterým nastanou účinky prohlášení konkursu, kdy k samotným daňovým a účetním povinnostem budou blíže věnovány následující kapitoly.

Insolvenční zákon pak kromě „klasického" konkursu rozlišuje také tzv. nepatrný konkurs, kdy tento typ konkursu je určen k řešení menších konkursů dle rozsahu majetku a počtu věřitelů. Aby mohlo být rozhodnuto o nepatrném konkursu na majetek dlužníka, nesmí celkový obrat dlužníka za poslední účetní období předcházející prohlášení konkursu přesahovat dva miliony korun a dlužník zároveň nesmí mít více než 50 věřitelů.[36] Poměrně často je pak zejména o nepatrném konkursu rozhodováno v případě konkursů vedených na majetek fyzických osob – nepodnikatelů, kteří nesplňují podmínky oddlužení. Dle mého názoru je pak existence tohoto specifického typu konkursu efektivním řešením způsobu konkursu, neboť na rozdíl od klasického konkursu je nepatrný konkurs řešení úpadku dlužníka zjednodušeným procením postupem s poměrně zásadními odchylkami od klasického konkursu.

1.3.3. Způsob řešení úpadku - reorganizace

Dalším způsobem řešení úpadku dlužníka, který je poměrně ojediněle využíván, je reorganizace. Tento způsob řešení úpadku je zejména vhodným způsobem řešení úpadku pro dlužníka s pozitivní motivací k řešení své majetkové situace. Samotnou reorganizací se rozumí postupné uspokojování pohledávek

[35] § 263 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[36] HÁSOVÁ, Jiřina, MORAVEC, Tomáš. *9. Nepatrný konkurs.* In: HÁSOVÁ, Jiřina, MORAVEC, Tomáš. *Insolvenční řízení.* 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 191.

věřitelů při zachování provozu dlužníkova podniku na základě schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou ze strany věřitelů. Podstatou reorganizace je de facto provedení takových opatření, které vedou k odstranění krizového stavu dlužníkova podniku. Základním principem je zde poctivost, jíž se do insolvenčního zákona promítá právní zásada *nemo turpitudinem suam allegare potest* (nikdo nemůže těžit ze svého nepoctivého jednání).[37] Samotná poctivost se projevuje především v tom, že osoba, jež prosazuje sanační řešení úpadku (v případě reorganizace navrhovatel reorganizace či předkladatel reorganizačního plánu), bude mít snahu vyřešit úpadek způsobem, který zohlední oprávněné zájmy věřitelů, a to zejména co nejrychlejší, nejvyšší a zásadně poměrné uspokojení jejich pohledávek při dodržení postupů stanovených insolvenčním zákonem.[38] Dále je důležité uvést, že reorganizace je přípustná toliko u podnikajících subjektů, kdy současně je přípustná pouze u subjektů, jejichž celkový roční úhrn čistého obratu za poslední účetní období předcházející insolvenčnímu návrhu dosáhl alespoň 50 milionu korun, nebo dlužník zaměstnává nejméně 50 zaměstnanců v pracovním poměru.[39]

V rámci reorganizace je pak oproti ostatním způsobům řešení úpadku kladen důraz na rovnovážné rozdělení rolí mezi procesními subjekty, tj. mezi dlužníkem, insolvenčním soudem, insolvenčním správcem a věřiteli, respektive věřitelským orgánem. Aby mohlo dojít ke schválení oddlužení, musí prvotně dojít k přijetí reorganizačního plánu, který musí být přijat věřiteli a následně schválen insolvenčním soudem. Motivací věřitelů pro schválení reorganizačního plánu je pak vždy potenciálně vyšší míra uspokojení než například v případě prohlášení konkursu na majetek dlužníka. Nutno podotknout, že institut reorganizace oproti oddlužení a konkursu je opravdu výjimečným způsobem řešení úpadku dlužníka.[40]

Jelikož by mohlo docházet ke zneužívání způsobu řešení úpadku dlužníka reorganizací, tak byla zákonodárcem stanovena lhůta 120 dnů k předložení

---

[37] Viz např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sp. zn. 29 ICdo 33/2014

[38] KUČERA, František. *Poctivost – základní princip reorganizace, zkušenosti z jednoho insolvenčního řízení.* Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 17-20.

[39] § 316 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[40] SIGMUND, Adam. *Reorganizace firem v České republice – probouzení Šípkové Růženky*. Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 43-47.

reorganizačního plánu.[41] Insolvenčním soudem požadovaný reorganizační plán pak musí obsahovat část informativní, kdy tato část by se měla vztahovat k přijatým opatřením učiněným po zahájení insolvenčního řízení, jakožto i následující opatření, která by měla být v budoucnu přijata. Dále by reorganizační plán měl obsahovat část vysvětlující, kdy tato část by měla zejména popisovat změnu postavení věřitelů a to v návaznosti na přijatá opatření, čímž věřitelům vzniká větší šance na možné vyšší uspokojení jejich závazků přihlášených do insolvenčního řízení dlužníka. Poslední část reorganizačního plánu by měla být část konstruktivní, která by měla být postavena na určitém distribučním schématu. V rámci těchto distribučních schémat by pak měla být připravena zejména možná modelace, například fúze dlužníka s jinou právnickou osobou, převzetí dlužníka společníkem, emitace nových dlužních nebo kmenových cenných papírů či například restrukturializace.

Jak bylo již výše uvedeno, tak v rámci reorganizace mají věřitelé poměrně zásadní vliv na osud celého insolvenčního řízení dlužníka, jehož nejvýraznějším projevem je jejich zařazení do skupin v rámci reorganizačního plánu, v nichž hlasují odděleně o jeho přijetí. Jednou z mnoha podmínek schválení reorganizačního plánu insolvenčním soudem je tzv. „test nejlepšího zájmu věřitelů“ („Best Interests of Creditors“)[42], jehož obsahem je předpoklad, že žádný z věřitelů nedosáhne nižšího uspokojení než v případě prohlášení konkursu na majetek dlužníka. Pakliže reorganizace však není úspěšná, kdy k tomuto má povinnost dlužník v součinnosti s insolvenčním správcem pravidelně informovat věřitele a insolvenční soud, tak jej insolvenční soud ukončí s tím, že rozhodne o její přeměně v konkurs.

1.3.4. Způsob řešení úpadku - úpadek finančních institucí

Pro finanční instituce platí v rámci insolvenčního řízení celkem zásadní odlišnosti, kdy i zákonodárce tuto skutečnost reflektoval a řešení úpadku finančních institucí zařadil do části IV. insolvenčního zákona, která upravuje

[41] § 329 odst. 4 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[42] *Farm Bankruptcy: Hearings Before the Subcommittees on Administrative Practice and Procedure, and Courts of the Committee on the Judiciary*, United States Senate, Ninety-ninth Congress, First Session, on the Question of the Remedies Available to Debtors and Creditors Under Bankruptcy, how They Relate to the Great Plight of the American Farm and the Farm Family, November 6 and 12, 1985.

řešení úpadku finančních institucí, který je řešen v rámci zvláštního režimu.

Abychom mohli blíže popsat jednotlivé odlišnosti řešení úpadku finančních institucí, je třeba primárně definovat, co se pod pojmem finanční instituce rozumí. Pro potřeby insolvenčního zákona se finanční institucí rozumí banka, spořitelní a úvěrové družstvo, pojišťovna a zajišťovna a za dále stanovených podmínek insolvenčního zákona i některé další osoby.[43]

Oproti běžnému řešení úpadku podle insolvenčního zákona je tou nejzásadnější změnou, že v rámci řešení úpadku finanční instituce není ustanoven insolvenční správce z řady „běžných" insolvenčních správců, avšak insolvenční správce se zvláštním povolením.[44] Dalšími odlišnostmi v rámci úpadku finančních institucí je rozšíření okruhu možných osob oprávněných k podání insolvenčního návrhu, kdy kromě dlužníků a věřitelů může insolvenční návrh podat také Česká národní banka (dále jen „ČNB") a to v souladu s ustanovením § 368 odst. 1 insolvenčního zákona. Zajímavostí je pak také, že ČNB se v případě podání insolvenčního návrhu neukládá povinnost složit zálohu na náklady insolvenčního řízení. Dalším specifikem je fakt, že úpadek finančních institucí lze řešit vždy jen konkursem.[45] Dalším významným procesním krokem je zveřejnění podstatných částí rozhodnutí o úpadku v Úředním věstníku Evropské unie, neboť úpadek takového subjektu jako je finanční instituce má obvykle přesah mimo území České republiky.[46] Velmi důležitým procesním postupem týkajícím se přihlašování pohledávek věřitelů je to, že pohledávky věřitelů, které přímo vyplývají z účetnictví dlužníka, se považují za přihlášené ve smyslu insolvenčního zákona, což bude zároveň každému z takových věřitelů oznámeno insolvenčním správcem a to nejpozději ve lhůtě 60 dnů od prohlášení konkursu.[47]

Tyto specifika řešení úpadku jsou v podstatě pochopitelné, neboť je potřeba si uvědomit, že se většinou jedná o instituce, kdy počty věřitelů dosahují řádu tisíců a zahrnutí věřitelů, kteří jsou vedeni v účetnictví dlužníka je přínosné, kdy nelze všem věřitelům poskytnout informace o úpadku dlužníka a následně po

[43] KURKA, R., PAŘÍKOVÁ, A. *Subjekty finančního trhu, Vybrané aspekty likvidace a insolvence.* 1. Vydání. Praha : C.H.Beck, 2014. s. 150.
[44] § 3 odst. 2 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích
[45] § 368 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[46] § 370 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[47] § 370 odst. 2 písm. d) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

nich spravedlivě požadovat, aby se řádně a včas přihlásili do insolvenčního řízení dlužníka, zejména pak věřitelé zahraniční. Otázkou pak samozřejmě zůstává, pokud ustanovenému insolvenčnímu správci nebude účetnictví předáno, kdy toto samozřejmě přináší značnou zátěž pro insolvenčního správce, který by měl vyvinout maximální snahu k získání účetnictví, avšak má velice obtížnou pozici k plnění svých povinností, kdy je potřeba vždy komunikovat zejména s insolvenčním soudem a o všech nesnázích jej pro vlastní budoucí obranu o všem informovat.

1.4. Procesní subjekty

Subjekty, které svým postavením mají možnost ovlivňovat průběh insolvenčního řízení, jsou uvedeny v hlavě II. a ustanovení § 9 insolvenčního zákona. Účastníky řízení jsou dlužník a věřitelé, kteří uplatňují své právo vůči dlužníkovi.[48] Procesními subjekty jsou insolvenční soud, insolvenční správce, popřípadě další správce, státní zastupitelství, které vstoupilo do insolvenčního řízení a likvidátor dlužníka. Za nepřímé účastníky řízení lze označit například osobu znalce při oceňování majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka, dále zaměstnavatele, který provádí zákonné srážky na účet majetkové podstaty dlužníka a všechny další osoby, které se nepřímo podílejí na průběhu insolvenčního řízení.

1.4.1. Dlužník

Existence dlužníka je stěžejní pro celé insolvenční řízení, neboť bez něj by nemohlo být ani insolvenční řízení zahájeno. Dlužníka lze definovat jako osobu uvedenou v insolvenčním návrhu, která sama podala návrh na oddlužení, případně na kterou byl podán insolvenční návrh. V ustanovení § 6 odst. 1 insolvenčního zákona je pak uvedený taxativní výčet subjektů, vůči nimž je aplikace insolvenčního zákona zapovězena. Mezi takové subjekty patří: „*stát, územní samosprávný celek*[49]*, Česká národní banka, Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky, Garanční systém finančního trhu a jím spravované fondy, Garanční fond obchodníků s cennými papíry, veřejná vysoká škola, nebo*

[48] ZELENKA, Jaroslav. *Insolvenční zákon: (zákon č. 182/2006 Sb.): poznámkové vydání s důvodovou zprávou a nařízením Rady ES 1346/2000*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-657-0, s. 345.

[49] Čl. 99 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

právnická osoba, jestliže stát nebo vyšší územní samosprávný celek před zahájením insolvenčního řízení převzal všechny její dluhy nebo se za ně zaručil.“[50]

Jako nejzajímavější subjekt, který je „imunní“ vůči úpadku jsem si vybral územní samosprávné celky, a to navzdory skutečnosti, že se již řadu let poměrně intenzivně vedou debaty o tom, zda v rámci insolvenčního zákona neupravit také například případy, kdy bude úpadkem postižena veřejnoprávní korporace, nejčastějším příkladem je obec. V této souvislosti se pak poměrně často setkáváme s medializovanými případy předlužených obcí, kde navíc ani není zvoleno zastupitelstvo, není zvolen starosta obce a faktickou správu obce je tedy nucen vykonávat určený úředník z Ministerstva vnitra. Tyto případy, ač nejsou žádnou raritou, však doposud zákonodárce dle mého názoru nechtěl řešit a úmyslně je přehlížel a z tohoto důvodu v rámci insolvenčního zákona nenalezneme ustanovení upravující právě tyto situace. Dle čl. 99 Ústavy České republiky platí, že jednotkami územní samosprávy jsou obce a kraje a z čl. 100 Ústavy České republiky dále vyplývá, že tyto jednotky spravují své záležitosti samostatně, jsou nadány vlastními právy a povinnostmi a disponují vlastním majetkem. Ústavní zakotvení a výslovná ústavní garance se s přihlédnutím k výše uvedenému proto týká toliko samosprávy územní. Jiné subjekty než subjekty územní samosprávy nemají takovouto privilegovanou pozici ani specifickou ústavní ochranu. Územní samosprávu jako základ ústavní demokracie pojímané zezdola vzhůru ostatně chápe jako věc přirozenou i judikatura Ústavního soudu[51], čímž se přihlašuje k notorietě známé z doby rakouského mocnářství, že základní tvrzí svobodného státu je svobodná obec. V této souvislosti je třeba připomenout, že zejména výslovné spojení „samosprávy“ s vlastnictvím majetku a hospodaření podle schváleného rozpočtu představuje samotný základ autonomní existence příslušného územního samosprávného celku a současně je takto i nastavena transparentně jeho odpovědnost za vlastní rozvoj. Podíl na daňových příjmech zajišťuje územním samosprávným celkům zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosu z daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům, ve znění pozdějších předpisů, tím, že jim stanovil podíly na výnosech

[50] § 6 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[51] např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/05 ze dne 22. 6. 2005

jednotlivých typů ze soustavy daní České republiky. Bude-li v budoucnu vyvinuta nějaká iniciativa ve vztahu k řešení předlužení některých tzv. veřejnoprávních korporací, mělo by se tak stát na základě důkladné odborné analýzy, která by zohlednila i ten nesporný fakt, že stát i kraje se mohou stát při řešení jiných úpadkových situací plně bonitními poskytovateli garancí za dluhy jiných dlužníků, přičemž takovéto garance mohou vést i k plnému uspokojení dlužníkových věřitelů. Ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) a případně h) insolvenčního zákona poskytuje ochranu majetku územního samosprávného celku proti eventuálnímu insolvenčnímu řízení, avšak o obdobném omezení nakládat s majetkem celku již nelze mluvit například v souvislosti s výkonem rozhodnutí či exekucí. Žádné omezení co do vztahu nakládání s majetkem obce nebo kraje neexistuje v případě výkonu rozhodnutí. Je-li tedy například obci uloženo příslušným orgánem zaplatit určitou peněžitou částku a obec tuto povinnost dobrovolně nesplní, může být výkonem rozhodnutí postižen její majetek, a to různými způsoby výkonu rozhodnutí. Nicméně výkon rozhodnutí by ale neměl být veden na majetek obce (popřípadě kraje) předaný její příspěvkové organizaci k hospodaření, poněvadž za své závazky si má daná obec (popřípadě kraj) odpovídat sama.[52]

Pokud by byl přesto na výše citované subjekty podán insolvenční návrh, tak jej insolvenční soud bez dalšího jednání usnesením zamítne, neboť nejsou splněny zákonem stanovené předpoklady pro vydání rozhodnutí o úpadku ve smyslu ustanovení § 143 odst. 1 insolvenčního zákona.[53] Dále zákon uvádí taxativní výčet subjektů, u nichž nelze použít insolvenční zákon k řešení jejich úpadku jen po určitou dobu. Jedná se o:

1) *„finanční instituci, po dobu, po kterou je nositelem licence nebo povolení podle zvláštních právních předpisů, upravujících její činnost; toto se nevztahuje na obchodníka s cennými papíry;*

[52] TARANDA, Petr. § 6 [Výjimky z působnosti zákona]. In: HÁSOVÁ, Jiřina, ERBSOVÁ, Hana, KUBÁLEK, Jan, MORAVEC, Tomáš, SMRČKA, Luboš, ŠMEJKAL, Viktor, TARANDA, Petr, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Insolvenční zákon*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 54.

[53] HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-555-8., s. 42.

2) *zdravotní pojišťovnu zřízenou podle zvláštního právního předpisu, po dobu, po kterou je nositelem povolení k provádění veřejného zdravotního pojištění;*

3) *politickou stranu nebo politické hnutí v době vyhlášených voleb podle zvláštního právního předpisu.“*[54]

1.4.2. Insolvenční soud

Insolvenční řízení by mělo vést zpravidla k řešení úpadku dlužníka a to v souladu s relativně přesně danými pravidly stanovenými insolvenčním zákonem. Aby bylo postupováno v souladu se zákonem, tak na průběh insolvenčních řízení dohlíží vždy příslušný insolvenční soud.

V prvním stupni jsou pro insolvenční řízení příslušné soudy krajské. Z krajských soudů je pak místně příslušným soudem ten z nich, v jehož obvodě se nachází obecný soud dlužníka. V případě fyzické osoby nepodnikající se pak jedná o obvod, kde se dlužník zdržuje. U fyzické osoby podnikající je pak místně příslušným soud, kde se nachází místo podnikání dlužníka a u právnických osob je místně příslušným soud, v jehož obvodě má právnická osoba sídlo. K tomuto je potřeba poukázat na to, že v minulosti se vedly debaty, zda by nebylo lepší přenést působnost na soudy okresní, kdy s ohledem na roztříštěnost insolvenčního zákona mám za to, že by okresní soudy tuto agendu nebyly schopné pojmout a to s ohledem na skutečnost, že samotné insolvenční řízení je speciálním druhem řízení, které zasahuje i do dalších odvětví mimo právo a insolvenční soudce tak musí být vysoce erudovaný, aby byl schopen rozhodovat spory v takto specifickém typu řízení. S ohledem na výše uvedené pak chci poukázat na poměrně zásadní rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky týkající se právě insolvenčního soudu, kdy v rámci řízení vedeného pod sp. zn. 29 NSČR 3/2012, R 84/2012 Nejvyšší soud rozhodl tak, že: *„Insolvenčním soudem ve smyslu ustanovení § 2 písm. b) InsZ je krajský soud (jako soud prvního stupně), před nímž probíhá insolvenční řízení vedené na majetek konkrétního dlužníka. Přihláška pohledávky podaná u jiného krajského soudu je ve smyslu ustanovení § 173 odst. 4 věty druhé InsZ přihláškou podanou u jiného než insolvenčního soudu. Přihlásí-li věřitel pohledávku vůči dlužníku u jiného než insolvenčního soudu, je*

[54] § 6 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

pohledávka přihlášena včas do insolvenčního řízení pouze tehdy, jestliže jiný než insolvenční soud odevzdá přihlášku nejpozději posledního dne lhůty určené k přihlášení pohledávek v rozhodnutí o úpadku orgánu, který má povinnost ji doručit insolvenčnímu soudu.“

V rámci insolvenčních soudů jsou pak zřízeny jednotlivé senáty, kdy rozhoduje v prvním stupni vždy samosoudce. Samosoudce rozhoduje a vede řízení například v případě prohlášení konkursu na majetek dlužníka, či incidenční spory. Jelikož pak insolvenční zákon umožňuje a dává pravomoc vyššímu soudnímu úředníkovi, aby jednal a rozhodoval, tak většinu rozhodnutí týkajících se oddlužení fyzických osob činí vyšší soudní úředník případně asistent soudce.

Samotná role insolvenčního soudu je v rámci insolvenčního řízení dvojí. Jednak insolvenční soud vydává procesní rozhodnutí, kdy nejčastěji rozhoduje o úpadku dlužníka a následně usnesením schvaluje oddlužení určitou formou podle dané situace za součinnosti s insolvenčním správcem. Dále pak insolvenční soud vykonává činnost dohledovou, kdy disponuje tzv. dohlédací činností a je možné se na insolvenční soud obrátit kdykoliv v průběhu insolvenčního řízení a to, jak v pozici věřitele tak dlužníka, či insolvenčního správce. Dalšími procesními subjekty, nad kterými pak insolvenční soud vykonává dohlédací činnosti, může být například ustanovený znalec, státní zastupitelství a likvidátor dlužníka. V rámci dohlédací činnosti soudu pak insolvenční soud nejčastěji žádá zprávy a podání vysvětlení po insolvenčních správcích týkající se jeho postupu v rámci daného insolvenčního řízení a často mu schvaluje případný další postup, aby tento byl v souladu s insolvenčním zákonem. V návaznosti na počet novel insolvenčního zákona a stále se měnící judikaturu pak i samotní insolvenční správci žádají o pokyny k dalšímu postupu v rámci složitějších insolvenčních řízení, aby tak postupovali řádně a s péčí řádného hospodáře, jak jim ukládá zákon.

1.4.3. Insolvenční správce

Jedním z klíčových procesních subjektů je kromě dlužníka a insolvenčního soudu také insolvenční správce. Dle dřívějšího zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání se tato osoba označovala jako správce konkursní podstaty. Mezi jeho povinnosti patří zejména zajišťovat administrativní činnost spojenou

s insolvenčním řízením, zjišťovat a zajišťovat majetek dlužníka, přezkoumávat přihlášené pohledávky a zajistit celkové dodržování právního rámce insolvenčního zákona. Při výkonu své funkce je pak insolvenční správce povinen postupovat svědomitě a jeho postavení v insolvenčním řízení je velmi specifické, kdy cílem insolvenčního správce je zajistit maximální uspokojení pohledávek přihlášených věřitelů a zároveň zajistit, aby dlužník nebyl na svých právech nikterak poškozen. Jedná se pak o jakéhosi prostředníka mezi dlužníkem a věřiteli, kdy v případě schváleného oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty dává pokyn zaměstnavateli dlužníka k provádění srážek a tyto pak dle distribučního schématu zasílá pravidelně přihlášeným věřitelům a o tomto pak pravidelně má povinnost informovat insolvenční soud.

Výkon činnosti insolvenčního správce pak zákonodárce svěřil fyzickým osobám, které splňují předpoklady pro výkon této činnosti a dále pak veřejným obchodním společnostem, případně jiným obdobným zahraničním společnostem, které splňují zákonem stanovené podmínky, a které získají povolení k výkonu činnosti insolvenčního správce. Podmínky, které musí insolvenční správce a ohlášený společník ve veřejné obchodní společnosti splňovat jsou bezúhonnost, povinnost dosáhnout vysokoškolského vzdělání a zejména pak složit zkoušky pro výkon funkce insolvenčního správce. Přesto, že pro tuto právní profesi neplatí princip numerus clausus, tedy uzavřený počet členů jako například u notářů, tak obtížnost zkoušek je tak vysoká, že v roce 2019 dle statistik dostupných na stránkách ministerstva spravedlnosti uspělo toliko 6 % přihlášených zájemců o výkon činnosti insolvenčního správce.[55] Složitost zkoušek je pak předurčena zejména tím, že insolvenční správce pro výkon své činnosti musí být schopen řešit právní problémy, plnit účetní a daňové povinnosti, o čemž bude blíže pojednáno v následujících kapitolách, ale musí i umět vést podnik v případě reorganizace a celkově mít přehled ve všech odvětvích práva. Po úspěšném složení zkoušek je pak dále potřeba poslat žádost Ministerstvu spravedlnosti o zápis do seznamu insolvenčních správců. Insolvenční zákon pak také umožňuje vykonat zkoušku k výkonu činnosti insolvenčního správce se zvláštním oprávněním. Toto oprávnění pak umožňuje insolvenčním správcům, kteří tímto povolením

[55] ŠNOBLOVÁ, Zuzana a Vítězslav NĚMČÁK. *Insolvenční správce*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-914-2., s. 29.

disponují, řešit úpadky společností, u kterých roční obrat převyšuje 100 milionů korun, bank a pojišťoven, kdy je zapotřebí zvlášť odborné erudice.

Značnou výhodou z hlediska výkonu činnosti insolvenčního správce je, že jej ustanovuje vždy insolvenční soud podle tzv. „kolečka“, kdy jej vybírá ze seznamu insolvenčních správců působících u daného insolvenčního soudu. Insolvenční správce má povinnost zřídit sídlo a dále pak má možnost zřídit pobočky, kdy tak má možnost být ustanoven do více řízení i u ostatních insolvenčních soudů po celé České republice. Insolvenční soud pak může insolvenčního správce ustanovit ještě před rozhodnutím o úpadku dlužníka a to z důvodu například správy majetku, kdy se jedná o tzv. předběžného správce.

Obecnými předpoklady pro výkon činnosti insolvenčního správce jsou plná způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, uzavření pojistné smlouvy na vlastní náklady[56] a úhrada správního poplatku, který je pro rok 2021 stanoven částkou 5 000,- Kč v položce 10. písm. e) sazebníku, který je nedílnou součástí zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Kvalifikačními předpoklady jsou vysokoškolské vzdělání magisterského studijního programu, složení základní zkoušky insolvenčního správce a dále také vykonání alespoň tříleté odborné praxe v oblasti související s výkonem funkce insolvenčního správce. Magisterským studijním programem je myšleno studium, které navazuje na bakalářský studijní program, když standardní doba tohoto studia je nejméně jeden rok a nejvýše tři roky. V případech, kdy to vyžaduje charakter studijního programu, nemusí magisterskému studiu předcházet studium bakalářské. Pro řádné získání magisterského vzdělání je určující složení státní zkoušky a obhajoba diplomové práce.[57] Zkouška pro budoucí insolvenční správce má více částí, a to ústní a písemnou. Jelikož činnost insolvenčního správce není pouze striktně označenou výsečí v právním systému, tak tato zkouška prověřuje znalost uchazečů o vydání povolení v oblastech obchodního, občanského, správního, finančního a také pracovního práva. Uchazeč musí ovládat znalosti řízení podniku, vedení účetnictví a zejména být schopen aplikovat insolvenční

[56] Vyhláška č. 314/2007 Sb., o minimálním limitu pojistného plnění a minimálních standardech pojistných smluv insolvenčních správců

[57] STANISLAV, Antonín. *Zákon o insolvenčních správcích: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-826-1., s. 24.

zákon v praxi.[58] Pokud uchazeč chce získat zvláštní povolení k výkonu funkce insolvenčního správce, musí obdobně složit zkoušky, které vyžadují speciální znalosti. Podrobněji upravuje průběh zkoušek vyhláška č. 312/2007 Sb., o obsahu a dalších náležitostech zkoušek insolvenčních správců. Výše citovaná vyhláška upravuje ustanovením § 4a dále také velice obecně, jaké doklady jsou potřeba k prokázání odborné tříleté praxe.[59] Stanovuje omezení, že praxe nesmí být vykonána více než 10 let před podáním žádosti.

1.5. Majetková podstata

Zásadním pojmem v rámci insolvenčního řízení je samotná majetková podstata a to z důvodu, že dle ustanovení § 2 písm. e) insolvenčního zákona, se majetkovou podstatou rozumí majetek určený k uspokojení dlužníkových věřitelů. Jelikož podstatou samotného insolvenčního řízení je uspokojení pohledávek přihlášených věřitelů, pak zejména pro věřitele je rozsah majetkové podstaty zásadním faktorem, který může předem avizovat míru uspokojení přihlášených věřitelů. Z hlediska rozsahu samotné majetkové podstaty je taktéž rozhodující, zda insolvenční návrh podal dlužník nebo věřitel, neboť dle ustanovení § 205 odst. 1 platí, že jestliže insolvenční návrh podal dlužník, náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, jakož i majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení. Naproti tomu, pokud podal insolvenční návrh věřitel, náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy nastaly účinky předběžného opatření, kterým insolvenční soud zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem. Dále náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku dlužníka, a majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení poté, co nastaly účinky těchto rozhodnutí.[60] Insolvenční zákon tedy naproti dnes již neplatnému Zákonu o konkursu a vyrovnání definuje majetkovou podstatu jako majetek, přičemž samotný pojem majetek není v insolvenčním zákoně nikterak definován. Definice majetku je pak obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), kdy dle ustanovení § 495 se

[58] ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční správce v roce jedna*, Bulletin advokacie, 2010, č. 1-2, s. 53.
[59] § 4a vyhlášky č. 312/2007 Sb., o obsahu a dalších náležitostech zkoušek insolvenčních správců
[60] § 205 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

majetkem rozumí *„souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů“.*[61] Dle občanského zákoníku se tedy za jmění považují veškerá aktiva a pasiva, kdy tato definice se odchyluje od předešlé právní úpravy, neboť zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, definoval pojem jmění jako soubor majetku a závazků.[62] Je tomu zejména proto, že nově se povinnost dlužníka uspokojit právo věřitele splněním dluhu označuje jako dluh dle definice obsažené v ustanovení § 1721 občanského zákoníku.[63] Pojem majetek tedy neobsahuje pasiva. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že dle ustanovení § 2 písm. e) insolvenčního zákona ve spojení s ustanovením § 495 občanského zákoníku se majetkovou podstatou rozumí, veškerý zpeněžitelný majetek ve vlastnictví dlužníka, respektive souhrn všeho, co dlužníkovi patři, který slouží k uspokojení jeho věřitelů.

1.6. Přezkumné jednání

V souvislosti s insolvenčním řízením je pak nutno ještě alespoň okrajově popsat samotné přezkumné jednání. Účinností novely insolvenčního zákona, která vstoupila v účinnost dne 1. 7. 2017 v podobě zákona č. 64/2017 Sb., došlo k zásadním změnám. Nejmarkantnější změnou pro insolvenčního správce, co se týká jeho činnosti, je zcela jednoznačně nahrazení přezkumného jednání zprávou o přezkumu. Při řešení úpadku dlužníka formou oddlužení již insolvenční soud nenařizuje přezkumné jednání, jak tomu bylo před přijetím novely. Místo toho insolvenční soud v usnesení o úpadku stanoví povinnost insolvenčnímu správci, aby zaslal ve lhůtě 30 dnů od skončení lhůty pro přihlašování pohledávek zprávu o přezkumu, zprávu pro oddlužení, soupis majetkové podstaty a další požadované dokumenty. Insolvenční správce tedy po ustanovení musí zvolit termín konání přezkumného jednání a ten sdělit dlužníkovi alespoň 7 dní před konáním jednání. Přezkumné jednání se koná v provozovně, popřípadě v sídle insolvenčního správce. Zpráva o přezkumu je formulář vytvořený ministerstvem spravedlnosti[64], který potvrzuje osobní účast dlužníka a insolvenčního správce na přezkumném

[61] § 495 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
[62] § 6 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném od 1.7.2013
[63] LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9., s. 1752.
[64] Formulář je veřejně přístupný na odkazu: *https://isir.justice.cz/isir/common/stat.do?kodStranky=FORMULAR*

jednání. Insolvenční správce poté tento podepsaný dokument zasílá insolvenčnímu soudu ke zveřejnění v insolvenčním rejstříku. Obsah zprávy o přezkumu bývá zpravidla obdobný jako protokol sepsaný na přezkumném jednání vedeném insolvenčním soudem. Zprávu společně s ostatními formuláři odesílá insolvenční správce prostřednictvím datové schránky a tyto dokumenty jsou doručeny okamžikem, kdy bylo podání dodáno do datové schránky insolvenčního soudu.[65]

Dalším dokumentem, který musí insolvenční správce odeslat insolvenčnímu soudu, je zpráva pro oddlužení. Tato zpráva obsahuje posouzení, zda je dlužník schopen plnit podmínky oddlužení a obsahuje stanovisko insolvenčního správce ke způsobu řešení úpadku dlužníka. Dále tato zpráva obsahuje distribuční schéma, což je tabulka obsahující všechny přihlášené pohledávky nezajištěných věřitelů a výše jejich podílů.

U konkursního řízení je předpoklad, že pohledávek věřitelů bude větší množství než u „klasického“ oddlužení a že dlužník nebude poskytovat řádně součinnost. Přezkumná jednání proto nadále nařizuje insolvenční soud. Obecně se dá říct, že změna konání přezkumných jednání u oddlužení je hodnocena negativně. Dlužníci často nepovažují osobu insolvenčního správce jako autoritu a často se nechovají tak, jako kdyby seděli v jednací místnosti před insolvenčním soudcem. Záleží tedy na individuálním přístupu každého insolvenčního správce, jakým způsobem toto jednání bude řídit. Záměrem této změny bylo „odlehčit“ insolvenčním soudům a předat část jejich agendy na insolvenční správce, ovšem pokud dlužník nedorazí na přezkumné jednání nařízené insolvenčním správcem, ten mu nemůže udělit pořádkovou pokutu pro zmeškání jednání. Zákonodárce by měl tedy v této oblasti předat insolvenčnímu správci také pravomoci, které by mu pomohly zajistit řádný průběh jednání.

1.7. Incidenční spory

Incidenční spory jsou takové spory, které vznikají v souvislosti s insolvenčním řízením dlužníka. Jedná se o spory, které je nutno rozhodnout před vyřízením hlavní záležitosti v insolvenčním řízení. Již v zákoně o konkursu

[65] Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3325/2013 ze dne 27. 10. 2015

a vyrovnání, který předcházel nyní platnému insolvenčnímu zákonu, vznikla potřeba upravit zejména pravomoci a příslušnost k řešení sporů, které byly konkursem vyvolány. Často se jednalo o spory, které neřešil ani občanský soudní řád. Vzhledem k tomu, že právní úprava v tomto směru téměř neexistovala, musel se k těmto sporům často vyjadřovat stanovisky Nejvyšší soud.[66] Insolvenční zákon již těmto problémům předešel a vymezil incidenční spory tím, že uvedl taxativní výčet sporů, které mohou být jako incidenční spory řešeny. Jedná se například o řízení, kdy se vedou spory o pravost, výši nebo pořadí pohledávek, dále spory o vyloučení majetku z majetkové podstaty a další spory, které zákon označuje za spory incidenční.[67] Pro projednání incidenčního sporu je místně i věcně příslušný vždy insolvenční soud, u kterého je vedeno insolvenční řízení daného dlužníka.[68] Rozhodnutí incidenčního sporu je závazné pro dané insolvenční řízení a mimo takové řízení nemá zcela žádný význam.

Incidenční spory jsou nejčastěji vedeny mezi věřiteli a insolvenčním správcem. Může se jednat například o situaci, kdy insolvenční správce popře pohledávku přihlášeného věřitele a ten s popřením nesouhlasí. Návrh na projednání incidenčního sporu má povahu žaloby a jako takový je také projednáván.[69] Insolvenční soud přijatou žalobu zašle ostatním účastníkům k vyjádření a zároveň s tím nařídí jednání za účelem rozhodnutí incidenčního sporu. Insolvenční soud rozhoduje o incidenčních sporech buďto vyhovujícím či zamítavým rozsudkem, případně může usnesením rozhodnout o schválení smíru.

1.8. Rozporování neplatných a neúčinných právních úkonů

Další činností insolvenčního správce je rozporování neplatných a neúčinných právních úkonů. Tuto činnost provádí za účelem zamezení krácení majetkové podstaty. Pokud by takové jednání neřešil, došlo by k bezdůvodnému obohacení třetí osoby, která by tak získala plnění bez právního důvodu a byla by povinna takové obohacení vrátit zpět.[70] Insolvenční zákon upravuje v ustanovení

---

[66] Pro příklad lze uvést například Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 06. 1998, Cpjn 19/98 („R 52“), např. bod I. stanoviska

[67] § 159 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[68] MARŠÍKOVÁ, J. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy ve znění zákonů č. 69/2011 Sb., a č. 73/2011 Sb*. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-75-2, s. 71.

[69] § 79 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

[70] § 2991 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 233 výjimku a to, že insolvenční správce může odmítnout vydání bezdůvodného obohacení z důvodu, že nedošlo k obohacení majetkové podstaty.[71]

O neplatnosti právních úkonů rozhoduje insolvenční soud. Insolvenční soud při svém rozhodování nepřihlíží k jiným rozhodnutím soudu či jiného orgánu, kterým došlo ke zjištění neplatnosti v průběhu insolvenčního řízení.[72] V souvislosti s tímto ustanovením je potřeba uvést skutečnost, že pokud jiný soud pravomocně rozhodl o neplatnosti určitého úkonu před zahájením insolvenčního řízení, tak se takové jednání považuje za neplatné i v insolvenčním řízení.[73]

Pokud by dlužník svým jednáním krátil možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňoval některé věřitele oproti jiným, konal by tak neúčinný právní úkon.[74] Stejně jako u neplatných právních úkonů bude o takových jednáních rozhodovat insolvenční soud.

1.9. Daňové i nedaňové pohledávky v insolvenčním řízení

Jak již bylo v rámci této rigorózní práce několikrát uvedeno, tak účelem insolvenčního řízení má být vždy co nejvyšší a v zásadě poměrné uspokojení pohledávek přihlášených věřitelů. Insolvenční zákon však nedefinuje pojem pohledávky, kdy je tedy třeba vycházet z definice obsažené v ustanovení § 1721 občanského zákoníku. Dle občanského zákoníku se pak pohledávkou rozumí právo věřitele požadovat po dlužníkovi plnění vzniklé z určitého závazku. Přestože insolvenční zákon absentuje definici pohledávky jako takové, rozlišuje několik typů pohledávek. Jednotlivé pohledávky pak lze dělit podle několika kritérií, kdy nejčastějším způsobem rozdělování pohledávek je podle způsobu jejich uspokojování. Insolvenční zákon pak rozlišuje pohledávky, které věřitelé uplatňují podáním přihlášky, pohledávky za majetkovou podstatou, pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou a dále některé zvláštní způsoby uplatnění pohledávek. Dle dalších specifických kritérií insolvenční zákon rozlišuje pohledávky zajištěné a nezajištěné, podmíněné a nepodmíněné, podřízené a nepodřízené, peněžité a nepeněžité. Úplně samostatnou skupinu pak tvoří pohledávky, které se v insolvenčním řízení neuspokojují.

---

[71] § 233 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[72] § 231 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[73] § 232 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[74] § 235 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

1.9.1. Pohledávky uplatňované přihláškou pohledávky

Úvodem v rámci této kapitoly je nutno uvést, že věřitel má právo si svoji pohledávku přihlásit do insolvenčního řízení dlužníka, avšak nikoliv povinnost. Pakliže však svoji pohledávku nepřihlásí, vystavuje se možnému riziku, že dlužník bude od hrazení jeho pohledávek při splnění určitých podmínek osvobozen a nebude tak již mít možnost svou pohledávku po dlužníkovi vymáhat.

Základním způsobem uplatnění pohledávky je její přihlášení do insolvenčního řízení dlužníka. Pohledávka věřitele se přihlašuje na k tomuto přímo určeném formuláři, který je dostupný na stránkách justice, a to včetně vzoru k vyplnění formuláře k přihlášce pohledávky.[75] V rámci dostupných formulářů jsou pak na stránkách zřízených ministerstvem spravedlnosti také formuláře například pro insolvenční správce, týkající se soupisu majetkové podstaty, zprávy pro oddlužení a formuláře pro vyplnění přezkumných listů. Osobně tento přechod na formulářovou formu hodnotím velice pozitivně, kdy se tímto způsobem sjednotilo informování účastníků insolvenčního řízení. Před zavedením formulářů byly zprávy jednotlivých insolvenčních správců často nepřehledné a neobsahovaly požadované informace, jak ukládá insolvenční zákon. Na druhou stranu je nutno podotknout, že jako mnoho novel a změn, tak i tento přechod na formuláře je doposud doprovázen častými technickými problémy, kdy formuláře nevytvářela zřejmě osoba znalá praxe, neboť absentuje značné množství kolonek ve formuláři, kdy je insolvenční správce nucen potřebné informace uvést do komentáře ke zprávě pro oddlužení. Přihlášku pohledávky pak insolvenční zákon vymezuje ve svých úvodních ustanoveních jako procesní úkon, kterým věřitel uplatňuje uspokojení svých práv v insolvenčním řízení.[76] Nutno dále podotknout, že přihláška pohledávky je obligatorní součástí věřitelského insolvenčního návrhu, kdy pokud by věřitel jako insolvenční navrhovatel ani přes výzvu insolvenčního soudu tuto přihlášku nepřihlásil či nedoplnil, aby splňovala požadované náležitosti, pak je toto důvod pro odmítnutí insolvenčního návrhu navrhovatele dle ustanovení § 128 odst. 2 insolvenčního zákona.[77]

---

[75] Dostupné: https://isir.justice.cz/isir/common/stat.do?kodStranky=FORMULAR

[76] § 2 písm. h) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[77] Viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 2008, č.j. 1 VSPH 7/2008

1.9.2. Pohledávky za majetkovou podstatou

Pohledávkami za majetkovou podstatou jsou takové pohledávky, které vznikly až po zahájení insolvenčního řízení dlužníka, tedy po zveřejnění vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení dlužníka. Tyto pohledávky se uspokojují přednostně kdykoliv v průběhu insolvenčního řízení a to u osoby s dispozičním oprávněním.[78] O uplatnění takové pohledávky vůči osobě s dispozičním oprávněním má věřitel povinnost vždy vyrozumět insolvenčního správce.[79] Taxativní výčet pohledávek za majetkovou podstatou je obsažen v ustanovení § 168 insolvenčního zákona, kdy pohledávky za majetkovou podstatou vznikají:

1) po zahájení insolvenčního řízení nebo po vyhlášení moratoria;

2) po rozhodnutí o úpadku.

Jedná se o následující pohledávky:

1) Pohledávky vzniklé po zahájení insolvenčního řízení nebo po vyhlášení moratoria:

a) náhrada hotových výdajů a odměna předběžného správce; to neplatí, byl-li předběžný správce ustanoven insolvenčním správcem;

b) náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora dlužníka jmenovaného soudem a správce podniku dlužníka za součinnost poskytnutou předběžnému správci nebo insolvenčnímu správci;

c) náhrada nutných výdajů a odměna členů a náhradníků věřitelského výboru;

d) náhrada zálohy na náklady insolvenčního řízení, jestliže ji v souladu s rozhodnutím insolvenčního soudu zaplatila jiná osoba než dlužník;

e) pohledávky věřitelů vzniklé za trvání moratoria ze smluv podle § 122 odst. 2;

f) pohledávky věřitelů z úvěrového financování.

[78] § 168 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[79] § 203 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

2) Pohledávky vzniklé po rozhodnutí o úpadku:

a) hotové výdaje a odměna insolvenčního správce;

b) náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka;

c) náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora, osoby v postavení obdobném postavení likvidátora a odpovědného zástupce za činnost prováděnou po rozhodnutí o úpadku;

d) náhrada hotových výdajů a odměna znalce ustanoveného insolvenčním soudem za účelem ocenění majetkové podstaty;

e) daně, poplatky a jiná obdobná peněžitá plnění, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění a pojistné na důchodové spoření, pohledávky vzniklé opravou výše daně u pohledávek za dlužníkem v insolvenčním řízení podle zákona upravujícího daň z přidané hodnoty;

f) pohledávky věřitelů ze smluv uzavřených osobou s dispozičními oprávněními, s výjimkou smluv uzavřených dlužníkem po schválení oddlužení;

g) pohledávky věřitelů ze smluv, které se podle tohoto zákona považují za smlouvy, jejichž splnění osoba s dispozičními oprávněními neodmítla, jestliže se týkají plnění poskytnutého věřiteli dlužníku po zahájení insolvenčního řízení; to neplatí pro pohledávky, které se týkají plnění poskytnutého věřiteli za trvání oddlužení;

h) pohledávky věřitelů odpovídající právu na vrácení plnění ze smluv, které se podle tohoto zákona považují za smlouvy, jejichž splnění osoba s dispozičními oprávněními odmítla, jestliže se týkají plnění poskytnutého věřiteli dlužníku v době od zahájení insolvenčního řízení do dne, kdy podle tohoto zákona nastaly účinky odmítnutí; to neplatí pro pohledávky, které se týkají plnění poskytnutého věřiteli za trvání oddlužení;

i) úroky podle § 171 odst. 4;

j) náhrada hotových výdajů osob, které poskytly insolvenčnímu správci součinnost;

k) další pohledávky, o nichž tak stanoví tento zákon.[80]

1.9.3. Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou

Jak již vyplývá ze samotného označení pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou, mají tyto mnohé společné s pohledávkami za majetkovou podstatou. Obdobně jako u pohledávek za majetkovou podstatou není tyto přihlášky třeba uplatňovat přihláškou, avšak uplatnit u osoby s dispozičním oprávněním, kdy je o tomto uplatnění třeba vyrozumět insolvenčního správce. Zatímco pohledávky za majetkovou podstatou vznikají vždy v souvislosti s insolvenčním řízením, u pohledávek jim postavených na roveň není okamžik vzniku pro uplatnění této pohledávky důležitý.[81] Důvodem pro přednostní uspokojování těchto pohledávek jsou pak sociální důvody, kdy toto vyplývá z taxativního výčtu pohledávek stanovených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou dle ustanovení § 169 odst. 1 insolvenčního zákona, kdy těmito pohledávkami jsou:

a) pracovněprávní pohledávky dlužníkových zaměstnanců, pokud zákon ohledně některých z nich nestanoví jinak;

b) pohledávky věřitelů na náhradu škody způsobené na zdraví;

c) pohledávky státu - Úřadu práce České republiky za náhradu mzdy vyplacené zaměstnancům a za prostředky odvedené podle zvláštních právních předpisů a pohledávky státu - správce daně vzniklé na základě povinnosti provést opravu odpočtu daně v případě reorganizace nebo povinnosti provést opravu odpočtu daně v případě nedobytné pohledávky podle zákona upravujícího daň z přidané hodnoty;

---

[80] Např. náhrada nákladů řízení v rámci incidenčního sporu.

[81] Richter, O.: *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 56.

d) pohledávky účastníků z penzijního připojištění se státním příspěvkem;

e) pohledávky věřitelů na výživném ze zákona;

f) náhrada nákladů, které třetí osoby vynaložily na zhodnocení majetkové podstaty, mají-li z toho důvodu proti dlužníku pohledávku z bezdůvodného obohacení;

g) pohledávky věřitelů vzniklé za trvání moratoria vyhlášeného před zahájením insolvenčního řízení ze smluv podle § 122 odst. 2, bylo-li insolvenční řízení zahájeno ve lhůtě 1 roku od zániku moratoria;

h) další pohledávky, o kterých tak stanoví tento zákon.

1.9.4. Zvláštní případy uplatnění pohledávek

Insolvenční zákon dále také upravuje další specifické případy uplatňování pohledávek. Například dle ustanovení § 121 odst. 2 insolvenčního zákona se za věřitele dlužníka po dobu trvání moratoria považují přihlášení věřitelé a osoby uvedené v seznamu závazků.

Dalším případem je pak dle ustanovení § 172 odst. 4 insolvenčního zákona situace, kdy pohledávky společníků nebo členů statutárního orgánu dlužníka vyplývající z jejich účasti ve společnosti nebo družstvu se v insolvenčním řízení dlužníka „standardně“ neuplatňují přihláškou, ale pouze se oznamují insolvenčnímu správci, který vede jejich evidenci. Z vlastní zkušenosti však vím, že toto neplatí v případě, pokud jednatel či společník dlužníka podává insolvenční návrh na dlužníka, kdy v rámci podání věřitelského insolvenčního návrhu je povinnost k tomuto návrhu přiložit přílohou přihlášku pohledávky.

Dále pak v případě úpadku finančních institucí se pohledávky věřitelů vyplývající z účetnictví dlužníka považují za přihlášené, kdy za okamžik přihlášení se považuje okamžik prohlášení konkursu na majetek dlužníka dle ustanovení § 373 odst. 1 insolvenčního zákona.

1.9.5. Zajištěné a nezajištěné pohledávky

V odborné literatuře věnující se insolvenčnímu právu se obvykle věnuje zvýšená pozornost postavení zajištěného věřitele. Je tomu pak z toho důvodu, že nezřídka jediným majetkem dlužníka bývá právě zajištěný majetek a zajištěný věřitel[82] pak v rámci daného insolvenčního řízení představuje jeden z nejdůležitějších procesních subjektů. Zajištění věřitelé pak oproti nezajištěným věřitelům mají výsostné postavení v rámci insolvenčního řízení a to z toho důvodu, že zajištění věřitelé mají přednostní právo na uspokojení své pohledávky z prodeje zástavy oproti nezajištěným věřitelům. Míra uspokojení pak také bývá obvykle vyšší než v případě uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů. Nutno dále podotknout, že zástavní věřitel má prodej zástavy vždy pod kontrolou, neboť zástavní věřitel uděluje pokyn insolvenčnímu správci ke zpeněžení majetkové podstaty, kdy určuje nejen prodejní cenu, avšak rozhoduje také, kdo konkrétně bude zástavu prodávat a za jakých podmínek.

Zajímavostí je pak skutečnost, že při oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty platí, že v rozsahu, v jakém je pohledávka přihlášena jako zajištěná, nebude tato pohledávka uspokojována ze splátek dlužníka průběžně hrazených ve prospěch nezajištěných přihlášených věřitelů, ale toliko z výtěžku zpeněžení zajištění.[83] Zástavní věřitelé pak při vyplňování přihlášky pohledávek často řeší otázku, zda lze pohledávku vyplývající ze shodného smluvního vztahu přihlásit zčásti jako zajištěnou a z části jako nezajištěnou, či zda toto nelze. Na tuto otázku pak mnoho let existovalo mnoho rozdílných názorů a náhledů, kdy i v rámci například Vrchního soudu v Praze platilo, že co senát to jiná rozhodovací praxe. Konečnou otázku na tuto otázku přinesl Nejvyšší soud, který v rozsudku ze dne 30.8.2018 sp. zn. 29 ICdo 61/2016 uvedl: *„Věřitel, jenž přihlásil do insolvenčního řízení pohledávku, jejíž zajištění bylo zřízeno jedním právním jednáním pro celou zajištěnou pohledávku (jistinu i akcesorické pohledávky s jistinou související, tzn. úroky, úroky z prodlení, náklady řízení apod.), nemůže v přihlášce pohledávky tuto pohledávku uplatnit částečně jako zajištěnou a částečně jako nezajištěnou, ale buď zcela jako*

[82] NOVOTNÁ, Monika. *Meze ochrany zástavního věřitele po zahájení insolvenčního řízení.* Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 36-39.

[83] § 398 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

zajištěnou či zcela jako nezajištěnou. Pokud tak věřitel neučiní, obsahuje přihláška pohledávky vady, jež musí být k výzvě insolvenčního správce odstraněny, jinak není přihláška pohledávky způsobilá přezkumu. „Projde-li" přezkumným jednáním vadná přihláška pohledávky a je-li na základě výsledků přezkumného jednání veden incidenční spor o pohledávce uplatněné vadnou přihláškou, je žaloba, kterou byl takový spor zahájen, předčasná a jako taková musí být zamítnuta („pro předčasnost")." Nejvyšší soud tak dovodil, že v případě, kdy se věřitel o štěpení pohledávky pokusí, má mu být ze strany insolvenčního správce zaslána výzva k odstranění vad přihlášky pohledávky dle ustanovení § 188 odst. 2 insolvenčního zákona a de facto tak štěpení pohledávek zakázal.

1.9.6. Vykonatelné a nevykonatelné pohledávky

K pojmu vykonatelnosti pohledávky je nutno uvést, že vykonatelnost rozhodnutí spočívá v jeho přímé vynutitelnosti prostřednictvím státní moci nebo pod její kontrolou.[84] Za vykonatelnou pohledávku se tedy dle insolvenčního zákona považuje taková pohledávka, na níž je možno vést výkon rozhodnutí dle ustanovení § 251 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád případně dle exekučního řádu. Vykonatelná pohledávka dle mé několikaleté praxe u insolvenční správkyně v rámci přezkumu přihlášených pohledávek věřitelů je pohledávka nejčastěji přiznána pravomocným rozsudkem či jiným pravomocným rozhodnutím (platebním rozkazem, popř. pravomocným usnesením, jímž se řízení končí) a u něhož již uplynula lhůta k plnění dle ustanovení § 161 odst. 1 občanského soudního řádu. Samotná skutečnost, že je rozhodnutí vykonatelné, se následně na stejnopise daného rozhodnutí vyznačí tzv. doložkou vykonatelnosti dle ustanovení § 24 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy. Krom uvedených pravomocných rozhodnutí se dále může typicky jednat například o výkaz nedoplatků či notářský nebo exekutorský zápis (např. zápis dle ustanovení § 274 písm. e) občanského soudního řádu se svolením k vykonatelnosti, sepsaný podle zvláštních zákonů).[85]

---

[84] WINTEROVÁ A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde. 2011, s. 294.

[85] HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*, Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 118.

Pakliže věřitel v rámci insolvenčního řízení dlužníka přihlašuje vykonatelnou pohledávku, musí v rámci podané přihlášky jednoznačně uvést skutečnosti, o které vykonatelnost rozhodnutí opírá.[86] Vykonatelnost pohledávky pak věřitel v souladu s ustanovením § 177 insolvenčního zákona prokazuje veřejnou listinou.[87] Dále z hlediska přezkumu přihlášené vykonatelné pohledávky je nutno uvést, že pohledávka se při přezkumném jednání považuje za vykonatelnou za předpokladu, že věřitel prokáže, že se stala vykonatelnou nejpozději ke dni rozhodnutí o úpadku dlužníka. Při přezkumném jednání nelze považovat vykonatelnou pohledávku za nevykonatelnou z důvodů, pro které byla popřena. V případných pochybnostech rozhodne o tom, zda se pohledávka považuje pro účely jejího přezkoumání za vykonatelnou, do skončení přezkumného jednání insolvenční soud; učiní tak usnesením, které se nedoručuje a proti němuž není přípustný opravný prostředek.[88] Dle důvodové zprávy k insolvenčnímu zákonu pak právě ustanovení § 191 odst. 2 insolvenčního zákona má posílit právní jistotu věřitelů, aby právní posouzení, zda pohledávka bude popřena jako vykonatelná či nevykonatelná, nezáleželo toliko na rozhodnutí ustanoveného insolvenčního správce, ale aby bylo jasně určeno, že konečné posouzení, zda bude přihláška přezkoumána, jako vykonatelná závisí na rozhodnutí insolvenčního soudu. Tato byť na první pohled drobná nuance však s ohledem na navazující procesní úkony je poměrně zásadní, neboť v minulosti před přijetím této úpravy často docházelo k tomu, že insolvenční správci čistě pragmaticky za účelem šetření času a nákladů bez právních důvodů označovali pohledávky vykonatelné za nevykonatelné tak, aby věřitel s popřenou pohledávkou byl následně aktivně legitimován k podání žaloby na určení popřené pohledávky a nikoli insolvenční správce, kdy tímto způsobem insolvenční správce přenášel povinnosti na věřitele.[89]

1.9.7. Další typy pohledávek

Jako další možné rozlišení pohledávek podle jejich typu je rozdělení na

[86] § 174 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[87] Definice „Veřejné listiny“ je obsažena v ustanovení § 567 občanského zákoníku, kdy veřejnou listinou se rozumí listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon; to neplatí, pokud trpí takovými vadami, že se na ni hledí, jako by veřejnou listinou nebyla.

[88] § 191 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[89] § 198, § 199 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

pohledávky splatné a nesplatné. S ohledem na tento typ dělení je pak nutno uvést, že zahájení insolvenčního řízení samo o sobě nemá žádný vliv na splatnost pohledávky, nicméně z vlastní praxe vím, že všichni věřitelé poskytující úvěry mají ve svých obchodních podmínkách vždy uvedeno ujednání, že zahájením insolvenčního řízení dlužníka dochází k zesplatnění pohledávky věřitele.

Dále insolvenční zákon rozlišuje pohledávky podřízené a nepodřízené. Podřízené pohledávky jsou takové, které mají být dle smlouvy uspokojeny až po uspokojení jiné pohledávky případně ostatních pohledávek dlužníka. Podřízené pohledávky lze pak v rámci insolvenčního řízení dlužníka hradit až po úplném uhrazení všech pohledávek, kterých se týká insolvenční řízení.[90] S podřízenou pohledávkou je pak také spojena ta skutečnost, že věřitelé s tímto typem pohledávky nemohou hlasovat na schůzi věřitelů.[91]

V rámci insolvenčního řízení je možné taktéž uplatnit pohledávku vázanou na určitou podmínku. Zákon pak rozlišuje dva základní typy podmínek a to podmínku odkládací a rozvazovací. Nutno uvést, že pohledávky věřitelů vázané na splnění rozvazovací podmínky se považují v insolvenčním řízení za nepodmíněné, dokud není splněna rozvazovací podmínka. Na pohledávky věřitelů vázané na splnění odkládací podmínky nemá zahájení insolvenčního řízení vliv.[92] Ohledně podmínky odkládací platí, že podmínka je odkládací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky jednání nastanou. Naproti tomu podmínka je rozvazovací za předpokladu, že závisí na jejím splnění, zda právní následky již nastalé pominou.[93] Z vlastní zkušenosti a zejména pak z pozice „kontrolora“ přihlášených pohledávek u insolvenční správkyně poukazuji na to, že věřitelé by měli v rámci sepisu a vyplňování formuláře přihlášky pohledávky věnovat zvýšenou pozornost při formulaci konkrétní podmínky, kdy poměrně často v důsledku nesprávné formulace podmínky dochází k popěrným úkonům ze strany insolvenčního správce. Obdobně jako v případě podmíněných pohledávek pak věřitelé, kteří přihlásili pohledávky vázané na odkládací podmínku, nemohou do

[90] § 172 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[91] § 51 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[92] § 173 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[93] § 548 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

doby splnění odkládací podmínky hlasovat na schůzi věřitelů.[94]

Poměrně ojedinělou situací je pak přihláška nepeněžité pohledávky, kdy insolvenční zákon umožňuje uplatnit, jak peněžité, tak nepeněžité pohledávky. I za předpokladu, že se jedná o nepeněžitou pohledávku, tak tato však musí být vyčíslena penězi na základě odhadu.[95]

1.9.8. Pohledávky neuspokojované v rámci insolvenčního řízení

V prvé řadě se neuspokojují takové pohledávky, které jejich věřitelé nepřihlásili či neuplatnili v insolvenčním řízení dlužníka. Krom takových pohledávek pak přímo insolvenční zákon v ustanovení § 170 uvádí výčet pohledávek, které se neuspokojují, kdy se jedná o následující typy pohledávek:

a) úroky, úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek přihlášených věřitelů, vzniklých před rozhodnutím o úpadku, pokud přirostly až v době po tomto rozhodnutí;

b) úroky, úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek věřitelů, které se staly splatné až po rozhodnutí o úpadku;

c) pohledávky věřitelů z darovacích smluv;

d) mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků a jiných obdobných peněžitých plnění, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného za veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku;

e) smluvní pokuty, pokud právo na jejich uplatnění vzniklo až po rozhodnutí o úpadku;

---

[94] § 51 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

[95] § 175 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, kdy dané ustanovení zároveň upravuje pravidla pro přepočet pohledávek přihlášených v cizí měně. Pohledávka v cizí měně musí být přepočítána na českou měnu podle kurzu devizového trhu vyhlášeného Českou národní bankou v den zahájení insolvenčního řízení, a stala-li se pohledávka splatnou dříve, podle kurzu vyhlášeného v den její splatnosti. Pro přepočet pohledávek v cizích měnách, pro něž Česká národní banka nevyhlašuje kurz devizového trhu, se použije střední kurz centrální banky příslušné země, popřípadě aktuální kurz mezibankovního trhu k americkému dolaru nebo k euru. Jde-li o pohledávku nepeněžitou nebo pohledávku neurčité výše, musí být vyjádřena v penězích na základě odhadu její hodnoty.

f) náklady účastníků řízení vzniklé jim účastí v insolvenčním řízení.

Výše uvedený výčet neuspokojovaných typů pohledávek pak není taxativní, a to z toho důvodu, kdy se neuspokojují dále pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou a pohledávky za majetkovou podstatou, o kterých osoba s dispozičním oprávněním neví a zároveň nebyly uplatněny v rámci insolvenčního řízení dlužníka. Dále se pak také neuspokojují pohledávky, které vznikly až po rozhodnutí o úpadku, respektive po uplynutí propadné lhůty k přihlášení pohledávek, a které zároveň nejsou zahrnuty v taxativním výčtu pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na roveň.

1.9.9. Pohledávky správce daně

V návaznosti na výše uvedené rozdělení jednotlivých způsobu dělení pohledávek se nyní zaměřím na pohledávky správce daně, které mohou mít v rámci uplatnění v insolvenčním řízení dlužníka dvě pořadí. Jedná se pak o pohledávku v pořadí standardní přihlašované pohledávky a pořadí pohledávky za majetkovou podstatou, která vznikla až po prohlášení úpadku dlužníka.

Samotná definice pohledávky za majetkovou podstatou pak byla v souladu s ustanovením § 168 odst. 2 insolvenčního zákona definována v rámci kapitoly 1.9.2., kdy na tuto zákonnou definici navazuje i zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád (dále jen „daňový řád“), který v ustanovení § 242 odst. 1 stanovuje, že: *„daňové pohledávky, které vznikají v důsledku daňových povinností, které vznikly v době ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku do ukončení insolvenčního řízení, jsou pohledávky za majetkovou podstatou.“* Byť se na první pohled může zdát, že insolvenční zákon a daňový řád definují stejným způsobem pohledávku za majetkovou podstatou, tak drobnou odlišnost lze spatřovat v určení časových návazností, které jsou pro určení typu pohledávky zásadní. Dle definice podle daňového řádu by tedy podle pravidel počítání lhůt daňové pohledávky, které by vznikly v den úpadku dlužníka, nebyly považovány za pohledávky za majetkovou podstatou, a z toho důvodu by musely být řádně jako standardní pohledávky uplatněné přihláškou ve dvou měsíční lhůtě od zjištění úpadku dlužníka. Osobně se pak plně ztotožňuji s komentářovým výkladem k ustanovení § 242 odst. 1 daňového řádu, dle kterého se má za to, že pod pojmem „ode dne“ zákon ve

skutečnosti míní již den rozhodnutí o úpadku. Z tohoto důvodu budou tedy daňové pohledávky pohledávkami za majetkovou podstatou, a to i za předpokladu, že vzniknou na základě skutečností nastalých v den úpadku dlužníka.[96]

[96] ROZEHNAL, Tomáš, Roman ONDRÝSEK, Ondřej LICHNOVSKÝ, Petra NOVÁKOVÁ a Eva KOSTOLANSKÁ. *Daňový řád*, komentář, 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2016., ISBN 978-80-7400-604-3, s. 831.

2. Daňové povinnosti v souvislosti s insolvenčním řízením

S ohledem na vývoj právní úpravy týkající se daňových povinností je potřeba poukázat na skutečnost, že správce daně potažmo daňová soustava jako celek vedla mnoholeté spory s Nejvyšším správním soudem a soudem Ústavním. V důsledku těchto sporů se zákonodárce rozhodl s ohledem na judikaturu Ústavního soudu včlenit do daňového řádu ustanovení upravující postavení daňových pohledávek, pravidla pro podávání daňových tvrzení a dále způsob sjednocení lhůt. Přestože vzájemný vztah daňového a insolvenčního řízení upravují toliko ustanovení § 242 až § 245, tato úprava je dle mého názoru dostatečná a pro veškeré procesní účastníky přehledná, což potvrzuje skutečnost, že přestože daňový řád se stal platným již dne 3. 9. 2009, tak ustanovení týkající se souvislostí spojených s insolvenčním řízením nebyla doposud novelizována. Dle desátého senátu Nejvyššího správního soudu je pak daňový řád vůči insolvenčnímu zákonu lex specialis.[97]

2.1. Daňový přeplatek dlužníka a postup s jeho nakládáním

Úvodem je nutno uvést, že zejména Ústavní soud České republiky určil svojí rozhodovací praxí základní filozofii, že daňové pohledávky státu zásadně nemají mít výhodnější režim než pohledávky jiných věřitelů.[98] Osobně pak tento přístup hodnotím velice pozitivně, neboť tato skutečnost podporuje ve věřitelích legitimní očekávání, že budou jejich pohledávky zásadně poměrně a spravedlivě uspokojovány.

Pro právní rozbor nakládání s daňovým přeplatkem dlužníka bude nejsnazší celý proces aplikovat na konkrétní příklad. Poměrně často nastává situace, že dlužník je v úpadku a například až po přezkumném jednání podá řádné daňové přiznání, v němž zároveň uplatňuje žádost o vrácení přeplatku. Pakliže nastane tato situace, pak je na místě řízení ohledně podaného daňového přiznání k dani z příjmů fyzických osob zastavit, a to s odkazem na ustanovení § 243 odst.

---

[97] ŠIMKA, Karel. *Penále vyměřené dlužníkovi za prodlení s odvodem za porušení rozpočtové kázně a insolvenční řízení – oříšek k rozlousknutí pro rozšířený senát NSS.* Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 31-35.

[98] Nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2005, sp. zn. III. ÚS 648/04, jímž bylo mj. popřeno stanovisko většiny pléna Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 4. 2004, č. j. Sst 2/2003-225, jež zaujalo opačný názor. Obdobně třeba nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 38/05.

2 daňového řádu, dle kterého platí, že: *„Ukončením přezkumného jednání nebo schválením zprávy o přezkumu soudem nabývá nepravomocné rozhodnutí v nalézacím řízení týkajícím se pohledávek, které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou, právní moci.“*

Dle rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, který se zabýval konkrétní aplikací ustanovení § 243 odst. 2 daňového řádu, pak dané ustanovení dopadá právě na ty situace, kdy jsou v rámci přezkumného jednání přezkoumávány pohledávky, které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou, a které je tedy nutno přihlásit v zákonné lhůtě přihláškou v rámci insolvenčního řízení dlužníka.[99] Nalézací řízení týkající se těchto pohledávek se pak dle předmětného ustanovení zastavuje. V daném případě však na danou věc nedopadá ustanovení § 243 odst. 2 daňového řádu, neboť dané ustanovení hovoří o nalézacích řízeních týkajících se daňových pohledávek, a to specificky těch, které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou. Nejvyšší správní soud v rámci svého rozhodnutí zdůraznil, že z ustanovení § 243 odst. 2 daňového řadu a důvodové zprávy k němu vyplývá, že pod „pohledávkami, které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou“, se rozumí pouze daňové pohledávky správce daně za úpadcem, vymezené a contrario v ustanovení § 242 odst. 1 daňového řádu ve spojení s ustanovením § 168 odst. 2 písm. e) insolvenčního zákona. Ani samotná skutečnost, že nemusí být předem zřejmé, zda v rámci daňového řízení vznikne nedoplatek či přeplatek, není důvodem pro jiný výklad předmětného ustanovení daňového řádu. Správce daně má totiž podle Nejvyššího správního soudu nehledě na potenciální výsledek nalézacího řízení povinnost toto řízení při tvrzeném přeplatku vést, neboť zásada hospodárnosti při správě daní, jíž se daňová správa dovolává, musí v insolvenčním řízení ustoupit zásadě co nejvyššího uspokojení věřitelů. Zahájení a pokračování v daňovém řízení po dobu insolvenčního řízení je přitom výslovně připuštěno ustanovením § 243 odst. 1 daňového řádu, a k jeho zastavení proto dojde pouze tehdy, není-li předmětem tohoto řízení plátcem daně tvrzený přeplatek na dani, jenž má svůj původ ve skutečnostech vážících se k době před rozhodnutím o úpadku. Je-li však v tomto nalézacím řízení zjištěn místo tvrzeného přeplatku nedoplatek, správce daně deklaratorním rozhodnutím dle ustanovení § 243 odst. 2 daňového řádu řízení

[99] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 6. 2015, č. j. 6 Afs 57/2015 – 26

zastaví, neboť v takovém případě, tedy při zjištění daňového nedoplatku po skončení přezkumného jednání, již účinky předvídané v citovaném ustanovení § 243 odst. 2 daňového řádu nastávají.[100] Dle Nejvyššího správního soudu je pro rozhodnutí dané věci klíčové ustanovení § 242 odst. 2 daňového řádu: *„Pro potřeby insolvenčního řízení je za majetek daňového subjektu považován vratitelný přeplatek s tím, že přeplatek vzniklý na základě daňových povinností, které vznikly nejpozději dnem předcházejícím dni účinnosti rozhodnutí o úpadku, se použije pouze na úhradu splatných daňových pohledávek, které nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou, nejpozději do jejich přezkoumání.“* Dané ustanovení pak uvádí zcela výjimečnou možnost uspokojení pohledávek správce daně, respektive jejich započtení, kdy taková možnost je však logicky omezena dnem konání přezkumného jednání. V rámci našeho případu však správce daně možnosti započtení nevyužil a mezitím proběhlo přezkumné jednání dlužníka, kdy tato skutečnost nezbavuje správce daně povinnosti zjistit dlužníkem tvrzený přeplatek. Správce daně by tedy neměl v daném konkrétním případě daňové řízení zastavovat, ba naopak, měl by pro dlužníka udělat výstup z jeho daňového přiznání a toto mu požadovaným způsobem sdělit. Pokud by správce daně po zpracování daňového přiznání dlužníka dospěl k závěru, že dlužníku skutečně vznikl přeplatek, automaticky se takový přeplatek stává majetkem daňového subjektu (dlužníka) v souladu s výkladem ustanovení § 242 odst. 2 daňového řádu. Nutno však podotknout, že tento majetek dlužníka je ve smyslu ustanovení § 2 písm. e) insolvenčního zákona součástí majetkové podstaty a jako takový podléhá zpeněžení, respektive vyplacení insolvenčnímu správci, který má jednak nárok na odměnu z takového přeplatku a zároveň tento přeplatek následně po uhrazení své odměny rozdělí mezi přihlášené věřitele do insolvenčního řízení dlužníka. Dle vlastní praxe bych pak ocenil, pokud by například Generální finanční ředitelství k tomuto vydalo zavazující pokyn, aby bylo zřejmé, komu se mají tyto přeplatky vyplácet, kdy pokud by se určilo, že tyto budou uhrazeny rovnou insolvenčnímu správci, pak by se předešlo v mnoha případech zdlouhavému vymáhání těchto prostředků z dlužníků a v několika případech dokonce i zrušení oddlužení, kdy z osobnostní povahy většiny dlužníků je zřejmé, že tito nebudou chtít dobrovolně vydat vzniklý přeplatek. V návaznosti na výše

[100] ŠIMKA, Karel. *Insolvence a daně*. Bulletin advokacie, 2017, č. 6, s. 27-33.

uvedené by pak správce daně mohl daňové řízení zastavit toliko v případě, že by naopak zjistil existenci nedoplatku, neboť tuto by již v rámci přezkumného jednání nemohl uplatnit.

2.2. Střet daňového a insolvenčního řízení

Na začátek této podkapitoly je třeba uvést, že daňové řízení je zcela nezávislé na řízení insolvenčním, kdy lze po zahájení insolvenčního řízení daňové řízení zahájit a v celém daňovém řízení pokračovat. Výjimkou jsou pak daňové exekuce, které lze nařídit, avšak nelze je provést, pokud insolvenční zákon nestanoví jinak.[101] Stejně tak platí, že nezávisle na daňovém řízení může být zahájeno řízení insolvenční.

2.3. Dispoziční oprávnění k podání daňového tvrzení

Pro určení konkrétní osoby, která bude mít povinnost v rámci insolvenčního řízení podávat daňové tvrzení je vždy rozhodující, kdo je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičním oprávněním, kdy záleží vždy na fázi daného insolvenčního řízení. Insolvenční zákon pak v ustanovení § 228 stanovuje výčet činností, které považuje za nakládání s majetkovou podstatou, kdy se jedná mj. o plnění povinností podle předpisů o daních, poplatcích a clech, jakož i podle předpisů o sociálním zabezpečení a veřejném zdravotním pojištění, vedení účetnictví a plnění evidenčních povinností.

Jelikož je pak vždy zásadní v jaké fázi se insolvenční řízení nachází a také, jakým způsobem je řešen úpadek dlužníka, mám za to, že před samotnou úpravou podání daňového tvrzení je potřeba uvést, kdo je v jaké fázi insolvenčního řízení osobou s dispozičním oprávněním, kdy se jedná o zásadní otázku v souvislosti s podáváním daňového tvrzení.

2.3.1. Dispoziční oprávnění k podání daňového tvrzení – dlužník

Daňové tvrzení podává v rámci insolvenčního řízení vždy ta osoba, která má dispoziční oprávnění k nakládání s majetkovou podstatou dle ustanovení § 229 insolvenčního zákona. Touto osobou je v době od povolení reorganizace a od povolení oddlužení dlužník, kdy naopak v době od prohlášení konkursu na

[101] § 243 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád

majetek dlužníka je osobou s dispozičním oprávněním insolvenční správce.

S ohledem na rozmanitost insolvenčního řízení a množství možností způsobů řešení úpadku a s tím spojené přechody dispozičního oprávnění k majetkové podstatě dlužníka jsou právě tyto přechody významným okamžikem z důvodu odpovědnosti vůči správci daně. Význam přechodu dispozičního oprávnění podtrhuje i ta skutečnost, že dle ustanovení § 244 odst. 4 daňového řádu zákonodárce rozhodl o povinnosti, aby v případě, že dojde po účinnosti rozhodnutí o úpadku k přechodu oprávnění nakládat s majetkovou podstatou z insolvenčního správce na daňový subjekt nebo opačně, ten, kdo dosud byl oprávněn nakládat s majetkovou podstatou, podá ke dni přechodu řádné daňové tvrzení za uplynulou část zdaňovacího období, za kterou dosud nebylo podáno.

V návaznosti na přechod dispozičního oprávnění k nakládání s majetkem dlužníka poukazuji na skutečnost, že toto má samozřejmě význam z hlediska ochrany majetku dlužníka a tedy výše míry uspokojení závazků věřitelů, nicméně tato zákonná úprava do insolvenčního řízení v konečném důsledku vnáší opět další nadbytečnou administrativu. Z tohoto důvodu je nutno také poukázat na specifické postavení věřitele, kterým je správce daně, potažmo příslušný finanční úřad dlužníka. Ten musí již od zahájení insolvenčního řízení neustále sledovat insolvenční řízení dlužníka a zejména pak musí zjišťovat, kdo je v jaké fázi osobou s dispozičním oprávněním, aby mohl případně tuto osobu urgovat k plnění svých povinností, což je opět značně komplikované a dle mého subjektivního názoru zbytečně tato „hlídací“ činnost zaměstnává v rámci České republiky stovky až tisíce státních zaměstnanců.

Daňová tvrzení jsou dle ustanovení § 38g odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen „zákon o daních z příjmů“) povinni podávat ti dlužníci, jejichž roční příjmy, které jsou předmětem daně, přesáhly 15 000,- Kč, pokud se nejedná o příjmy od daně osvobozené nebo o příjmy, z nichž je daň vybíraná srážkou podle zvláštní sazby daně. Daňové přiznání jsou povinni podat i ti dlužníci, jejichž roční příjmy, které jsou předmětem daně z příjmu, nepřesáhly stanovenou hranici 15 000,- Kč, ale kteří vykazují daňovou ztrátu.

2.3.2. Dispoziční oprávnění k podání daňového tvrzení – insolvenční správce

Pakliže dlužník nesplnil podmínky, aby dosáhl na sanační způsob řešení úpadku, dochází k prohlášení konkursu na majetek dlužníka, kdy se jedná o likvidační způsob řešení úpadku dlužníka. Dnem prohlášením konkursu na majetek dlužníka pak přechází na ustanoveného insolvenčního správce veškerá dispoziční oprávnění s majetkovou podstatou dlužníka, tedy i plnění daňových a účetních povinností dlužníka. Pokud by dlužník přesto činil úkony, ke kterým mu bylo odejmuto dispoziční oprávnění, je takové jednání od počátku neplatné a to za předpokladu, že by tímto jednáním krátil uspokojení věřitelů. Kdyby však dlužník tímto svým neoprávněným jednáním zvýšil hodnotu majetkové podstaty, hledělo by se na takové jednání jako na platné[102], kdy však s ohledem na mnohaletou praxi u insolvenčního správce jsem se s tímto nesetkal a jedná se pak opravdu o výjimečné situace, kdy snaha dlužníka je spíše snižovat hodnotu majetkové podstaty a snižovat míru uspokojení věřitelů.

Nad rámec výše uvedeného a dále s ohledem na přechod dispozičního oprávnění z dlužníka na insolvenčního správce je neplatným jednáním, pokud by dlužník po dni rozhodnutí o prohlášení konkursu na majetek dlužníka odmítl přijetí daru nebo dědictví bez souhlasu osoby s dispozičním oprávněním - tedy insolvenčního správce. Obdobná situace je pak v případě, kdyby dlužník uzavřel dohodu o vypořádání dědictví, kdy by se například části svého nároku zřekl vůči ostatním dědiců.[103]

2.4. Podávání daňových tvrzení

Jak již bylo nastíněno v předchozích kapitolách, tak již samotné zahájení insolvenčního řízení a následné rozhodnutí o úpadku dlužníka s sebou nese mnoho procesních změn týkajících se plnění daňových povinností dlužníka. Dle ustanovení § 1 odst. 3 daňového řádu základem pro správné zjištění a stanovení daně je daňové přiznání, hlášení nebo vyúčtování.

V návaznosti na samotný úpadek dlužníka pak lze povinnosti a časové

[102] ZELENKA, Jaroslav. *Insolvenční zákon: (zákon č. 182/2006 Sb.): poznámkové vydání s důvodovou zprávou a nařízením Rady ES 1346/2000.* Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-657-0, s. 377.

[103] § 246 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

návaznosti pro podání daňového tvrzení rozdělit na 3 časové úseky a to s ohledem, zdali již bylo rozhodnuto o úpadku dlužníka či nikoliv. Jedná se tedy o fáze:

- při zahájení insolvenčního řízení po rozhodnutí o úpadku dlužníka;
- v průběhu insolvenčního řízení dlužníka;
- při skončení insolvenčního řízení dlužníka.

Jelikož se jedná o poměrně složitou problematiku a z vlastní praxe mám za to, že je mnohem snazší si dané transparentně ukázat na konkrétním příkladu, tak pro účely této práce budeme vycházet z případu, kdy dlužník podal návrh na prohlášení úpadku spojený s návrhem na povolení oddlužení formou splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, kdy návrh podal dne 12. 2. 2016. Následně dne 24. 2. 2016 bylo rozhodnuto o úpadku dlužníka a zároveň soud povolil řešení úpadku dlužníka oddlužením. Jelikož pak dlužník neplnil podmínky schváleného oddlužení, rozhodl insolvenční soud dne 17. 8. 2016 o zrušení schváleného oddlužení a prohlásil na majetek dlužníka konkurs. Po zpeněžení majetku dlužníka podal insolvenční správce dne 14. 6. 2019 konečnou zprávu, kdy následně insolvenční soud rozhodl usnesením dne 25. 7. 2019 o schválení konečné zprávy.

2.4.1. Podávání daňového tvrzení při rozhodnutí o úpadku dlužníka

Dle ustanovení § 244 odst. 1 daňového řádu platí, že daňový subjekt je povinen podat řádné daňové tvrzení a to i v případě, že původní lhůta pro podání daňového tvrzení dosud neuplynula, za tu část zdaňovacího období, která uplynula do dne předcházejícího účinnosti rozhodnutí o úpadku, a za kterou nebylo dosud podáno a to nejpozději do 30 dnů ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku. Pokud daňový subjekt nepodal daňová tvrzení za předchozí zdaňovací období, tak rozhodnutím o úpadku dlužníka má daňový subjekt povinnost zpracovat a podat daňová tvrzení i za tato případně chybějící zdaňovací období.[104]

V praxi to znamená, že osoba s dispozičním oprávněním, nejčastěji pak dlužník v případě schválení oddlužení formou plněním splátkového kalendáře se

[104] § 245 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád

zpeněžením majetkové podstaty, podá ve lhůtě 30 dnů ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku daňové tvrzení za uplynulou část zdaňovacího období, tj. v konkrétním případě za období od 1. 1. 2016 do 23. 2. 2016.

Lhůtu 30 dnů je pak potřeba vnímat jako lhůtu maximální, kdy daňový řád výlučně prodloužení této lhůty vylučuje. Důvodem, proč se jedná o lhůtu, kterou nelze prodloužit, je pak skutečnost, že správce daně jako případný věřitel v momentě, kdy bude evidovat pohledávku za dlužníkem má povinnost postupovat jakožto správní orgán s péčí řádného hospodáře a tudíž se přihlásit do insolvenčního řízení dlužníka, kdy stěžejním podkladem pro správce daně bude právě podané daňové tvrzení.

Pro správce daně z pozice věřitele pak běží stejně jako pro ostatní věřitele lhůta 2 měsíců od rozhodnutí o úpadku dlužníka pro přihlášení pohledávek do insolvenčního řízení. Dle profesní zkušenosti u insolvenční správkyně vím, že správce daně má jako věřitel specifické postavení, kdy jedním z úskalí, které musí správce daně řešit, je zkrácení lhůty pro přihlášení pohledávky o 30 dnů, neboť dlužník zpravidla podává daňové tvrzení poslední den lhůty, pokud jej vůbec podá, avšak poměrně složitější pro správce daně je správně přihlásit pohledávku a tuto obhájit v rámci přezkumného jednání, kdy je vždy náročné přesně určit druh pohledávky, zdali se jedná o klasickou pohledávku eventuálně pohledávku za majetkovou podstatou, která se uplatňuje toliko u insolvenčního správce.

V návaznosti na výše uvedené je tedy potřeba zdůraznit, že rozhodnutí o úpadku zásadním způsobem upravuje povinnosti související s podáním daňového tvrzení, kdy toto jakési přerušení zdaňovacího období však nemá vliv na celkové zdaňovací období jako celek, kdy v případě nastíněného konkrétního případu zůstává zdaňovacím obdobím celý kalendářní rok, neboť daňová tvrzení na sebe musejí časově navazovat. Přestože prohlášení úpadku dlužníka s sebou přináší mnoho změn ohledně podání daňového tvrzení, nadále platí, že zdaňovací období je pravidelný časový interval, na který se základ daně stanoví a daň vybírá.[105] Pakliže hovoříme o stanovení základu daně, je třeba tento základ daně vymezit věcně i časově, přičemž k časovému vymezení nám slouží již zmíněné

[105] VANČUROVÁ, LÁCHOVÁ. *Daňový systém ČR 2012.* Praha: 1. VOX a.s., 2012, s. 20-21.

zdaňovací období.[106]

2.4.2. Podávání daňového tvrzení v průběhu insolvenčního řízení dlužníka

V průběhu insolvenčního řízení dle ustanovení § 244 odst. 2 daňového řádu pak zůstávají zachovány lhůty pro podávání daňových tvrzení. Dlužník tedy po podání „před-úpadkového" přiznání bude již dále plnit pravidelné povinnosti vůči správci daně, kdy tedy například přiznání k dani z příjmů proto bude podávat za každé ukončené zdaňovací období v obvyklé lhůtě do 1. 4. nebo 1. 7., využívá-li služeb poradce nebo podléhá povinnému auditu. Tento model pak vychází ze samotného pojetí insolvenčního zákona, kdy není účelem ekonomicky utišit aktivitu dlužníka, avšak jej pozitivně motivovat, aby i v této poměrně finančně a psychicky náročné době zůstal ekonomicky aktivním.

Poměrně nejednoznačně je však upravený charakter časového úseku od úpadku dlužníka do konce zdaňovacího období. Zákon o dani z přidané hodnoty jednoznačně stanovuje, že tento časový úsek je samostatným zdaňovacím obdobím, nicméně žádný jiný právní předpis obdobnou úpravu neobsahuje. V ustanovení § 21a zákona o daních z příjmů pak taktéž nenalezneme speciální úpravu v návaznosti na úpadek dlužníka. Zdaňovacím obdobím pro účely daně z příjmů právnických osob tedy nadále zůstává kalendářní či hospodářský rok a období, za které se má podat daňové tvrzení, proto nemá žádný vliv na délku a trvání samotného zdaňovacího období.[107] V rámci probíhajícího insolvenčního řízení však mám za to, že je logické i účelné pro přehlednost zjištění majetkové podstaty dlužníka, aby tento podával daňové tvrzení za zdaňovací období od prohlášení úpadku do skončení zdaňovacího období, tedy k ultimu roku, tj. k 31. 12.

Zároveň je však potřeba upozornit, že daň z příjmů právnických osob je daní za zdaňovací období, kdy se základ daně počítá za celé zdaňovací období. Tato skutečnost je poměrně problematická v návaznosti na právní úpravu upravující vznik pohledávky za majetkovou podstatou. V praxi se považuje

[106] HRUBÁ SMRŽOVÁ, MRKÝVKA, TOMAŽIČ a kol. *Finanční a daňové právo*. Plzeň: nakl. A. Čeněk, 2009, s. 299 a násl.

[107] K tomu srov. např. závěry z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2008, č. j. 2 Afs 104/2007-42.

prohlášení úpadku dlužníka za jakousi časovou mez, kdy pakliže dojde ke vzniku daňové pohledávky po prohlášení úpadku dlužníka, pak se jedná o pohledávku za majetkovou podstatou. V návaznosti na moji praxi se s tímto přístupem zcela ztotožňuji, nicméně považuji za poměrně nešťastné, že tato úprava, která je v praxi aplikována, není jednoznačně zákonem definována. V případě daně z příjmů fyzických osob, kdy je daňová povinnost vypočtena na základě daňového tvrzení dle ustanovení § 244 odst. 1 daňového řádu, je tato aplikace ještě více komplikovaná, kdy daňová povinnost je konstruována jako záloha na daň.

2.4.3. Podávání daňového tvrzení při skončení insolvenčního řízení dlužníka

Dle insolvenčního zákona a zejména pak dle plnění podmínek insolvenčního řízení dlužníkem je rozhodující, jaké povinnosti spojené se skončením insolvenčního řízení je nutno splnit. Pakliže dojde k úspěšnému splnění reorganizace, nebo ke splnění oddlužení plněním splátkového kalendáře, pak dle současné právní úpravy není potřeba podávat mimořádné daňové tvrzení, kdy nadále má subjekt podat daňové tvrzení ve standardní lhůtě pro podávání daňových tvrzení. Zajímavostí pak je, že daňový řád až do konce roku 2013 upravoval povinnost podat daňové tvrzení i ke dni skončení splnění insolvenčního řízení. Dle důvodové zprávy k zákonnému opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů, pak došlo k vypuštění ustanovení upravující tuto povinnost, kdy až praxe ukázala, že toto je cela nadbytečné a dokonce toto nebylo ani ze strany správce daně vyžadováno. Jelikož došlo ke splnění podmínek insolvenčního řízení, tak o tomto podával konečnou zprávu vždy insolvenční správce a zpracování daňového tvrzení ke skončení insolvenčního řízení pak představovalo toliko administrativní činnost, která však neměla ve své podstatě žádný význam a jen navyšovala administrativní náklady a zatěžovala zejména správce daně. Tento rozdílný přístup však nebyl přijat kompletně a uceleně, kdy například v případě daně z přidané hodnoty nadále platí, že ke dni splnění reorganizace či oddlužení, dochází k rozdělení zdaňovacího období na dvě části.

V případě konkursního řízení, tedy podáním konečné zprávy ze strany insolvenčního správce má tento povinnost podat zároveň daňová tvrzení a tyto odeslat jednak správci daně ve formátu xml a zároveň zaslat na vědomí daňová

tvrzení insolvenčnímu soudu, aby tak byla zveřejněna v insolvenčním rejstříku. Ve většině konkursních řízení pak taková daňová tvrzení jsou zpravidla nulová, kdy insolvenční správce přesto má povinnost taková daňová tvrzení zpracovat, neboť se jedná o jednu z obligatorních náležitostí například k následnému výmazu právnické osoby z obchodního rejstříku po skončení konkursního řízení. S ohledem na přechod dispozičního oprávnění v případě konkursu pak podává daňová tvrzení vždy insolvenční správce dle ustanovení § 20 odst. 3 daňového řádu, pakliže se nedomluvil přímo s dlužníkem tak, že daňové tvrzení například zpracuje a podá přímo dlužník.

Pro insolvenčního správce pak nastává drobná komplikace spojená s poměrně krátkou lhůtou ke zpracování a podání daňového tvrzení, kdy tato činí toliko 15 dnů. Tuto lhůtu však na základě žádosti daňového subjektu, v případě přechodu dispozičního oprávnění, tedy insolvenčního správce, lze prodloužit. Nutno však podotknout, že insolvenční správce již v rámci konečné zprávy uvádí, kolik činí zůstatek pohledávek a závazků a i dále, kolik činí případná daňová povinnost. Nelze však odhlédnout od toho, že insolvenční správce musí výpočet konečné daňové povinnosti uvést v rámci konečné zprávy a je potřeba tuto povinnost zohlednit k okamžiku jejího odeslání insolvenčnímu soudu.

3. Daň z příjmů v souvislosti s insolvenčním řízením

3.1. Specifika daně z příjmů právnických osob v insolvenčním řízení

Při vyčíslení základu daně z příjmů právnických osob v přiznání za část zdaňovacího období před prohlášením úpadku se postupuje standardně, neplatí zde žádná specifika. Nicméně je nutno přihlédnout na úpravu základu daně v oblasti možnosti uplatnění slev na dani, opravným položkám a tvorbě rezerv. Zde je vždy nutno vycházet z doslovné textace zákona, kdy některé z položek snižujících základ daně lze uplatnit pouze k rozvahovému dni za celé zdaňovací období (tedy u poplatníka s kalendářním zdaňovacím obdobím pouze ke dni 31. 12.), a tyto nelze nijak poměrně krátit, jiné naopak lze využít v poměrné výši podle měsíců a jiné je nutno rozdělit podle textu zákona.

V návaznosti na výše uvedené pak lze zmínit například uplatnění rovnoměrných a zrychlených daňových odpisů hmotného majetku, kde najdeme speciální postup v ustanovení § 26 odst. 7 písm. a) bod 3 zákona o daních z příjmů. K tomuto je potřeba si zároveň uvědomit, že úpadkem právnické osoby nekončí zdaňovací období, kdy úpadkem dlužníka dochází toliko k rozdělení původně jednoho zdaňovacího období na dvě části, kdy za každou část bude podáno samostatné daňové přiznání.

Podle výše zmíněného ustanovení může poplatník uplatnit daňový odpis pouze ve výši jedné poloviny ročního odpisu vypočteného podle ustanovení § 31 a § 32 zákona o daních z příjmů z hmotného majetku evidovaného v majetku na počátku příslušného zdaňovacího období, dojde-li v průběhu zdaňovacího období k účinnosti rozhodnutí o úpadku. Druhou půli ročního odpisu může poplatník, který se nachází v úpadku v souladu s očekáváním dle ustanovení § 26 odst. 7 písm. c) zákona o daních z příjmů uplatnit ve druhé samostatně zdaňované části zdaňovacího období z hmotného majetku evidovaného u něj po celé toto zdaňovací období, pokud v jeho průběhu bylo rozhodnuto o jeho úpadku. Pro toto rozpůlení ročního odpisu není podstatné, kdy přesně k této skutečnosti během zdaňovacího období dojde. V praxi to pak znamená, že první polovina může být uplatněna například za 8 měsíců zdaňovacího období a druhá polovina za zbývající čtyři měsíce zdaňovacího období. Celkem tak je v jednom zdaňovacím

období uplatněn odpis ve výši 100 %. Poměrně zásadní chybou při daňových odpisech by pak bylo, kdyby si poplatník v prvním daňovém přiznání za období před úpadkem uplatnil celý, poměrný podle počtu měsíců nebo žádný odpis, a v následujícím daňovém přiznání za období od úpadku do konce zdaňovacího období uplatnil opět celý, poměrný podle počtu měsíců anebo žádný odpis. Na závěr je nutno uvést, že v daném případě hovoříme o daňových odpisech, účetní odpisy budou do účetnictví účetní jednotky zachyceny podle stanoveného účetního odpisového plánu.

3.2. Specifika daně z příjmů fyzických osob v insolvenčním řízení

Dle zákona o daních z příjmů platí pravidlo, že daňové přiznání k dani z příjmů fyzických osob jsou povinni podávat dlužníci, jejichž roční příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob, přesáhly 15 000,- Kč, pokud se nejedná o příjmy od daně osvobozené nebo o příjmy, z nichž je daň vybírána srážkou podle zvláštní sazby daně. Daňové přiznání je povinen podat i ten, jehož roční příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob, nepřesáhly 15 000,- Kč, ale vykazuje daňovou ztrátu.[108]

Pro případ stanovení základu daně fyzických osob v insolvenčním řízení a zpracování daňového přiznání dlužníka fyzické osoby v insolvenčním řízení, ve lhůtách dle ustanovení § 244 daňového řádu, je nutno brát na zřetel také speciální úpravu upravenou v ustanovení § 38gb zákona o daních příjmů, dle které nelze uplatnit:

a) nezdanitelné části základu daně (např. dary, úroky z úvěru, pojistné na životní pojištění);

b) položky odčitatelné od základu daně (např. daňovou ztrátu za část zdaňovacího období, za které se daňové přiznání podává);

c) slevy na dani (s výjimkou slevy podle § 35ba odst. 1 zákona o daních z příjmů – základní slevu na poplatníka - ve výši 1/12 za každý započatý měsíc té části zdaňovacího období, za kterou se podává daňové přiznání);

d) daňové zvýhodnění (s výjimkou slevy na dani podle § 35c odst. 1 zákona

[108] § 38g odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

o daních z příjmů - vyživované dítě - ve výši 1/12 za každý započatý měsíc té části zdaňovacího období, za kterou se podává daňové přiznání).

Při stanovení základu daně se vychází z rozdílu mezi příjmy a výdaji, u poplatníka vedoucího účetnictví z výsledku hospodaření, za tu část zdaňovacího období, za kterou se podává daňové přiznání.[109] Jestliže právnická osoba podává v průběhu zdaňovacího období v případě úpadku dvě daňová přiznání, kdy každé přiznání v sobě zahrnuje část příslušného zdaňovacího období, fyzická osoba podává taktéž dvě daňová přiznání, nicméně první přiznání je podáváno za dobu do účinnosti rozhodnutí o úpadku, a druhé přiznání pak za celé zdaňovací období (u fyzických osob je to vždy kalendářní rok), kdy uhrazená daňová povinnost za „první dílčí" daňové přiznání je považována za zálohu na daň na celé zdaňovací období.[110] Tato skutečnost, je pak proto, že celková daňová povinnost v sobě tuto první daňovou povinnost již zahrnuje, a tudíž nemůže být tato celková daňová povinnost považována za pohledávku za majetkovou podstatou.

Dále v rámci této podkapitoly chci také poukázat na faktický stav, kdy příjem a plnění majetkové podstaty v případě dlužníků fyzických osob plyne nejčastěji z výkonu závislé činnosti dle ustanovení § 6 zákona o daních z příjmů. Tyto fyzické osoby s příjmem pouze ze závislé činnosti pak daňové přiznání podávat nemusí, neboť daňová povinnost je plněna zaměstnavatelem měsíčními zálohami z příjmů ze závislé činnosti. Pakliže by i tyto fyzické osoby měly povinnost podávat daňové přiznání, představovalo by to neúměrnou administrativní zátěž, jak pro fyzické osoby, tak zejména s ohledem na množství takových osob zátěž pro správce daně, která by v konečném důsledku neměla pro nikoho žádný přínos.

3.3. Daňové opravné položky a insolvenční řízení

Způsob, jakým se má postupovat v případě tvorby opravných položek k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení upravuje v ustanovení § 8 zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů (dále jen „zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů").

[109] § 38gb odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
[110] § 16b zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

3.3.1. Opravné daňové položky za dlužníky v insolvenčním řízení

Právě tyto položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení jsou následně daňově uznatelným výdajem (nákladem) na dosažení, zajištění a udržení příjmů dle zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů.[111] Je pak samozřejmostí, že opravné daňové položky smí vytvářet jen takový poplatník, který vede účetnictví. Pakliže se jedná o nepromlčenou pohledávku, která byla ve stanovené 2 měsíční lhůtě řádně přihlášena do insolvenčního řízení dlužníka a soud spojil s rozhodnutím o úpadku dlužníka také rozhodnutí o povolení oddlužení v období, za které se podává daňové přiznání a v němž byla pohledávka řádně přihlášena, pak je možné vytvořit opravné položky, a to až do výše jejich rozvahové hodnoty vedené v účetnictví. V případě, kdy je dlužníkův úpadek řešen reorganizací, tak namísto přihlášky pohledávky do insolvenčního řízení dlužníka postačuje, pokud dlužník v seznamu závazků dle ustanovení § 104 insolvenčního zákona uvede daného věřitele.

Pakliže se jedná o pohledávky mezi spojenými osobami, pak toto není možné využít a snížit si tak základ daně, kdy je určitý předpoklad, že by se takto mohli lidé snažit uměle snižovat základ daně. Zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů taktéž nedovoluje tvorbu daňové opravné položky, pokud se jedná například o pohledávky vzniklé z titulu úvěrů, zápůjček, ručení záloh, smluvních pokut a úroků z prodlení, poplatků z prodlení, penále a jiných sankcí ze závazkových vztahů dle ustanovení § 2 odst. 2 zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů.

Dle vlastní zkušenosti také vím, že poměrně často nastává situace, kdy věřitel z nějakého důvodu buďto pozdě či vůbec nepřihlásí svoji pohledávku do insolvenčního řízení dlužníka, a tato jeho pohledávka mu tedy nebude ani z části uhrazena. Věřitel má následně 2 možnosti, buďto může postupovat dle ustanovení §8a zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, nebo dle ustanovení § 8c zákona o rezervách pro zjištění základu daně, kdy těmto dvěma způsobům tvorby opravných položek se věnují podrobněji následující dvě podkapitoly.

[111] § 8 odst. 1 zákona č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů

3.3.2. Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám

Samotná tvorba opravných položek dle zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů je pak ve své podstatě pouze jakýmsi dočasným řešením, kdy věřitel nadále eviduje neuspokojenou pohledávku a tuto skutečnost zároveň daňově zohledňuje v základu daně. Za předpokladu, že v rámci insolvenčního řízení dojde byť k částečnému uspokojení přihlášené pohledávky věřitele nebo v případě, že insolvenční správce, věřitel či dokonce dlužník účinně popřel tuto pohledávku, je nutno tyto opravné položky zrušit, protože tímto pominuly důvody pro jejich ponechání v základu daně.[112] Pokud však pominou důvody pro opravnou položku dle výše citovaného ustanovení za dlužníky v insolvenčním řízení, pak dle ustanovení § 8a zákona o rezervách pro zjištění základu daně je možné vytvořit opravnou položku pro všechny „standardní" nepromlčené pohledávky. V praxi se toto reálně využívá a znamená to, že se daňová opravná položka sníží na příslušnou procentuální úroveň, kdy lze stanovit a vytvořit opravnou položku až do výše 50% neuhrazené rozvahové hodnoty po minimálně 18 měsících po splatnosti a dále až do výše 100% neuhrazené rozvahové hodnoty po době minimálně 30 měsíců po splatnosti dané pohledávky.

Zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů pak pro tvorbu opravných daňových položek určuje přísnější pravidla pro pohledávky, jejichž rozvahová hodnota bez příslušenství v okamžiku jejich vzniku byla vyšší než 200 000,- Kč. Osobně tuto úpravu hodnotím velice pozitivně, neboť s postupem času, myslím tím s přechodem z divokých „devadesátek" do současnosti je zřejmé, že v dnešní době se již zločin částečně přesunul k machinacím ohledně majetku a umělé snižování základu daně pak může nabrat značné rozměry v případě podnikajících subjektů, kdy s ohledem na současnou advokátní praxi mám s touto činností již z pozice obhájce bohaté zkušenosti. Daňové opravné položky pro pohledávky, jejichž rozvahová hodnota převyšuje 200 000,- Kč tak lze vytvořit jen v případě, kdy bylo ohledně těchto pohledávek zahájeno řízení, kterého se věřitel aktivně účastní. Jedná se pak o rozhodčí řízení, soudní řízení nebo správní řízení. Zároveň je taktéž zakázáno postupovat výše uvedeným způsobem, pakliže se jedná o pohledávky mezi spojenými osobami.

[112] § 8 odst. 2 zákona č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů

3.3.3. Opravné položky dle ustanovení § 8c zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů

Pokud věřitel nepostupuje výše uvedeným způsobem má možnost postupovat dle ustanovení § 8c zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů. V takovém případě může vytvořit opravnou položku až do výše 100% její neuhrazené rozvahové hodnoty bez příslušenství za předpokladu, že:

a) nejedná se o pohledávku vymezenou v § 8a odst. 3 (vůči spojeným osobám nebo za členy obchodní korporace za upsaný vlastní kapitál);

b) rozvahová hodnota pohledávky bez příslušenství v okamžiku jejího vzniku nepřesáhne částku 30 000,- Kč;

c) od konce sjednané doby splatnosti pohledávky uplynulo nejméně 12 měsíců, a

d) celková hodnota pohledávek bez příslušenství vzniklých vůči témuž dlužníkovi, u nichž uplatňuje postup podle tohoto ustanovení, nepřesáhne za období, za které se podává daňové přiznání, částku 30 000,- Kč.

Obecně pak platí při tvorbě opravných daňových položek, že tyto je možné vytvořit pouze vůči takové pohledávce, kterou věřitel zaúčtoval v souladu s platnými právními předpisy, a zároveň taková pohledávka byla zaúčtována ve výnosech, které jsou zdaňovány v základu daně. K tomuto se v rámci své rozhodovací praxe vyjádřil v minulosti také Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí ze dne 30. 1. 2009, č. j. 8 Afs 37/2008-155, který v rámci odůvodnění svého rozhodnutí judikoval, že: *„Tento požadavek totiž odráží vlastní smysl tvorby opravné položky, kterým je poskytnutí „satisfakce“ věřiteli, který byl z důvodů správného zaúčtování pohledávky povinen odvést daň z výnosu, který pro něj ale nebyl skutečným příjmem. Proto je oprávněn postupně vytvořit ve svém účetnictví daňově uznatelný náklad, a to až do výše dříve zdaněného výnosu. Jestliže ale daňový subjekt takový výnos v účetnictví nikdy neevidoval, není pro tvorbu zákonné opravné položky žádný důvod. Jedná se vlastně o zrovnoprávnění subjektů vedoucích evidenci, kdy jsou předmětem daně pouze skutečné příjmy, a subjektů vedoucích účetnictví, kde dochází ke zdaňování výnosů, které však pro*

poplatníka nemusí vždy znamenat skutečný příjem. Jelikož tedy tvorba opravné položky představuje pouze „fiktivní náklad“, je o to více třeba dbát na splnění veškerých zákonných podmínek a také důsledně sledovat cíl, za kterým zákonodárce tvorbu takových nákladů povolil.[113]

3.4. Osvobozené příjmy od daně z příjmů

V návaznosti na tuto podkapitolu je nutno úvodem uvést, že osvobození příjmů se neuplatní v případě konkursního řízení. Osvobození se pak uplatní pouze při tzv. sanačních způsobech řešení úpadku oddlužení, tedy v případě reorganizace a oddlužení. Toto pak vyplývá jednak z výkladu zákona o daních z příjmů, který přímo uvádí, že se osvobozují bezúplatné příjmy plynoucí z odpisu dluhů při reorganizaci nebo při oddlužení provedeném podle zákona upravujícího insolvenci, avšak také z podstaty konkursního řízení.[114] V případě řešení úpadku dlužníka prohlášením konkursu na jeho majetek totiž po skončení insolvenčního řízení neuhrazené závazky nezanikají. Naproti tomu v případě reorganizace či oddlužení dlužníka velice často dochází k tomu, že dlužník uspokojí určité procento svých přihlášených nezajištěných pohledávek a pakliže dlužník úspěšně splnil podmínky insolvenčního řízení, tak je na základě zprávy insolvenčního správce a rozhodnutí insolvenčního soudu následně konstatováno, že dlužník splnil podmínky insolvenčního řízení a dále, že je dlužník osvobozen od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Osvobození se vztahuje také na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit.[115]

V návaznosti na výše uvedené se tedy jedná o právně zaniklé dluhy dlužníka, a tedy pohledávky věřitelů. V takovém případě dlužníkovi vzniká z hlediska daně z příjmů nepeněžní příjem ve výši dluhů, které již dlužník nemusí plnit, a který je sice předmětem daně z příjmů, ale podle § 4a písm. h) zákona o daních z příjmů je od této daně v plné výši osvobozen. Věřitel, který je dotčený výše uvedenou skutečností, tzn. že disponoval pohledávkou vůči dlužníku v insolvenčním řízení, musí takto právně zaniklou pohledávku vyřadit ze svého

[113] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2009, č.j. 8 Afs 37/2008-155
[114] § 4a písm. h) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
[115] § 414 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

majetku. Pokud se jedná o podnikatele, který vede účetnictví, tuto pohledávku odepíše do nákladů (sníží účetní výsledek hospodaření) a při posouzení, zda lze o takový náklad snížit i základ daně z příjmů, bude postupovat dle ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů.

3.5. Účetní odpisy pohledávek obecně

Účetní odpisy pohledávek se provádějí vždy na základě rozhodnutí věřitele (účetní jednotky) podle vnitropodnikové směrnice, kde se nejčastěji jedná o případy, kdy je zřejmé, že by náklady spojené s vymáháním pohledávky přesáhly její výtěžek, ale zároveň nejsou splněny podmínky pro daňový odpis. Pohledávka tímto odpisem právně nezaniká, účetní jednotka ji nadále vede v podrozvahové evidenci a to, že ji účetní jednotka účetně odepsala, neznamená, že dlužník už nemá nadále povinnost ji zaplatit.

S ohledem na poměrně složitou a rozsáhlou úpravu a metodiku pro účetní odpisy se zaměřím v rámci této kapitoly na vzájemné souvislosti ve specifickém případě, tedy probíhajícím insolvenčním řízení dlužníka. Metodu odpisu pohledávky je nutno použít v případě, kdy dojde k právnímu zániku pohledávky, kterým je například promlčení nebo zánik dlužníka bez právního zástupce. Věřitel se však může rozhodnout dobrovolně využít metody odpisu pohledávky a to v případě, kdy věřitel vyhodnotí, že již není v jeho možnostech se domoci uhrazení své pohledávky a případné náklady spojené s vymáháním pohledávky by značně převýšily případný zisk spojený s vymožením pohledávky, případně kdy není možné dlužníka fyzicky dohledat. Účetně pak lze pohledávky odepsat v okamžiku, kdy dojde ke snížení ocenění pohledávky. Odepsané pohledávky jsou pak zaúčtovány na podrozvahových účtech.

Jak již bylo výše uvedeno náklad z titulu odpisu pohledávky, může být za určitých podmínek daňově uznatelným nákladem, kdy jednotlivé podmínky jsou určeny v ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů. Dané ustanovení pak interpretuje šest situací, kdy je možné uplatnit odpis pohledávky, kdy přímo bod 1 a bod 2 ustanovení přímo souvisí s insolvenčním řízením. Aby však vůbec bylo možné uplatnit daňový odpis v případě jednotlivých situací, tak je potřeba splnit podmínky, které byly již v rámci předchozích podkapitol

týkajících se tvorby daňových opravných položek uvedeny, nicméně je zde určitá odchylka od předchozího výkladu ohledně tvorby opravných daňových položek, kdy tedy pro daňový odpis pohledávek je potřeba splnit tyto podmínky:

a) k dané pohledávce lze uplatňovat opravné položky dle zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů;

b) jedná se o pohledávku, ke které nelze tvořit opravnou položku podle právního předpisu upravujícího tvorbu rezerv a opravných položek pro zjištění základu daně z příjmů pouze proto, že od její splatnosti uplynulo méně než 18 měsíců a u pohledávek nabytých postoupením i v případě, že se jedná o pohledávku se jmenovitou hodnotou v okamžiku vzniku vyšší než 200 000,- Kč, ohledně které nebylo zahájeno rozhodčí řízení, soudní řízení nebo správní řízení.

Výše uvedené podmínky jsou pak dle komentáře důležité z toho důvodu, že tyto podmínky odstraňují jakékoli pochybnosti o nepřípustnosti daňového odpisu účetní hodnoty právně sporných či promlčených pohledávek, kde správce daně není schopen realizovat v dané souvislosti nezbytnou podmínku zahrnutou dlouhodobě v dané právní úpravě, tedy k pohledávce jednoznačně definovat věcně a hodnotově odpovídající závazek. Systém daňového řešení pohledávek věřitele je vázán na nutnost dodanit prospěch dlužníka vzniklý v souvislosti s neuhrazenou hodnotou jeho závazku ve vztahu k věřiteli. Není proto možné na vrub zdrojů veřejných rozpočtů daňově řešit pohledávky, kde nelze daňově vypořádat závazek dlužníka. Současně změna zvýrazňuje nemožnost daňového odpisu pohledávek ze smluvních pokut a pohledávek z dividendových příjmů, které nikdy neovlivnily obecný základ daně z příjmů, a které až do konce zdaňovacího období započatého v r. 2010 nebylo možné v základu daně z příjmů uplatnit. I nadále platí, že pohledávky za dlužníkem v úpadku, které byly v průběhu insolvenčního řízení právně či hodnotově zpochybněny, nebo byly z insolvenčního řízení vyloučeny, nelze podle tohoto ustanovení daňově účinně odepsat, neboť nebyla nesporně doložena jejich existence nebo jejich hodnota. Uvedená úprava se týká také

poplatníků, kteří se zúčastní přeměn společností, a to zejména právních nástupců zanikajících společností při přeměně.[116]

V návaznosti na výše uvedené pak navazuji na výše nastíněné situace, za kterých může být odpis pohledávky zaúčtován jako daňově uznatelný odpis, kdy dle ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů se jedná o tyto případy:

a) soud zrušil konkurs proto, že majetek dlužníka je zcela nepostačující a pohledávka byla poplatníkem přihlášena u insolvenčního soudu a měla být vypořádána z majetkové podstaty;

b) dlužník se nachází v úpadku, nebo jemuž úpadek hrozí na základě výsledků insolvenčního řízení;

c) dlužník zemřel a pohledávka nemohla být uspokojena ani vymáháním na dědicích dlužníka;

d) dlužník byl právnickou osobou a zanikl bez právního nástupce a věřitel nebyl s původním dlužníkem spojenou osobou;

e) na dlužníkův majetek, ke kterému se daná pohledávka váže, je uplatňována veřejná dražba a to na základě výsledků této dražby;

f) na dlužníkův majetek, ke kterému se daná pohledávka váže, je postižen exekucí a to na základě výsledků provedení této exekuce.

S ohledem na zaměření této práce ve spojitosti se zaměřením na insolvenční řízení s tímto přímo souvisejí dva případy, a to konkrétně body a) a b). Tyto body budou blíže popsány v následující podkapitole, neboť považuji za účelné toto blíže rozvinout.

3.6. Účetní odpisy pohledávek v souvislosti s insolvenčním řízením dlužníka

Dle ustanovení § 308 odst. 1 písm. d) insolvenčního zákona platí, že

[116] PELC, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-517-6., s. 102

insolvenční soud rozhodne i bez návrhu o zrušení konkursu, pakliže zjistí, že pro uspokojení věřitelů je majetek dlužníka zcela nepostačující, kdy přitom se nepřihlíží k věcem, právům a majetkovým hodnotám vyloučeným z majetkové podstaty dlužníka. Aby mohla být tedy naplněna podmínka pro daňově uznatelný odpis pohledávky dle ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) bod a) zákona o daních z příjmů, je nutno, aby insolvenční soud vydal rozhodnutí, kterým se zrušuje konkurs prohlášený na majetek dlužníka. Další neméně důležitou podmínkou je povinnost věřitele svoji pohledávku řádně a především včas přihlásit do insolvenčního řízení dlužníka a pakliže by dlužník disponoval majetkem, respektive v soupisu majetkové podstaty by byl zapsán zpeněžitelný majetek, je předpoklad, že by z výtěžku zpeněžení obdržel částečné plnění svého závazku.

Ke splnění podmínky dle ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) bod b) zákona o daních z příjmů, je nutno vysvětlit a definovat, co si zákonodárce vysvětluje pod pojmem *„na základě výsledku insolvenčního řízení“*. Tato právní úprava, respektive neurčitost pojmu výsledek insolvenčního řízení způsobovala v minulosti určité nejasnosti, kdy tyto nejasnosti odstranil až Pokyn Generálního finančního ředitelství k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona o daních z příjmů ze dne 6. 2. 2015, č.j. 5606/15/7100-10. Dle bodu 42. výše zmíněného Pokynu Generálního finančního ředitelství se výsledkem insolvenčního řízení dle ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) bod b) zákona rozumí nabytí právní moci rozhodnutí o:

a) zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku;

b) zrušení konkursu po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení dle ustanovení § 308 insolvenčního zákona;

c) splnění reorganizačního plánu dle ustanovení § 364 insolvenčního zákona;

d) splnění oddlužení dle ustanovení § 413 insolvenčního zákona.

K tomuto výkladu je však nutno uvést, že hned první bod pod písmenem a) byl zrušen jednou z mnoha novel insolvenčního zákona účinnou od 1. 1. 2014. S ohledem na tuto skutečnost, je tedy tato definice v Pokynu Generálního ředitelství již překonána. Ve své podstatě došlo ke zrušení tohoto institutu zejména z důvodu jeho poměrně omezeného využití v praxi, kdy insolvenční soud

v minulosti zamítal insolvenční návrhy pro nedostatek majetku jen v případě, kdy insolvenční návrh podával likvidátor obchodní společnosti, která byla zrušena na základě rozhodnutí soudu a při splnění dalších podmínek. Likvidátor má povinnost při likvidaci obchodní společnosti postupovat s péčí řádného hospodáře, kdy má povinnosti obdobně jako insolvenční správce, tedy prověřit případné neúčinné a neplatné právní úkony a pakliže zjistí, že likvidovaná obchodní společnost nedisponuje majetkem, kdy tento nepostačuje ani k pokrytí nákladů insolvenčního řízení, pak o tomto podá zprávu rejstříkovému soudu. S ohledem na právní praxi pak likvidátoři obchodních společností, kteří jsou ustanovováni krajskými soudy z řad insolvenčních správců, pak rovnou v rámci konečné zprávy likvidátora sdělují, že likvidovaná obchodní společnost nemá dostatek prostředků ani k pokrytí nákladů na insolvenční řízení, kdy z vlastní praxe vím, že takového prohlášení je soudy obecně akceptováno, kdy cestou nejmenšího odporu takto dochází k likvidaci obchodních společností, kdy dle sdělení samosoudkyně Mgr. Dudové z posledního jednání konaného u Krajského soudu v Plzni koncem roku 2020 stále jen Krajský soud v Plzni eviduje řádově okolo 2 tisíc neaktivních subjektů, případně se jedná o subjekty, které neplní své informační povinnosti vůči rejstříkovému soudu.

Skutečným důvodem ke zrušení však dle důvodové zprávy[117] je úspora, kterou zákonodárce spatřuje v tom, že lze očekávat, že odpadnou náklady vynakládané v dosavadním režimu § 144 insolvenčního zákona na odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce, kdy tyto náklady hradil stát. Přitom lze opět poukázat na statistické údaje, z nichž plyne, že ze sledovaného počtu věcí, jež skončily zamítnutím insolvenčního návrhu, se tak v 80 % případů (celkem v 4 063 věcí) stalo právě pro nedostatek majetku podle ustanovení § 144 insolvenčního zákona. Dané ustanovení se tedy vrací do podoby obsažené ve vládním návrhu insolvenčního zákona, který projednávala Poslanecká Sněmovna ve svém 4. volebním období 2002 - 2006 jako tisk č. 1120. Výslovně a nově se opět zapovídá v ustanovení § 144 insolvenčního zákona zamítnutí insolvenčního návrhu jen proto, že majetek dlužníka nebude postačovat k úhradě nákladů insolvenčního řízení. Dle důvodové zprávy pak zákonodárce namísto zamítnutí

[117] Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, č. 294/2013 Dz

insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku počítá s tím, že takováto situace bude řešena prohlášením nepatrného konkursu. Tento návrh pak optikou dnešní situace hodnotím opět velmi pozitivně a to zejména z důvodu, že i například příjem ze závislé činnosti je majetkem a mnohdy za dobu jen pár měsíců, například po dobu, než dojde k přezkumnému jednání, má zaměstnavatel dlužníka deponované finanční prostředky v řádech desetitisíců, kdy z těchto prostředků je pak možno hradit například hotové výdaje insolvenčního správce, odměnu sepisovatele návrhu případně odměnu insolvenčního správce za přezkoumané přihlášky. K tomuto si dovolím drobně rýpnout do současné právní úpravy ohledně odměny za sepis návrhu na oddlužení, kdy pakliže dlužník nesplní podmínky pro schválení oddlužení a nejsou mu ani deponovány prostředky u jeho zaměstnavatele, pak insolvenční soud po předložení zprávy insolvenčního správce může rozhodnout o zastavení řízení, kdy zároveň insolvenční soud rozhodne o tom, že dluh na odměně a hotových výdajích a zároveň odměna za přezkoumání přihlášených pohledávek bude uhrazena ze státních prostředků, nicméně odměnu za sepis návrhu na oddlužení si musí sepisovatel vymáhat přímo po dlužníkovi. V návaznosti na výše uvedené pak považuji takovou úpravu za značně rozporuplnou, kdy by dle mého názoru měla být přiznána, jak insolvenčnímu správci za vykonanou činnost, tak sepisovateli návrhu, případně ani jednomu.

Další tři rozhodnutí pod písmeny b), c) a d) jsou obecně rozhodnutí insolvenčního soudu o výsledku insolvenčního řízení dlužníka.

Rozhodnutí o zrušení konkursu po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení dle ustanovení § 308 insolvenčního zákona, je insolvenčním soudem vydáno v případě, kdy insolvenční správce vyplatí v souladu se schváleným rozvrhovým usnesením pohledávky věřitelů. V rámci řešení úpadku dlužníka prohlášením konkursu na jeho majetek je pak tímto způsobem naplněn účel a cíl insolvenčního řízení.[118]

Obdobně pak v případě splnění reorganizačního plánu dle ustanovení § 364 insolvenčního zákona nebo při splnění oddlužení dle ustanovení § 413 insolvenčního zákona dochází k naplnění účelu insolvenčního řízení. Insolvenční soud se pak v případě těchto tzv. sanačních způsobů řešení úpadku dlužníka staví

[118] Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), č. 182/2006 Dz

do pozice jakéhosi kontrolora, kdy oproti například rozhodovací činnosti v rámci konkursního řízení dlužníka je odkázán na zprávy insolvenčního správce o plnění podmínek oddlužení a pakliže některý z věřitelů nevyžaduje, aby činil dohlédací činnost nad účastníky řízení, tak ve většině případů toliko bere na vědomí skutečnost, že došlo ke splnění oddlužení případně ke splnění reorganizačního plánu, který byl před předložením soudu řádně schválen věřitelským výborem a insolvenčním soudem.

3.6.1. Příjmy z činnosti insolvenčního správce – fyzické osoby

Pakliže insolvenční správce vykonává činnost jako fyzická osoba podnikající, pak příjmy z této činnosti jsou zdaňovány dle ustanovení § 7 odst. 1 písm. c) zákona o daních z příjmů, jako příjem z jiného podnikání. Pro samotný výkon činnosti insolvenčního správce se pak nevydává živnostenské oprávnění, kdy tato specifická činnost je provozována na základě povolení vydávaného Ministerstvem spravedlnosti České republiky. V souladu s ustanovením § 7 odst. 7 písm. d) zákona o daních z příjmů přitom může insolvenční správce místo výdajů skutečně prokázaných daňovou evidencí nebo účetnictvím využít tzv. paušální výdaje ve výši 40 % z příjmů. Poslední novelou zákona o daních z příjmů, která se stala účinnou od dubna 2019, pak došlo k navýšení výše výdajů, které lze uplatnit, kdy došlo k navýšení z částky ve výši 400 000,- Kč na částku ve výši 800 000,- Kč. Závěrem nutno uvést, že obdobně jako u jiných fyzických osob je i u insolvenčního správce zdaňovacím obdobím kalendářní rok.

3.6.2. Příjmy z činnosti insolvenčního správce – veřejné obchodní společnosti

Úvodem je s ohledem na současný trend zejména v návaznosti na rozšíření poboček insolvenčních správců a zastupitelnost potřeba uvést, že poměrná část insolvenčních správců (fyzických osob) se již transformovala do formy právnické osoby a zbytek insolvenčních správců o tomto nyní minimálně uvažuje, kdy forma veřejné obchodní společnosti přináší řadu pozitiv pro insolvenční správce. Příjmy insolvenčního správce (veřejné obchodní společnosti) nejsou zdaňovány jako příjmy „standardních“ právnických osob, jelikož veřejná obchodní společnost má dle ustanovení § 18b zákona o daních z příjmů daňovou povinnost pouze

k příjmům, které jsou zdaňovány daní vybíranou zvláštní sazbou daně. Ostatní příjmy veřejné obchodní společnosti jsou pak předmětem daně z příjmů jejich společníků. Je-li společníkem insolvenční správce (fyzická osoba), jsou příjmy tohoto společníka zdaňovány dle ustanovení § 7 odst. 1 písm. d) zákona o daních z příjmů. V souvislosti s tím je pak nutno myslet na to, že základ daně z těchto příjmů je nutno v daňovém přiznání společníků upravit dle ustanovení § 23 zákona o daních z příjmů a na tyto příjmy pak nelze dle ustanovení § 7 odst. 7 písm. d) uplatnit paušální výdaje.

4. Daň z přidané hodnoty v souvislosti s insolvenčním řízením

Úvodem je nutno podotknout, že obecná pravidla stanovená daňovým řádem týkající se insolvenčního řízení zcela neřeší veškeré povinnosti, které jsou spojené s daní z přidané hodnoty. Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty (dále jen „zákon o dani z přidané hodnoty“) si tak stanoví vlastní lhůty pro stanovení jednak zdaňovacího období, tak i pro podání daňových tvrzení u některých vybraných případů.[119]

Dle ustanovení § 99b zákona o dani z přidané hodnoty jsou pak zásadním pro určení zdaňovacího období dvě fáze insolvenčního řízení a to účinnost rozhodnutí o úpadku a skončení insolvenčního řízení. Zdaňovací období, v němž nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, končí posledním dnem kalendářního měsíce, ve kterém k úpadku došlo. Pro všechna následující období po skončení měsíce, ve kterém nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, až do skončení insolvenčního řízení, je zdaňovacím obdobím kalendářní měsíc. Tato změna je významná zejména pro čtvrtletní plátce daně, kteří se v důsledku úpadku stávají plátci s měsíčním zdaňovacím obdobím a samozřejmě musí vést v patrnosti, že je potřeba účetně „ukončit“ předchozí zdaňovací období, kdy nastal úpadek dlužníka.

Pro období po skončení měsíce, ve kterém bylo skončeno insolvenční řízení, do konce kalendářního roku, je zdaňovacím obdobím kalendářní měsíc. Dále platí pro tyto případy, že plátce daně není oprávněn ani v roce následujícím po roce, ve kterém došlo ke skončení insolvenčního řízení, změnit zdaňovací období.[120]

4.1. Podmínky a omezení opravy základu daně

Zásadní změnou, která upravuje podmínky opravy základu daně v postavení věřitele je novela zákona o dani z přidané hodnoty, kdy tato novela byla přijata zákonem č. 80/2019 Sb., která nabyla účinnosti 1. 4. 2019. Tato novela zavedla oprávnění věřitele provést opravu základu daně v případě nedobytných pohledávek.[121] Mezi takovéto pohledávky jsou zařazeny pohledávky

[119] § 101b zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
[120] § 99a zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
[121] Viz podkapitola 4.2. věnující se nedobytným pohledávkám

za zdanitelná plnění, kdy se nesmí jednat o plnění osvobozená od daně, nebo o plnění, která nejsou předmětem daně. Novelou zákona o dani z přidané hodnoty dále došlo ke zrušení možnosti provedení opravy výše daně u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení dle ustanovení § 44 zákona o dani z přidané hodnoty ve znění účinném do 31. 3. 2019, které vznikly po účinnosti této novely zákona o dani z přidané hodnoty. Pakliže bylo uskutečněno zdanitelné plnění před účinností novely zákona o dani z přidané hodnoty, tj. 1. 4. 2019, pak již dle ustanovení § 44 zákona o dani z přidané hodnoty taktéž nelze postupovat. Možnost provedení opravu základu daně u pohledávek za dlužníky v rámci insolvenčního řízení je nově upravena v ustanovení § 46 odst. 1 písm. c) zákona o dani z přidané hodnoty. Ustanovení § 46 zákona o dani z přidané hodnoty však neumožňuje provedení opravy základu daně v případě změny výše pohledávky na základě schválení reorganizačního plánu dlužníka. Oprava základu daně v případě schválení reorganizačního plánu, se pak řídí dle ustanovení § 42 zákona o dani z přidané hodnoty, kdy i před účinností novely účinné od 4. 4. 2019 se postupovalo dle ustanovení § 42 zákona o dani z přidané hodnoty. Dále je nutno poukázat na definici věřitele pro účely daně z přidané hodnoty, kdy se věřitelem rozumí plátce, který uskutečnil zdanitelné plnění vůči jinému plátci, z něhož mu vznikla povinnost přiznat daň, tuto daň přiznal, přičemž obdržel úplatu nebo její část za toto plnění a jehož právo na plnění z pohledávky nezaniklo.[122] Novela zákona o dani z přidané hodnoty taktéž pro daňové účely definuje dlužníka, kdy dlužníkem je plátce, který přijal od věřitele zdanitelné plnění, za které nebyla poskytnuta úplata případně její část.[123]

K omezení provedení opravy základu daně je potřeba upozornit, že pokud se věřitel rozhodne provést opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky, je povinen k tomuto vystavit opravný daňový doklad, neboť dle ustanovení § 46e zákona o dani z přidané hodnoty se jedná o povinnost věřitele, nikoli o jeho oprávnění. Opravu základu daně u nedobytné pohledávky však nelze dle ustanovení § 46 odst. 3 zákona o dani z přidané hodnoty provést, pokud:

a) věřitel a dlužník jsou nebo ke dni uskutečnění zdanitelného plnění byli

[122] § 46 odst. 6 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
[123] § 46 odst. 7 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

a. kapitálově spojenými osobami;[124]

b. osobami blízkými;[125]

b) věřitel a dlužník jsou nebo v době uskutečnění zdanitelného plnění byli společníky téže společnosti dle ustanovení § 2716 a násl. občanského zákoníku a toto plnění bylo uskutečněno na základě příslušné společenské smlouvy;

c) dlužník ke dni uzavření smlouvy, podle které je poskytováno zdanitelné plnění, jehož se oprava základu daně v případě nedobytné pohledávky týká, byl nespolehlivým plátcem nebo nespolehlivou osobou;

d) oprava základu daně již byla provedena z jiného důvodu uvedeného v ustanovení § 46 odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty, a to v rozsahu, v jakém byla tato oprava a opravy s ní související provedeny;

e) dlužník není věřiteli dostatečně znám;[126]

f) věřitel nejpozději k datu dodání zboží nebo poskytnutí služby věděl, že zdanitelné plnění nebude řádně zaplaceno, nebo to s přihlédnutím k okolnostem obchodního vztahu, na základě kterého bylo poskytnuto zdanitelné plnění, vědět měl a mohl, pokud by v průběhu obchodního vztahu postupoval s péčí odpovídající péči řádného hospodáře;

g) věřitel neopravil základ daně dle ustanovení § 42 zákona o dani z přidané hodnoty v případě přeměny reorganizace v konkurs poté, co na základě schválení reorganizačního plánu opravil základ daně podle ustanovení § 42 zákona o dani z přidané hodnoty, nebo

h) dlužník přestal být plátcem.

---

[124] Za kapitálově spojené osoby zákon považuje osoby, z nichž se jedna osoba přímo nebo nepřímo podílí na kapitálu nebo hlasovacích právech druhé osoby, anebo se jedna osoba přímo nebo nepřímo podílí na kapitálu nebo hlasovacích právech více osob, a přitom tento podíl představuje alespoň 40 % základního kapitálu nebo 40 % hlasovacích práv těchto osob.

[125] Dle ustanovení § 22 občanského zákoníku platí, že osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

[126] Věřitel není schopen dlužníka natolik jednoznačně označit, aby po něm mohl vymáhat svoji pohledávku a uplatnit tak svá procesní práva.

V návaznosti na výše uvedené je nutno poukázat na rozhodnutí Soudního dvora EU[127], který na základě žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podané Nejvyšším správním soudem konstatoval, že právní úprava, která byla účinná před přijetím novely zákona o dani z přidané hodnoty, byla v rozporu s čl. 90 a 273 směrnice o dani z přidané hodnoty.[128] V rozporu s výše uvedenou směrnicí pak byla ta skutečnost, že zákon o dani z přidané hodnoty před přijetím novely neumožňoval v případě, přestal-li dlužník v mezidobí od uskutečnění původního zdanitelného plnění do splnění podmínek pro opravu výše daně za dlužníky v insolvenčním řízení dle ustanovení § 44 zákona o dani z přidané hodnoty ve znění účinném před novelou, být plátcem daně, opravy základu daně a výše daně. Na základě výše uvedeného rozhodnutí Soudního dvora EU je nutno konstatovat, že v případě, kdy věřitel i dlužník byli plátci daně v době, kdy se uskutečnilo zdanitelné plnění, přičemž v mezidobí od uskutečněného zdanitelné plnění do splnění podmínek pro opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky dle ustanovení § 46 zákona o dani z přidané hodnoty, dlužník přestal být plátcem daně, je věřitel oprávněn provést opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky, a to i přestože ustanovení § 46 odst. 3 zákona o dani z přidané hodnoty tuto možnost výslovně vylučuje. Nad rámec výše uvedeného je třeba poukázat, že tento judikát Soudního dvora EU nelze obecně vztahovat také na případ, kdy věřitel je plátcem daně, avšak dlužník nikoli.

Opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky je pak věřitel povinen provést nejpozději ve lhůtě 3 let dle ustanovení § 46 odst. 4 zákona o dani z přidané hodnoty. Oprava základu daně má za následek snížení základu daně nebo snížení opraveného základu daně, kterou věřitel uvádí vždy samostatně v rámci řádného daňového přiznání k dani z přidané hodnoty. Věřitel je tedy oprávněn v této prekluzivní lhůtě provést opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky, což prakticky znamená, že změnu základu daně musí vykázat v evidenci pro účely daně z přidané hodnoty a současně v této lhůtě doručit dlužníkovi opravný daňový doklad. Následná oprava základu daně se u věřitele uvádí do řádného daňového přiznání za zdaňovací období, ve kterém věřitel doručil dlužníkovi opravný daňový doklad.

[127] Viz rozsudek Soudního dvora EU ze dne 8. 5. 2019, A-PACK CZ, C-127/18, EU:C:2019:377
[128] Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. 11. 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty (Úřední věstník 2006, L 374, s. 1).

4.2. Nedobytné pohledávky

Nedobytnou pohledávkou se rozumí taková pohledávka, kde věřitel ztratil naději na její zaplacení a dále se také vzdal či neuspěl v možnosti tuto pohledávku vymáhat. Dle ustanovení § 46 odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty se nedobytnými pohledávkami rozumí pohledávky ze zdanitelných plnění, pokud:

a) jsou vymáhány v exekučním řízení dle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále jen „exekuční řád“) a dosud nebyly zcela vymoženy a zároveň od vydání prvního exekučního příkazu v daném řízení uplynuly nejméně 2 roky;[129]

b) byly vymáhány v rámci exekučního řízení dle exekučního řádu a tato exekuce byla zastavena pro nemajetnost dlužníka;[130]

c) dlužník se nachází v insolvenčním řízení a věřitel svoji pohledávku přihlásil do insolvenčního řízení dlužníka ze zdanitelného plnění a to nejpozději ve lhůtě stanovené rozhodnutím soudu o úpadku dlužníka, tyto pohledávky byly zjištěny a v rámci insolvenčního řízení dlužníka se k těmto přihlíží. Dále insolvenční soud rozhodl o prohlášení konkursu na majetek dlužníka nebo o přeměně reorganizace v konkurs, schválil oddlužení[131], nebo zastavil insolvenční řízení;[132]

d) došlo ke smrti dlužníka a z výsledků skončeného řízení o pozůstalosti je zřejmé, že pohledávka ze zdanitelného plnění nebude zcela nebo zčásti uspokojena; v případě likvidace pozůstalosti musí být pohledávka ze zdanitelného plnění uvedena v seznamu pohledávek, a pokud jde o pohledávku, která se zjišťuje, musí se jednat o pohledávku ze zdanitelného plnění, která je zjištěna;

---

[129] Nicméně zákon o dani z přidané hodnoty neumožňuje provedení opravy základu daně u pohledávky, pokud pohledávku nelze vymáhat v exekučním řízení z důvodu stanoveného právním předpisem upravující insolvenční řízení. V souvislosti s tím pak není možné exekuci provést, pakliže bylo vůči dlužníkovi zahájeno insolvenční řízení.

[130] § 55 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

[131] Zároveň musí být ze zprávy pro oddlužení zřejmé, že pohledávka ze zdanitelného plnění nebude zcela nebo zčásti uspokojena.

[132] Zastavit insolvenční řízení může insolvenční soud z důvodu zamítnutí, odmítnutí nebo zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení, neschválení oddlužení nebo zrušení schváleného oddlužení, pokud ze zprávy insolvenčního správce vyplývá, že majetek dlužníka je pro uspokojení přihlášených pohledávek věřitelů nepostačující.

e) bylo zahájeno některé z výše uvedených řízení (exekuční řízení, insolvenční řízení nebo řízení o pozůstalosti), přičemž věřitel uplatnil svá procesní práva, tedy uplatnil náležitě svoji pohledávku a požadoval její uspokojení, avšak doposud nenastaly všechny rozhodné skutečnosti pro provedení opravy základu daně a zároveň uplynulo 5 let od konce zdaňovacího období, ve kterém se uskutečnilo zdanitelné plnění.

V případě nedobytné pohledávky a provedení opravy základu daně u věřitele je nutno opravu uvést do části A.4. kontrolního hlášení a do řádku 1 nebo 2 daňového přiznání k dani z přidané hodnoty a současně je nutno do řádku 33 daňového přiznání k dani z přidané hodnoty uvést výši daně, o kterou se snižuje nebo zvyšuje daň za situace opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky.

V XML struktuře kontrolního hlášení pak nabývá v části A.4. položka „Opravy u nedobytné pohledávky“ těchto hodnot:

- „N“ - nejedná se o opravu nedobytné pohledávky;
- „P“ - jedná se opravu dle ustanovení § 46 a násl. zákona o dani z přidané hodnoty;
- „A“ – jedná se o opravu dle ustanovení § 44 zákona o dani z přidané hodnoty ve znění do 31. 3. 2019.

4.3. Stavení lhůty pro provedení opravy základu daně

Z důvodu posílení práv věřitele se při splnění podmínek dle ustanovení § 46 odst. 5 zákona o dani z přidané hodnoty, lhůta pro opravu základu daně staví, tedy prekluzivní lhůta vůbec neběží. Lhůta pro opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky neběží:

a) po dobu exekučního řízení vedeného za účelem vymožení pohledávky věřitele;

b) po dobu insolvenčního řízení, ve kterém se věřitel domáhá uspokojení pohledávky;

c) po dobu řízení o pozůstalosti, ve kterém se věřitel domáhá uspokojení pohledávky;

d) po dobu správního, soudního nebo rozhodčího řízení vedeného za účelem nebo v souvislosti se vznikem exekučního titulu, pokud věřitel následně na základě výsledků těchto řízení uplatnil v řízeních svá procesní práva směřující k uspokojení pohledávky;

e) od zahájení likvidace dlužníka do zahájení insolvenčního řízení, pokud se věřitel v řízení o likvidaci dlužníka domáhá uspokojení pohledávky a v průběhu likvidace je zjištěn úpadek dlužníka.

V návaznosti na výše uvedené je pak účelné a to zejména z důvodu možného využití v praxi uvést konkrétní situaci, ve které se užije provedení opravy základu daně dle ustanovení § 46 odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty.

Představme si, že věřitel je plátcem s měsíčním zdaňovacím obdobím. Původní zdanitelné plnění, z něhož následně vzešla pohledávka, bylo uskutečněno 14. 7. 2019. Rozhodným dnem pro opravu základu daně je v daném případě tedy 31. 7. 2019, kdy se jedná o konec zdaňovacího období, ve kterém bylo uskutečněno zdanitelné plnění. Lhůta pro provedení opravy základu daně končí dle ustanovení § 46 odst. 4 zákona o dani z přidané hodnoty dnem 1. 8. 2022. Dne 16. 11. 2021 podal věřitel žalobu o zaplacení k obecnému soudu, kdy tímto dnem došlo ke stavení lhůty. Následně věřitel po obdržení pravomocného rozhodnutí ve věci podal dne 10. 10. 2023 návrh na nařízení exekuce, kdy i v rámci tohoto řízení se staví lhůta. Následně dne 12. 1. 2024 vydal soudní exekutor exekuční příkaz, kterým postihl majetek dlužníka a určil způsob provedení exekučního příkazu prodejem majetku dlužníka. Z důvodu nemajetnosti dlužníka pak soudní exekutor rozhodl o zastavení exekučního řízení pro nemajetnost dlužníka, kdy o tomto rozhodl usnesením dne 24. 8. 2024. Opravu základu daně by tak bylo možné v daném případě provést nejdříve 25. 8. 2024, kdy až tento den jsou splněny podmínky pro provedení opravy základu daně dle ustanovení § 46 odst. 1 písm. b), nicméně vzhledem k ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) bude možné opravu základu daně provést již dne 2. 7. 2024 a to z toho důvodu, neboť právě dne 1. 7. 2024 uplynulo právě 5 let od konce zdaňovacího období, ve kterém se uskutečnilo původní zdanitelné plnění. Opravu základu daně pak bude možné provést v rámci zdaňovacího období, ve kterém se oprava základu daně považuje

za uskutečněnou, kdy zároveň musí v tomto období být věřitelem dlužníkovi doručen opravný daňový doklad.

Obrázek č. 1: Přehled časových návazností při opravě základu daně

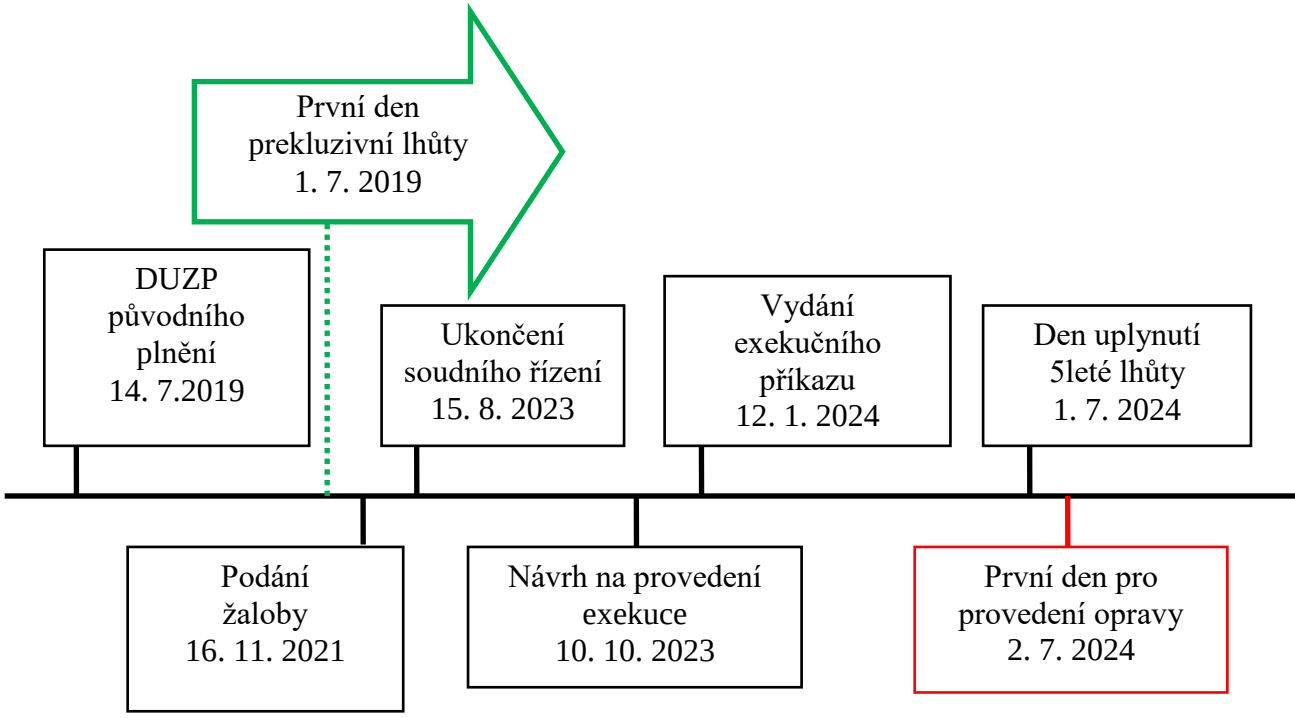

4.4. Stanovení výše opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky

Způsob stanovení výše opravy základu daně dle ustanovení § 46 odst. 1 a odst. 2 zákona o dani z přidané hodnoty je upraven v ustanovení § 46a zákona o dani z přidané hodnoty a vždy závisí na daném řízení, které je za účelem uspokojení pohledávky ze zdanitelného plnění vedeno. Dle ustanovení § 46a odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty se oprava základu daně v případě nedobytné pohledávky provede:

a) v rámci exekučního řízení ve výši základu daně stanoveného z neobdržené úplaty za zdanitelné plnění, která dosud nebyla v rámci exekučního řízení vymožena;

b) v případě prohlášení konkursu na majetek dlužníka nebo přeměny reorganizace na konkurs ve výši základu daně z neobdržené úplaty za zdanitelné plnění;

c) v případě schválení oddlužení dlužníka ve výši základu daně stanoveného z předpokládané neuspokojené výše pohledávky vyplývající ze zprávy pro oddlužení podané insolvenčním správcem;

d) v případě zastavení insolvenčního řízení dlužníka ve výši základu daně stanoveného z neobdržené úplaty za zdanitelné plnění;

e) v případě smrti dlužníka ve výši základu daně stanoveného z neobdržené úplaty za zdanitelné plnění na základě výsledku ukončeného pozůstalostního řízení, opravu základu daně však nelze provést do výše, v jaké povinnost k úhradě dluhů věřitele přešla na dědice;

f) v případě opravy základu daně dle ustanovení § 46 odst. 1 písm. e) zákona o dani z přidané hodnoty ve výši základě daně stanoveného z neobdržené úplaty za zdanitelné plnění určené kvalifikovaným odhadem na základě dosavadního výsledku a průběhu řízení.

Dále je nutno uvést, že pakliže věřitel obdrží v rámci řízení či v souvislosti s pojištěním, nebo zajištěním své pohledávky částku v peněžních prostředcích či nepeněžité plnění, pak se v souladu s ustanovením § 46a odst. 2 zákona o dani z přidané hodnoty neobdržená úplata sníží o částku nebo hodnotu, kterou věřitel takto obdržel v rámci plnění dlužníka.

Dalším poměrně častým jevem při opravě základu daně v případě nedobytné pohledávky je stav, kdy nastanou ve lhůtě pro opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky skutečnosti umožňující provést další opravu základu daně dle ustanovení § 46 odst. 1 písm. a) až d) zákona o dani z přidané hodnoty, přičemž touto opravou dojde ke snížení či zvýšení opraveného základu daně. Může se jednat například o situaci, kdy dojde k opravě základu daně v případě nedobytné pohledávky dle ustanovení § 46 odst. 1 písm. a) zákona o dani z přidané hodnoty, tedy ve výši stanovené z nevymožené úplaty v rámci exekučního řízení dlužníka. Následně je dlužníkem podán insolvenční návrh spojený s návrhem na povolení oddlužení, kdy je rozhodnuto o úpadku dlužníka a ve zprávě pro oddlužení se očekává částečné uspokojení pohledávky věřitele, tj. nastaly jiné důvody uvedené v ustanovení § 46 odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty, které v daném případě mají za následek zvýšení opraveného základu

daně. Za těchto okolností vzniká věřiteli povinnost provést tedy další opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky a současně dle ustanovení § 46a odst. 8 zákona o dani z přidané hodnoty se přihlédne k již provedené opravě. Provedl-li tedy věřitel opravu základu daně z důvodu exekučního řízení dlužníka a následně jsou splněny podmínky pro provedení další opravy základu daně z důvodu oddlužení dlužníka, pak je věřitel povinen při stanovení výše této další opravy základu daně zohlednit veškeré změny základu daně provedené předešlou opravou základu daně a opravami nebo změnami s ní souvisejícími. Pokud je v rámci přezkumu pohledávek ze strany insolvenčního správce pohledávka věřitele zjištěna v jiné výši, než jak byla přihlášena, je nutno v případě opravy základu daně vycházet z hodnoty pohledávky zjištěné na přezkumném jednání.

Pakliže si věřitel s dlužníkem sjednal úplatu za zdanitelné plnění, která je však svým charakterem bez opodstatnění zcela odchylná od obvyklé ceny, pak je věřiteli umožněno provedení opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky jen do výše základu daně stanoveného z této obvyklé ceny. Zásadní nepoměr mezi obvyklou cenou a výší úplaty za zdanitelné plnění obvykle značí možné vykonstruování za účelem získání daňového zvýhodnění.[133] Takovéto opravy základu daně u uměle navýšených cen tedy zákon ve znění judikatury Soudního dvora EU a Nejvyššího správního soudu neumožňuje. Neopodstatněná výše úplaty může vyvstat například za situace, kdy si věřitel sjedná s dlužníkem dodání zboží ve výši například 200 000,- Kč, a to přestože obvyklá cena daného zboží činí například 100 000,- Kč. Věřitel a dlužník jednající v dobré víře by pak měli být schopni vysvětlit a věrohodně odůvodnit, že cena 200 000,- Kč za dodané zboží je adekvátní a to například s ohledem na kvalitu či historickou hodnotu daného zboží. Pokud věřitel chybně stanovil základ daně u původního zdanitelného plnění, je oprávněn opravit základ daně u nedobytné pohledávky pouze do výše základu daně, který měl být stanoven správně.

4.5. Změna výše opravy základu daně určené kvalifikovaným odhadem

Samotná oprava základu daně určení kvalifikovaným odhadem se provádí

[133] V tomto smyslu viz zejména rozsudky Soudního dvora EU C-255/02 Halifax, C-653/11 Newey, C-251/16 Cussens a dále rozsudky NSS č.j. 8 Afs 43/2013-52, č.j. 6 Afs 60/2014-56, č.j. 9 Afs 47/2014-74

při splnění okolností uvedených v ustanovení § 46 odst. 1 písm. a) až d) zákona o dani z přidané hodnoty. Věřiteli je v ustanovení § 46b zákona o dani z přidané hodnoty uložena povinnost změnit výši opravy základu daně, kterou provedl na základě svého kvalifikovaného odhadu, pokud nastaly skutečnosti zakládající oprávnění k provedení opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky dle ustanovení § 46 odst. 1 písm. a) až d) zákona o dani z přidané hodnoty, přičemž z těchto skutečností vyplývá, že skutečná výše základu daně stanoveného z neobdržené úplaty neodpovídá výši opravy základu daně určené kvalifikovaným odhadem.[134] Provést změnu výše opravy základu daně určené kvalifikovaným odhadem je věřitel v takovém případě povinen provést vždy s výjimkou případů, kdy absolutní hodnota rozdílu mezi skutečnou výší opravy základu daně a výší opravy určené kvalifikovaným odhadem je nižší než 1 000,- Kč.[135]

4.6. Dodatečná oprava základu daně v případě nedobytné pohledávky

Provedení dodatečné opravy výše základu daně se dle ustanovení § 46c zákona o dani z přidané hodnoty týká situace, kdy po provedení opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky dle ustanovení § 46 odst. 1 zákona o dani z přidané hodnoty nebo po změně opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky dle ustanovení § 46b zákona o dani z přidané hodnoty je zjištěno, že uspokojení pohledávky věřitele je nebo bude vyšší nebo nižší než uspokojení, které věřitel předpokládal opravou nebo změnou výše základu daně. Dodatečná oprava základu daně je tedy vždy podmíněna již předchozí změnou základu daně, případně její změnou uskutečněnou dle ustanovení § 46 nebo §46b zákona o dani z přidané hodnoty.

Dále je nutno uvést, že v souvislosti s insolvenčním řízení dlužníka platí dle ustanovení § 46c odst. 2 zákona o dani z přidané hodnoty pravidlo, dle kterého lze dodatečně opravit základ daně pouze v případech, kdy celkové faktické přijaté plnění převyšuje plnění předpokládané schválenou zprávou o oddlužení dlužníka, případně schválenou konečnou zprávou, ze které vyplývá, jaké plnění bude následně věřiteli v souladu s rozvrhovým usnesením uhrazeno. Dle ustanovení § 46c odst. 4 zákona o dani z přidané hodnoty je pak věřitel oprávněn provést

[134] § 46b odst. 1 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
[135] § 46b odst. 2 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

dodatečnou opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky, pokud se po provedení opravu základu daně dle ustanovení § 46 zákona o dani z přidané hodnoty nebo po změně výše opravy základu daně dle ustanovení § 46b zákona o dani z přidané hodnoty zvýší poslední známé, dosud neobdržené uspokojení pohledávky. Dle výše uvedeného pravidla se pak postupuje nejčastěji v případech a za situace, kdy dlužník uhradí v rámci insolvenčního řízení méně, než bylo předpokládáno při provedení opravy základu daně, tedy např. v případech, kdy ke dni skončení insolvenčního řízení po splnění podmínek schváleného oddlužení je faktické uspokojení pohledávky věřitele nižší než uspokojení předpokládané ze zprávy pro oddlužení předložené insolvenčním správcem.

Závěrem je dále nezbytné upozornit na to, že dodatečnou opravu základu daně nelze provést po uplynutí 5 let od konce zdaňovacího období, ve kterém se oprava základu daně považuje jako samostatné zdanitelné plnění za uskutečněné.[136] Nicméně tato lhůta neběží při splnění podmínek dle ustanovení § 46 odst. 5 zákona o dani z přidané hodnoty, tj. zejména po dobu insolvenčního či exekučního řízení dlužníka.

4.7. Zrušení opravy základu daně v případě nedobytné pohledávky

Věřitel v rámci insolvenčního řízení dlužníka má dále povinnost zrušit opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky dle ustanovení § 46d zákona o dani z přidané hodnoty, kdy tato povinnost vzniká za situace, kdy věřitel již provedl opravu základu daně z důvodu prohlášení konkursu na majetek dlužníka, přičemž došlo insolvenčním soudem ke zrušení konkursu, a to z důvodu zjištění, že nebyl ani dodatečně osvědčen dlužníkův úpadek. Dále pak také při zjištění, že se dlužníkovi ve stanovené lhůtě nepřihlásil do jeho insolvenčního řízení žádný věřitel a všechny případné pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou jsou plně uspokojené, nebo v případě vyslovení souhlasu všech přihlášených věřitelů a insolvenčního správce s návrhem dlužníka na zrušení konkursu.[137] Věřitel je v případě zrušení opravy základu daně povinen provést opravu základu daně

[136] § 46c odst. 6 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
[137] § 46d odst. 1 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

ve výši poslední známé neobdržené úplaty.[138] Věřitel tedy navýší základ daně o stejnou hodnotu, o kterou provedl opravu základu daně včetně zohlednění případné změny výše opravy základu daně určené kvalifikovaným odhadem popř. dodatečnými opravami základu daně. Rozhodným dnem pro zrušení opravy základu daně je pak den, kdy dojde k nabytí právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu o zrušení prohlášeného konkursu na majetek dlužníka.

Pro lepší představu lze výše uvedené aplikovat na konkrétním případě, kdy u věřitele jsou splněny podmínky dle ustanovení § 46 odst. 1 písm. c) bod 1 zákona o dani z přidané hodnoty.[139] Řádně a včas přihlášená pohledávka věřitele do insolvenčního řízení dlužníka činila 60 500,- Kč (základ daně činil 50 000,- Kč a 10 500,- Kč daň). Pohledávka věřitele byla v rámci insolvenčního řízení zjištěna a uznána. Věřitel tedy provedl opravu základu daně v případě nedobytné pohledávky ve výši 50 000,- Kč. Následně dne 13. 1. 2021 nabylo právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu, kterým došlo ke zrušení konkursu, a to z důvodu že všichni věřitelé včetně insolvenčního správce souhlasili s návrhem dlužníka na zrušení konkursu. Za této situace, vzniká věřiteli povinnost provést zrušení opravy základu daně o jím opravenou výši, kdy opravný daňový doklad musí být vystaven ve lhůtě 30 dnů ode dne zjištění rozhodných skutečností, kdy v daném případě se tato lhůta váže na právní moc rozhodnutí o zrušení konkursu. Věřitel je tedy povinen provést zvýšení základu daně o jím dříve sníženou částku ve výši 50 000,- Kč, tedy musí zvýšit základ daně o částku ve výši 50 000,- Kč. Oprava základu daně pak bude uvedena v části A.4. kontrolního hlášení s hodnotou základu daně + 50 000,- Kč a daň 10 500,- Kč. Stejné hodnoty základu daně a daně budou taktéž uvedeny v řádku 1 daňového přiznání k dani z přidané hodnoty a současně bude oprava daně ve výši 10 500,- Kč uvedena v řádku 33 daňového přiznání k dani z přidané hodnoty.

4.8. Zdaňovací období v insolvenci

Jak již bylo v předchozích podkapitolách uvedeno, zákon o dani z přidané hodnoty upravuje specifickou úpravu zdaňovacího období v souvislosti s insolvenčním řízením dlužníka. Rozhodným dnem, kterým dochází k rozdělení

[138] § 46d odst. 2 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

[139] Za předpokladu, že insolvenční soud rozhodl o prohlášení konkursu na majetek dlužníka nebo o přeměně reorganizace v konkurs.

zdaňovacího období, je pak den, kdy ze strany insolvenčního soudu dochází ke zjištění úpadku dlužníka. Zdaňovací období tedy začíná dnem, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku dlužníka a končí posledním dnem kalendářního měsíce, v němž nastala účinnost tohoto rozhodnutí.[140] S ohledem na tuto jasnou definici zdaňovacího období po prohlášení úpadku dlužníka pak vyplývá, že dnem účinnosti prohlášení úpadku dlužníka dochází k rozdělení původního zdaňovacího období na dvě části, kdy dlužník má zároveň v souladu s ustanovením § 244 daňového řádu povinnost podat nejpozději do 30 dnů ode dne účinnosti rozhodnutí o úpadku řádné daňové tvrzení za část zdaňovacího období, která uplynula ode dne předcházejícího účinnosti tohoto rozhodnutí, a za kterou dosud nebylo podáno. Dle mého názoru je pak tato právní úprava zcela srozumitelná a s ohledem na značně obsáhlou právní problematiku spojenou s plněním povinností vůči správci daně v souvislosti s insolvenčním řízením přináší určitou jistotu, kterou hodnotím pozitivně.

V průběhu insolvenčního řízení pak platí, že zdaňovací období je výhradně měsíční, kdy není dokonce ani dovoleno změnit zdaňovací období pro kalendářní rok bezprostředně následující po kalendářním roce, ve kterém došlo ke skončení insolvenčního řízení.[141] Dle důvodové zprávy k zákonu o dani z přidané hodnoty pak došlo k takovéto úpravě především z důvodu transparentnosti finanční situace dlužníka, aby bylo možné předcházet případnému dlouhodobému předlužení dlužníka a navyšování pohledávek, které jsou často nedobytné.

Taktéž při skončení insolvenčního řízení dlužníka dochází k rozdělení zdaňovacího období, kdy rozhodným dnem je den skončení insolvenčního řízení dlužníka, kdy nové zdaňovací období začíná počínaje dnem následujícím po skončení insolvenčního řízení dlužníka.

V návaznosti na výše uvedené pak chci poukázat na drobnou odchylku v právní úpravě zákona o dani z přidané hodnoty a daňového řádu, kdy není vyřešeno plnění daňových povinností v souvislosti s ukončením konkursu. Daňový řád určuje daňovému subjektu (v případě konkursu je osobou s dispozičním oprávněním k plnění daňových povinností insolvenční správce)

[140] § 99b odst. 1 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
[141] § 99b odst. 2, odst. 3 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

povinnost zpracovat řádné daňové tvrzení ke dni, kdy dochází ze strany insolvenčního správce k předložení konečné zprávy insolvenčnímu soudu.[142] Nicméně den předložení konečné zprávy není okamžikem, kdy dochází ke skončení insolvenčního řízení, kdy v případě konkursu se skončení insolvenčního řízení váže na zprávu insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení a vydání rozhodnutí insolvenčního soudu, který tuto zprávu insolvenčního správce bere na vědomí.[143]

4.9. Srovnání tuzemské právní úpravy daně z přidané hodnoty s právní úpravou jiných členských států EU

S ohledem na členství států v Evropské unii byl ze strany těchto členských států vyvíjen tlak na přijetí zákona, kdy jak již bylo uvedeno výše, došlo k přijetí Směrnice o dani z přidané hodnoty, která umožňuje členským státům implementovat do své tuzemské právní úpravy opravu výše daně u neuhrazených pohledávek. Směrnice o dani z přidané hodnoty byla implementována nejméně ve 12 členských státech Evropské unie, kdy v následující podkapitole se pokusím ve stručnosti přiblížit právní úpravu v členských státech Evropské unie a to konkrétně v Německu, na Slovenku a dále pak ve Španělsku.

4.9.1. Německo

Spolková republika Německo upravuje daň z přidané hodnoty v zákoně o dani z přidané hodnoty[144] (dále jen „UstG“), kdy tato právní úprava vychází ze směrnic a nařízení Evropské Unie, především ze směrnice Rady EU 2006/112/ES o společném systému daně z přidané hodnoty, nařízení Rady EU 282/2011, kterým se stanoví prováděcí opatření ke směrnici 2006/112/ES o společném systému daně z přidané hodnoty, směrnice Rady 2008/9/ES, kterou se stanoví prováděcí pravidla pro vrácení daně z přidané hodnoty stanovené směrnicí 2006/112/ES. Základní principy, které známe z českého zákona o dani z přidané hodnoty, proto platí i ve Spolkové republice Německo. Daň z přidané hodnoty je rovněž na základě příslušných směrnic jednou z nejvíce harmonizovaných daní na evropské úrovni. Možností volby implementace do národního práva, však mohou

[142] § 244, odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád
[143] § 308 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
[144] Umsatzsteuergesetz In der Fassung der Bekanntmachung vom 21. 02. 2005 (BGBI I S. 386)

někdy vznikat poměrně zásadní rozdíly mezi členskými státy.

Dle ustanovení § 17 UstG je pak za splnění podmínek možno provést věřiteli úpravu výše daně z přidané hodnoty, pakliže je pohledávka z pohledu práva zcela nedobytná. K tomuto pak UstG poměrně racionálně přistupuje k prohlášení věřitele, kdy ze strany věřitele není nutno přistupovat k nicotnému vymáhání pohledávky, nýbrž pro účely úpravy výše daně z přidané hodnoty stačí toliko předložit důkaz o nedobytnosti pohledávky. UstG pak neuvádí výčet skutečností, kdy se pohledávka považuje za nedobytnou, nicméně dle sdělení advokáta se znalostmi účetnictví a odpočtů DPH vykonávajícího praxi ve Spolkové republice Německo lokální právní úprava klade daleko menší nároky na prokázání nedobytnosti než naše tuzemská právní úprava, což například pro fungující ekonomiku a plátce daně z přidané hodnoty hodnotím jednoznačně pozitivně.

4.9.2. Slovensko

Naproti tomu například Slovensko neimplementovalo Směrnici o dani z přidané hodnoty a ani ve své tuzemské právní úpravě, tedy v zákoně č. 222/2004 Z. z., o dani z pridanej hodnoty neumožňuje provádět opravu výše daně z přidané hodnoty a neuhrazených a nedobytných pohledávek.

4.9.3. Španělsko

Španělsko obdobně jako Spolková republika Německo umožňuje věřitelům provádět opravu výše daně z přidané hodnoty u neuhrazených pohledávek. Dle čl. 80 španělského zákona o dani z přidané hodnoty[145] tak mohou věřitelé snížit daň z přidané hodnoty na výstupu u pohledávek, které jsou z hlediska vymožení zčásti nebo zcela nedobytné a to při splnění následujících povinností:

a) pohledávka musí být po splatnosti déle než 1 rok (v případě podnikatelů, jejichž roční obrat činí maximálně 6 milionů euro, pak postačuje, aby pohledávka byla po splatnosti 6 měsíců);

[145] Ley 37/1992, de 28 de diciembre, del Impuesto sobre el Valor Añadido

b) věřitel má dluh vůči podnikateli nebo hodnota plnění bez daně z přidané hodnoty dodaná nepodnikateli převyšuje částku ve výši 300 Euro;

c) věřitel činil kroky k vymožení pohledávky, tzn., že věřitel podal žalobu na zaplacení k příslušnému soudu, případně zajistil notářsky ověřenou výzvu k plnění.

Možnost uplatnění snížení daně z přidané hodnoty je pak časově omezena na 3 měsíce od doby, kdy věřitel mohl takové snížení uplatnit poprvé. Věřitel pak má stejnou povinnost obdobně jako v případě věřitele z České republiky, tedy vystavit opravný daňový doklad a tento zaslat na vědomí dlužníkovi. Dále pak má věřitel povinnost tuto skutečnost neprodleně oznámit místně příslušnému finančnímu úřadu.

5. Případová studie

Na základě insolvenčního návrhu navrženého věřitelem se splatnou pohledávkou vůči dlužníku bylo zahájeno insolvenční řízení dlužníka. V tomto případě je dlužníkem právnická osoba (dále jen „dlužník“), kdy pro naše účely není dlužník plátcem DPH. Dne 15. 1. 2020 zjistil soud úpadek dlužníka a zároveň na jeho majetek prohlásil konkurs a ustanovil do funkce insolvenčního správce. Kalendářní rok je stanoven zdaňovacím obdobím dlužníka.

Dlužník ke dni 14. 1. 2020 provedl inventarizaci veškerých závazků a majetku. Na základě zjištěných informací a dat sestavil mimořádnou účetní uzávěrku za část účetního období od 1. 1. 2020 do 14. 1. 2020.

Rozvaha ke dni 14. 1. 2020 – před úpravami		
021	Stavby	1 000 000 Kč
081	Oprávky ke stavbám	- 200 000 Kč
022	Samostatné movité věci a soubory movitých věcí	1 000 000 Kč
082	Oprávky k samostatným movitým věcem a souborům movitých věcí	- 800 000 Kč
132	Zboží na skladě a v prodejnách	200 000 Kč
211	Peněžní prostředky v pokladně	10 000 Kč
311	Pohledávky	100 000 Kč
391	Opravná položka k pohledávkám	- 50 000 Kč
381	Náklady příštích období (NPO)	40 000 Kč
Aktiva celkem		**1 300 000 Kč**
411	Základní kapitál	200 000 Kč
421	Zákonný rezervní fond	10 000 Kč
429	Neuhrazená ztráta minulých let	- 110 000 Kč
431	Výsledek hospodaření za část roku 2019 (ztráta)	- 500 000 Kč
321	Dodavatelé - závazky z obchodních vztahů	800 000 Kč
331	Zaměstnanci	200 000 Kč
451	Rezervy podle zvláštních právních předpisů	200 000 Kč
461	Dlouhodobé dluhy k úvěrovým institucím	400 000 Kč
384	Výnosy příštích období (VPO)	100 000 Kč
Pasiva celkem		**1 300 000 Kč**

Ve výše zobrazené rozvaze jsou zohledněny oprávky (účetní odpisy dlouhodobého majetku) za období od 1. 1. 2020 do 14. 1. 2020. V rozvaze jsou taktéž zohledněny již inventarizační rozdíly. Skladované zboží a zásoby jsou zastaralé. Z tohoto důvodu pro dodržení věrného a poctivého obrazu účetnictví dlužníka byla provedena tvorba opravných položek 50 % jejich hodnoty v účetnictví. (účetní operace 559/196 v částce 100 000,- Kč).

Drženou rezervu na opravu staveb bude nutno zrušit, neboť k opravě stavby v insolvenčním řízení již s ohledem na prohlášení konkursu nedojde. Došlo také k podstatné změně podmínek k tvorbě rezerv podle zákona o rezervách. (účetní operace 552/451 v částce - 200 000,- Kč).

Dále pak u položky - Náklady příštích období se jedná o předplacení reklamních služeb u soukromé společnosti pro následující 4 měsíce. Dlužník včasně smlouvu vypověděl, jelikož si byl vědom své negativně se vyvíjející situace. Díky této skutečnosti mu vznikl nárok na refundaci ve výši ¾ zaplacené zálohy. (účetní operace 315/381 v částce 30 000,- Kč).

V rámci účtu 384 - Výnosy příštích období se jedná o nájemné přijaté předem od nájemníka firemního objektu za pronájem prostor na období příštích deseti po sobě jdoucích měsíců. Tato smlouva pak byla v prosinci 2020 vypovězena nájemcem ke dni 31. 1. 2020, kdy z tohoto titulu vznikla nájemci pohledávka ve výši 8/10 předplaceného nájemného ve výši 80 000,- Kč. (účetní operace 384/325 v částce 80 000,- Kč).

Výsledovka – Výkaz zisku a ztráty ke dni 14. 1. 2020 není příliš podstatný právě pro naše účely i přesto se na základě účetních operací změní o 100 000,- Kč.

Při vytváření rozvahy není rozhodujícím faktorem, zdali věřitelé uplatnili své pohledávky, které jsou zaneseny na účtu Dodavatelé 321 - Závazky z obchodních vztahů, zda je insolvenční správce uznal nebo zda nebudou v insolvenčním řízení vyplaceny. V rozvaze je však velice důležité mít pečlivě zobrazeny veškeré existující závazky bez ohledu na probíhající insolvenční řízení.

Rozvaha ke dni 14. 1. 2020 – po úpravách		
Dlouhodobý majetek		
021	Stavby	1 000 000 Kč
081	Oprávky ke stavbám	- 200 000 Kč
022	Hmotné movité věci a jejich soubory	1 000 000 Kč
082	Oprávky k hmotným movitým věcem a jejich souborům	- 800 000 Kč
132	Zboží na skladě a v prodejnách	200 000 Kč
196	Opravná položka ke zboží	- 100 000 Kč
211	Peněžní prostředky v pokladně	10 000 Kč
311	Odběratelé	100 000 Kč
391	Opravná položka k pohledávkám	- 50 000 Kč
315	Ostatní pohledávky	30 000 Kč
381	Náklady příštích období (NPO)	10 000 Kč
Aktiva celkem		**1 200 000 Kč**
Vlastní kapitál		
411	Základní kapitál	200 000 Kč
421	Rezervní fond	10 000 Kč
429	Neuhrazená ztráta minulých let	- 110 000 Kč
431	Výsledek hospodaření za část roku 2020 (ztráta)	- 400 000 Kč
321	Dodavatelé	800 000 Kč
325	Ostatní dluhy	80 000 Kč
331	Zaměstnanci	200 000 Kč
461	Dlouhodobé závazky k finančním institucím	400 000 Kč
384	Výnosy příštích období (VPO)	20 000 Kč
Pasiva celkem		**1 200 000 Kč**

Úpadková rozvaha (zahajovací) ke dni 15. 1. 2020 vytvořena ustanoveným insolvenčním správcem navazuje na poslední rozvahu společnosti – dlužníka. Správce v průběhu insolvenčního řízení zaúčtoval tyto operace:

Podíl v partnerské společnosti ABC, s.r.o., který nebyl zaznamenán v účetnictví. Hodnota podílu byla vyčíslena na 50 000,- Kč. (účetní operace 063/648 v částce 50 000,- Kč).

Dále byl nalezen dlouhodobý hmotný majetek drobné povahy, který nebyl stejně jako podíl zaznamenán v účetnictví. Jeho hodnota byla vyčíslena na 20 000,- Kč. (účetní operace 028/648 v částce 20 000,- Kč).

V průběhu insolvenčního řízení byly zaúčtovány tyto operace

Insolvenční správce v souladu s insolvenčním zákonem prověřil neplatné nebo neúčinné úkony dlužníka, přičemž zjistil, že:

1. Zásoby zboží byly prodány za nižší cenu ve výši 50 000,- Kč, přičemž cena pořizovací činila 200 000,- Kč. Obvyklá cena v době prodeje činila 300 000,- Kč. Mezi insolvenčním správcem a kupujícím došlo k dohodě o vzájemném odstoupení od kupní smlouvy, aniž by musel insolvenční správce iniciovat soudní spor týkající se neúčinnosti právních úkonů bez přiměřeného plnění. Kupující navrátí do majetkové podstaty dlužníka zboží v hodnotě 200 000,- Kč. (účetní operace 132/504 v částce 200 000,- Kč). Dále pak insolvenční správce zaúčtoval pohledávku za majetkovou podstatou ve výši 50 000,- Kč. (účetní operace 604/325 v částce 50 000,- Kč). Získané zásoby byly následně zpeněženy insolvenčním správcem v dražbě. Veškeré zásoby se prodali v hodnotě 330 000,- Kč. Odměnou dražebníka byla částka 30 000,- Kč. Účetní operace byly zaúčtovány následovně:

Účetní operace:

Výnos z prodeje zboží	311/604	330 000,- Kč
Náklady spojené s prodejem zboží	548/321	30 000,- Kč
Zápočet odměny dražitele a výnosu z prodeje zboží	321/311	30 000,- Kč
Insolvenční správce obdržel částku poníženou o odměnu dražitele	221/311	300 000,- Kč
Vyskladnění prodaného zboží	504/132	400 000,- Kč

Rozpuštění OP ke zboží	196/559	100 000,- Kč

2. Osobní automobil byl prodán společnosti (Y) za nižší než reálnou cenu ve výši 20 000,- Kč. V tomto případě insolvenční správce u soudu podal odpůrčí žalobu z titulu neúčinnosti právních úkonů bez přiměřeného protiplnění. Soudem bylo ve sporu odpůrčí žalobě vyhověno a poté insolvenční správce zapsal do majetkové podstaty dlužníka automobil v hodnotě 200 000,- Kč. Dále očekával, že jej kupující (Y) vydá ke zpeněžení. Kupující však ještě před ukončením odpůrčí žaloby vozidlo prodal. Soudem přidělený insolvenční správce tedy požadoval přiměřenou úroveň finančního plnění ve výši ocenění automobilu v částce 200 000,- Kč.

Účetní operace:

Vznik pohledávky	315/648	200 000,- Kč
Vydání plnění společností (Y) do majetkové podstaty	221/315	200 000,- Kč

3. Insolvenční správce na základě souhlasu věřitelského orgánu uzavřel dohodu o narovnání na pohledávku dlužníka v hodnotě 100 000,- Kč. Proti té již byla vytvořena opravná položka ve výši 50 %. Následnou dohodou o narovnání insolvenční správce obdržel plnění za pohledávku ve výši 60 000,- Kč. Zbylá pohledávka v hodnotě 40 000,- Kč touto dohodou zanikla.

Účetní operace:

Rozpuštění opravné položky 1/2 podíl pohledávky	391/559	50 000,- Kč
Zaniklá část pohledávky (odpis)	546/311	40 000,- Kč
Pohledávka dle dohody o narovnání (inkaso)	221/311	60 000,- Kč

4. Insolvenční správce na základě souhlasu zajištěného věřitele zpeněžil majetek dlužníka. Jedná se o dlouhodobý majetek – výrobní zařízení v pořizovací ceně 1 000 000,- Kč a účetní hodnotě 200 000,- Kč. Vůči tomuto zařízení si uplatňuje své zajišťovací právo bankovní instituce se svojí nezaplacenou pohledávkou v hodnotě 180 000,- Kč za částku 250 000,- Kč.

Zpeněžení a správa tohoto majetku má za následek tvorbu nákladů v hodnotě 50 000,- Kč. Majetek byl zpeněžen za cenu vyšší, než je výše pohledávky zajištěného věřitele, a proto není plnění jakkoliv kráceno.

Účetní operace:

Vyřazení majetku	082/022	1 000 000,- Kč
Doúčtování odpisu	551/082	80 000,- Kč
Zůstatková cena majetku	541/082	120 000,- Kč
Zpeněžení majetku dlužníka	311/641	250 000,- Kč
Náklady spojené se zpeněžením	548/321	50 000,- Kč
Vyplacení zajištěného věřitele	461/221	180 000,- Kč
Zaplacení nákladů spojených se zpeněžením	321/221	50 000,- Kč

5. Podíl ve společnosti ABC, s.r.o., která se momentálně nachází v likvidaci a její předpokládaný likvidační zůstatek činí 0,- Kč, byl vyřazen ze soupisu majetkové podstaty dlužníka jako nezpeněžitelný. Jedná se o cenný papír pojednávající o účasti v osobě s podstatným vlivem, a proto nebude podíl přeceňován na reálnou hodnotu. Neprovádí se žádná účetní operace, protože majetek byl pouze vyřazen ze soupisu majetkové podstaty dlužníka.

6. Insolvenční správce lustrací nemovitého majetku dlužníka zjistil v katastru nemovitostí, že na nemovitém majetku dlužníka je uložené zajišťovací právo vůči věřiteli XYZ s.r.o. Insolvenční správce tak pohledávku zapisuje na účet 321 v hodnotě 500 000,- Kč. Tato pohledávka však nebyla u insolvenčního soudu uplatněna i přes fakt, že pohledávka skutečně existuje a je zachycena v účetnictví společnosti, a tak nebude v insolvenčním řízení uspokojována. Majetek byl zpeněžen v ceně 400 000,- Kč.

Účetní operace:

Pohledávka ze zpeněžení	311/641	400 000,- Kč
Zaplacení pohledávky	221/311	400 000,- Kč
Vyřazení stavby	081/021	1 000 000,- Kč
Doúčtování odpisu	551/081	70 000,- Kč
Zůstatková cena majetku	541/081	730 000,- Kč

7. Insolvenční správce před ukončením procesu insolvenčního řízení zpeněžil majetek drobného typu za částku 5 000,- Kč. Následně tento majetek vyřadil z účetnictví, rozpustil náklady spojené s objednáním reklamy i výnosy z domluveného nájmu, závazky a pohledávky dlužníka vyrovnal a vymohl. Ostatní náklady, které mu vznikly při insolvenčním řízení byly v hodnotě 75 000,- Kč a byly zcela uhrazeny.

8. Insolvenční správce před ukončením insolvenčního řízení postupoval dle ustanovení § 305 odst. 1 insolvenčního zákona. Tedy uspokojil doposud nezaplacené pohledávky za majetkovou podstatou, jím postavené na roveň a zajištěné pohledávky v rozsahu stanoveném v ustanovení § 167 a § 298 insolvenčního zákona.

Veškeré speciální účetní případy i další účetní případy dlužníka:

Vykázaná ztráta za období před prohlášením konkurzu	429/431	400 000,- Kč
Drobný dlouhodobý hmotný majetek neuvedený v rozvaze	028/648	20 000,- Kč
Podíl v obchodní korporaci ABC, s.r.o., neuvedený v rozvaze	063/648	50 000,- Kč
Naskladnění zboží	132/504	200 000,- Kč
Prodej zboží v dražbě	311/604	330 000,- Kč
Rozpuštění OP ke zboží	196/559	100 000,- Kč
Vyskladnění prodaného zboží v účetní hodnotě	504/132	400 000,- Kč
Ostatní provozní náklady (dražebník)	548/321	30 000,- Kč
Zaúčtování kupní ceny a nákladů dražebníka	321/311	30 000,- Kč
Úhrada vydraženého zboží	221/311	300 000,- Kč
Závazek vzniklý z navrácení kupní ceny zboží	604/325	50 000,- Kč
Peněžní plnění – náhrada za automobil	221/648	200 000,- Kč
Rozpuštění OP	391/559	50 000,- Kč
Odpis částí pohledávky	546/311	40 000,- Kč
Úhrada pohledávky	221/311	60 000,- Kč

Vyřazení majetku	082/022	1 000 000,- Kč
Doúčtování odpisu	551/082	80 000,- Kč
Doúčtování zůstatkové ceny majetku	541/082	120 000,- Kč
Zpeněžení majetku	221/641	250 000,- Kč
Náklady se zpeněžením	548/321	50 000,- Kč
Vyplacení zajištěného věřitele	461/221	180 000,- Kč
Úhrada nákladů spojených se zpeněžením	321/221	50 000,- Kč
Vyřazení staveb (dlužník)	081/021	1 000 000,- Kč
Doúčtování odpisu	551/081	70 000,- Kč
Prodej dlouhodobého majetku	221/641	400 000,- Kč
Doúčtování zůstatkové ceny majetku	541/081	730 000,- Kč
Zpeněžení drobného majetku	221/648	5 000,- Kč
Vyřazení drobného majetku, zůstatková cena	541/028	20 000,- Kč
Zrušení nákladů na reklamu	548/381	10 000,- Kč
Úhrada pohledávek (mzdy)	331/221	200 000,- Kč
Rozpuštění výnosů (příští období)	384/668	20 000,- Kč
Úhrada pohledávek (předplacené služby)	221/315	30 000,- Kč
Vrácení předplaceného nájemného	325/221	80 000,- Kč
Úhrada závazku	325/221	50 000,- Kč
Ostatní náklady vzniklé v průběhu insolvenčního řízení	548/221	75 000,- Kč

Všechny výše uvedené transakce byly provedeny v roce 2020. Ve stejném roce bylo také insolvenční řízení ukončeno. V realitě je tomu však jinak a transakce by byly zaúčtovány v rozdílných daňových obdobích.

Hospodářský výsledek ke konci insolvenčního řízení by v daném případě vypadal takto:

Hospodářský výsledek					
Náklady (5XX)			Výnosy (6XX)		
504	Prodané zboží	200 000,- Kč	604	Tržby za zboží	280 000,- Kč
541	Zůstatková cena prodaného	870 000,- Kč	641	Tržby z prodeje dlouhodobého	650 000,- Kč

	dlouhodobého NHM a HM			NHM a HM	
546	Odpis provozní náklady	40 000,- Kč	648	Ostatní provozní výnosy	275 000,- Kč
548	Ostatní provozní náklady	165 000,- Kč	668	Ostatní finanční výnosy	20 000,- Kč
551	Odpisy dlouhodobého NHM a HM	150 000,- Kč			
559	Tvorba a zúčtování opravných položek v provozní činnosti	-150 000,- Kč			
	Celkem náklady	**1 275 000,- Kč**		**Celkem výnosy**	**1 225 000,- Kč**
				Hospodářský výsledek (ztráta)	**- 50 000,00 Kč**

V daném případě pak předpokládejme, že výsledek hospodaření podléhá úpravám na základ daně, jako například o nedaňové náklady, nebo porovnání účetních a daňových odpisů majetku. Následně je zjištěn základ daně v hodnotě 50 000,- Kč. Daň ve výši 19 % byla stanovena ke dni zpracování konečné zprávy insolvenčního správce. Daňová povinnost 9 500,- Kč bude následně zavedena do účetnictví 591/341. Daňové přiznání za období 1. 1. 2020 – 15. 12. 2020 bude doručeno finančnímu úřadu nejpozději do 31. 12. 2020. Insolvenční správce zároveň daňovou povinnost jako pohledávku správce daně za majetkovou podstatou uhradí dříve, než zpracuje návrh rozvrhového usnesení, a to postupem dle ustanovení § 305 odst. 1 insolvenčního zákona. Výsledek hospodaření – ztráta, bude navýšena o příslušnou daňovou povinnost (50 000 + 9 500 = 59 500,- Kč).

Rozvaha ke dni 15. 12. 2020 (v našem případě den ukončení insolvenčního řízení) pak vypadá takto:

Rozvaha ke dni sestavení konečné zprávy dlužníka					
063	Ostatní dlouhodobé cenné papíry	50 000,- Kč	411	Základní kapitál	200 000,- Kč
211	Pokladna	15 000,- Kč	421	Rezervní fond	10 000,- Kč
221	Bankovní účty	345 500,- Kč	321	Dodavatelé	800 000,- Kč
311	Odběratelé	250 000,- Kč	461	Bankovní úvěry	220 000,- Kč
429	Neuhrazená ztráta minulých let	510 000,- Kč	431	Výsledek hospodaření (2020 ukončení insolvenčního řízení dlužníka)	-59 500,- Kč
Aktiva		**1 170 500,- Kč**	**Pasiva**		**1 170 500,- Kč**

Rozvrhové usnesení

Po dokončení a předložení konečné zprávy, kde insolvenční správce vyúčtuje také svoji odměnu, náhradu skutečně vzniklých nákladů a vyčíslí reálný zůstatek k rozdělení mezi přihlášené věřitelé, insolvenční správce předloží návrh rozvrhového usnesení insolvenčnímu soudu ke schválení. V daném usnesení insolvenční správce určí, v jaké výši budou uspokojovány pohledávky přihlášených věřitelů. V tomto konkrétním případě má insolvenční správce k dispozici v majetkové podstatě finanční prostředky ve výši 360 500 Kč. Závazky společnosti činí 1 020 000 Kč, ovšem nebudou v plné výši daného řízení uspokojovány. Řádně přihlášené pohledávky věřitelů s ohledem na pohledávky, které se dle ustanovení § 170 insolvenčního zákona neuspokojují, jsou do rozvrhového usnesení zaneseny ve výši 800 000 Kč. Za předpokladu hypotetické odměny insolvenčního správce včetně nákladů ve výši 100 000 Kč.

Dále pak předpokládejme, že všechny zapodstatové pohledávky jsou již v plné výši uhrazeny, zůstane částka ve výši 260 500 Kč k rozdělení mezi věřitele přihlášené v insolvenčním řízení. Na každou přihlášenou pohledávku připadá pak plnění v poměru 0,325 k uspokojení ke koruně.

6. Zamyšlení *de lege ferenda*

Na základě výše uvedených skutečností a odkazy na zákonná ustanovení mám důvodně za to, že celá problematika plnění daňových a účetních povinností a to, jak ze strany dlužníka, tak ze strany věřitele, by měla být zcela jednoznačně zjednodušená. K tomuto dále sděluji, že v současnosti vlivem pandemie koronaviru bohužel případné změny a reformy v oblasti daňových a účetních činností v souvislosti s insolvenčním řízením byly zákonodárci odloženy do ústraní.

Z hlediska procesního práva je pak nejmarkantnějším nedostatkem absence ucelené právní úpravy upravující obecně plnění povinností vůči správce daně v souvislosti s insolvenčním řízením. Pro zajištění přehlednosti by bylo například účelné zrušit povinnost podávat daňové tvrzení k dani z přidané hodnoty při skončení insolvenčního řízení.

De lege ferenda si lze představit možnost, která by svým způsobem byla zásadním přínosem, který by mohl sjednotit lhůty pro podávání daňových tvrzení, kdy bych osobně navrhoval přijmout ustanovení, které by jednoznačně vymezovalo samostatné zdaňovací období, které by bylo pevně ohraničeno. Toto období by pak začínalo počínaje kalendářním rokem a končilo dnem předcházejícímu dni rozhodnutí o úpadku, čímž by došlo de facto k rozšíření platnosti ustanovení obsaženého v zákoně o dani z přidané hodnoty. Tato úprava by pak přinesla zejména právní jistotu a odstranila problémy s vyčíslením pohledávek věřitelů, kdy by tímto bylo jasně definováno a rozděleno, jaké pohledávky se přihlašují, a jaké pohledávky se považují za pohledávky za majetkovou podstatou. Je pak s podivem, že největší zájem by měl mít na přijetí této úpravy především stát, respektive správce daně, neboť právě tento subjekt má poměrně „šibeniční“ termín pro přihlášení své pohledávky do insolvenčního řízení dlužníka a přijetí navržené úpravy by bylo zcela jistě v daném případě přínosem. Další pozitivum by takto navržená právní úprava přinesla z toho důvodu, že by tak došlo ke sjednocení právní úpravy daně z přidané hodnoty s ostatními typy daní.

Závěrem se pak po bližším seznámení s jednotlivými zákony, které byly při zpracování této práce těmi stěžejními, neubráním kritickému zhodnocení množství novel a s tím spojených přijatých změn a množství komentářů

k jednotlivým ustanovením, kdy toto způsobuje nepřehlednost při aplikaci daných ustanovení nehledě na téměř každoroční pokyny Generálního finančního ředitelství, které ve své podstatě zpracovává „pracovní postup“ aplikace daných ustanovení na konkrétní případy pro jednotlivá pracoviště finanční správy. Stačí se pak tedy jen poohlédnout na množství přijatých novel například u zákona o dani z přidané hodnoty, kdy tento byl za dobu 17 let již padesát osm krát novelizován a zákona o dani z příjmů za dobu 29 let dokonce sto třicet jednou krát, kdy toto hodnotím jednoznačně negativně, kdy by mělo být přistoupeno k celkové rekodifikaci namísto přijímání nepřehledných novel v čím dál více nepřehlednější době.

Závěr

Jak je v rámci této rigorózní práce několikrát poznamenáno, tak zahájení insolvenčního řízení je zcela jistě jedním z nejvýraznějších zásahů do života a fungování dlužníka a to, jak fyzické osoby, tak osoby právnické. S ohledem na skutečnost, že zahájením insolvenčního řízení vznikají de facto všem účastníkům práva a povinnosti je zřejmé, že zahájení insolvenčního řízení bude mít dopad i na daňové řízení jako takové.

Nutno však po právu přiznat, že je to právě daňové řízení, které se přizpůsobuje insolvenčnímu řízení, což je však logické, neboť základním a stěžejním principem insolvenčního řízení je dle ustanovení § 5 písm. b) insolvenčního zákona zásada stejného postavení a rovných možností věřitelů. Správce daně, tedy přestože se přímo nabízí jeho zvýhodnění z titulu státního orgánu, tak v rámci insolvenčního řízení vystupuje jako jeden z mnoha věřitelů a s jeho postavením, uplatněním a uspokojováním pohledávek nejsou spojena žádná zvýhodnění. Jak je v rámci práce také uvedeno, správce daně se dokonce může dostat do nezáviděníhodné pozice v tom smyslu, že může zároveň evidovat za dlužníkem pohledávku a zároveň u dlužníka evidovat přeplatek, kdy v takovém případě je určující jednak datum vzniku takové skutečnosti a v návaznosti na to datum konání přezkumného jednání, respektive následné schválení zprávy o přezkumu soudem. Zároveň je však nutno nastavit takové procesní možnosti, aby správce daně nebyl naopak znevýhodňován, kdy dle mého názoru, by například správce daně s ohledem na procesní návaznosti mohl mít o 15 dnů delší lhůtu k přihlášení své pohledávky do insolvenčního řízení dlužníka, kdy tento je často odkázán toliko právě na jednání dlužníka a plnění jeho daňových povinností vůči správci daně.

V návaznosti na výše uvedené nutno podotknout, že současná právní úprava je dostačující. Záměrně pak uvádím dostačující, neboť je asi nesporné, že daňové povinnosti v souvislosti s insolvenčním řízením jdou zcela jistě stranou odborné veřejnosti, kdy s tímto nepochybně souvisí menší tlak na zákonnou úpravu této problematiky. V souvislosti s tímto je totiž právní úprava daňového řízení a insolvenčního řízení značně roztříštěna a pomocí nařízení a směrnic se tak zodpovídají otázky, které nadále přináší praxe. Na první pohled a bez hlubšího

studia daňového řádu se může zdát, že tento upravuje komplexní a ucelenou úpravu plnění povinností v souvislosti s insolvenčním řízením. Opak je však pravdou, a přestože daň z přidané hodnoty je pro fungování státu tím největším příjmem z hlediska daní, tak je ideální k poukázání na procesní problémy, které s sebou právní úprava přináší. Jednak daňový řád upravuje povinnosti v oblasti podávání daňových tvrzení, pak i zákon o dani z přidané hodnoty uvádí určitá pravidla, která se v určitých případech překrývají, někdy se liší v nuancích a někdy se naopak zcela rozcházejí. S ohledem na množství rozkolů, které pak v praxi vznikají, musí často místo zákonodárce reagovat správce daně, který se snaží tuto dvojkolejnost řešit výklady, kdy osobně toto hodnotím jako nepřehledný způsob hojení vad způsobeného přijetím duplicitního ustanovení. Poměrně zásadním způsobem pak také negativně ovlivňuje právní úpravu jako takovou skutečnost, že daňové řízení a insolvenční řízení je vedeno dvěma samostatnými ministerstvy, které dle mého názoru vzájemně dostatečně nekooperují, což vyplývá z platné právní úpravy, která v mnoha ohledech spolu nekoresponduje a je zde obsáhlý prostor k vyplnění nedostatků, kterými právními předpisy a zejména pak věřitelé a dlužníci trpí.

Resumé

The topic of my thesis is insolvency proceedings and its consequences of the fulfillment of taxes and accountings obligations. The thesis aims to describe the current legal regulation of insolvency proceedings in relation to the fulfillment of taxes and accountings obligations from the position of debtors and especially from the positions of insolvency administrators. I think it is important to write about this topic, because insolvency proceedings are related to the poor economic results of societies and the indebtedness of individuals.

First chapter focuses on insolvency proceeding, especially on the historical development of insolvency proceeding in territory of the Czech Republic and the course of insolvency proceedings. Second part of this chapter describes single types of bankruptcy - reorganization, debt relief, bankruptcy and other special types of bankruptcy: insignificant bankruptcy and bankruptcy of financial institutions.

In the second chapter, I focus on the fulfillment of tax obligations and on the right to dispose of a tax claim. I write about the obligation to file tax claims and I solve whether the tax claim should be filed by the debtor or the insolvency administrator. I will also describe the various stages of insolvency proceedings in the context of filing a tax claim and fulfilling obligations to the tax administrator.
In the third chapter of my thesis I focus on the legal regulation of income tax in connection with insolvency proceedings. I focus on tax provisions and accounting write-offs of receivables. I also try to show everything on a a specific example. Therefore, this thesis can also work as a guide for the successful fulfillment of accounting and tax obligations of the concerned entities.

In the fourth chapter I focus on value added tax, which mainly concerns creditors and the fate of their receivables, where a relatively common reason for filing a claim in the debtor's insolvency proceedings is to meet the condition for reducing the tax base only. This is completely logical and results not only from domestic legislation but also from legislation, that has been implemented based on the legislation of the European Union. In the context of this chapter, I also

compare the domestic legislation on value added tax between the individual member states of the European Union.

The last part of my thesis is a case study where I apply the rules in the performance of tax and accounting obligations in connection with insolvency proceedings. In the context of this work, which should be beneficial especially with regard to the application of the provisions, I consider this to be effective and efficient, because it will be clear in a particular case how some provisions can be applied in practice.

With regard to the above, I am convinced that the content of the thesis comprehensively covers the issue of tax and accounting obligations in connection with insolvency proceedings and provides a comprehensive overview of the rules for fulfilling these obligations, as well as the difficulties we may encounter in fulfilling tax obligations and accounting obligations.

I firmly believe that the content of the thesis provides a better orientation in this issue to the reader and allows him to acquaint and understand the interpretation of individual provisions. It must be borne in mind that insolvency proceedings have been the main and increasingly used solution for many years and often the only way out of the poor financial situation of entities, and therefore I believe that this thesis can be beneficial for both entities – debtors and creditors.

Seznam použitých pramenů a literatury

Odborné knihy, monografie

- BAŘINOVÁ, Dagmar, Renáta HÓTOVÁ a Ladislav OLŠAR. *Konkurzní řízení v praxi: z pohledu věřitele i úpadce*. 2. přeprac. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-0909-3;

- Farm Bankruptcy: Hearings Before the Subcommittees on Administrative Practice and Procedure, and Courts of the Committee on the Judiciary, United States Senate, Ninety-ninth Congress, First Session, on the Question of the Remedies Available to Debtors and Creditors Under Bankruptcy, how They Relate to the Great Plight of the American Farm and the Farm Family, November 6 and 12, 1985;

- GRANT W. NEWTON, R. LIQUERMAN, *Bankruptcy and Insolvency Taxation*: 2007 Cumulative Supplement , IN: John Wiley & Sons, 2007, ISBN 0471796328, 9780471796329;

- HÁSOVÁ, Jiřina. *Konkurs a vyrovnání*. Vyd. 2., aktualiz. a dopl. Praha: Orac, 2001. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-26-6;

- HÁSOVÁ, Jiřina a Tomáš MORAVEC. *Insolvenční řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-715-6;

- HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 9788074006913;

- HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra, Petr MRKÝVKA a Ivan TOMAŽIČ. *Finanční a daňové právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073801557;

- Jackson, T.H. The Logic and Limits of Bankruptcy Law. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1986;

- KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. ISBN 8071790311;

- KOZÁK, Jan, Petr BUDÍN a Lukáš PACHL. *Insolvenční právo*. Brno: Rašínova vysoká škola, 2008. ISBN 978-80-87001-10-3;

- KURKA, René a Anežka PAŘÍKOVÁ. *Subjekty finančního trhu: vybrané aspekty likvidace a insolvence*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-277-9;

- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9;

- MARŠÍKOVÁ, J. *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy ve znění zákonů č. 69/2011 Sb., a č. 73/2011 Sb*. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-75-2;

- PELC, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-517-6;

- RICHTER, Ondřej. *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení: komentář*: § 165-204. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-549-7;

- ROZEHNAL, Tomáš, Roman ONDRÝSEK, Ondřej LICHNOVSKÝ, Petra NOVÁKOVÁ a Eva KOSTOLANSKÁ. *Daňový řád*, komentář, 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2016. s. 634-783, 919 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-604-3;

- SCHELLEOVÁ, Ilona. Brno: Iuridica Brunensia, 1995. *Právo a současnost*. ISBN 80-85964-01-5;

- STANISLAV, Antonín. *Zákon o insolvenčních správcích: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-826-1;

- ŠNOBLOVÁ, Zuzana a Vítězslav NĚMČÁK. *Insolvenční správce*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-914-2;

- TARANDA, Petr. § 2 [Vymezení některých základních pojmů]. In: HÁSOVÁ, Jiřina, ERBSOVÁ, Hana, KUBÁLEK, Jan, MORAVEC, Tomáš, SMRČKA, Luboš, ŠMEJKAL, Viktor, TARANDA, Petr, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Insolvenční zákon*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018;

- VANČUROVÁ, Alena, Lenka LÁCHOVÁ a Jana VÍTKOVÁ. *Daňový systém ČR*. V Praze: 1. VOX, [1997]-2018. Ekonomie (1. VOX). ISBN 9788087480052;

- WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014. ISBN 978-80-7201-940-3;

- ZELENKA, Jaroslav. *Insolvenční zákon: (zákon č. 182/2006 Sb.): poznámkové vydání s důvodovou zprávou a nařízením Rady ES 1346/2000.* Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-657-0.

Odborné články

- DVOŘÁKOVÁ, Veronika. *Kam až povede lidská benevolence aneb oddlužení jako zbraň dlužníka na věřitele.* Bulletin advokacie, 2020, č. 5, s. 29-35;

- KABRHEL, Miloslav. *Započtení v insolvenčním řízení – porušení zásady pari passu?*. Bulletin advokacie, 2018, č. 3, s. 40-45;

- KUČERA, František. *Poctivost – základní princip reorganizace, zkušenosti z jednoho insolvenčního řízení.* Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 17-20;

- NOVOTNÁ, Monika. *Meze ochrany zástavního věřitele po zahájení insolvenčního řízení.* Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 36-39;

- SIGMUND, Adam. *Reorganizace firem v České republice – probouzení Šípkové Růženky*. Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 43-47;

- ŠIMKA, Karel. *Penále vyměřené dlužníkovi za prodlení s odvodem za porušení rozpočtové kázně a insolvenční řízení – oříšek k rozlousknutí pro rozšířený senát NSS.* Bulletin advokacie, 2020, č. 10, s. 31-35;

- ZOULÍK, F. *Vývoj insolvenčních řízení.* Právní fórum, 2009, č. 4, s. 153;

- ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční správce v roce jedna*, Bulletin advokacie, 2010, č. 1-2, s. 53.

Právní předpisy

- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení;

- Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání;

- Zákon č. 89/2012., občanský zákoník;

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád;

- Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích;

- Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty;

- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii;

- Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád);

- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník;

- Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví;

- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů;

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník;

- Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů;

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1023 ze dne 20. 6. 2019 (směrnice o restrukturalizaci a insolvenci);

- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, sp zn. 312/2006 Dz, ze dne 9. 11. 2005;

- Zákon, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony;

- Vyhláška č. 312/2007 Sb., o obsahu a dalších náležitostech zkoušek insolvenčních správců;

- Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, č. 294/2013 Dz;

- Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), č. 182/2006 Dz;

- Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. 11. 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty (Úřední věstník 2006, L 374, s. 1);

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1023 ze dne 20. 6. 2019;

- Umsatzsteuergesetz In der Fassung der Bekanntmachung vom 21. 02. 2005 (BGBI I S. 386);

- Ley 37/1992, de 28 de diciembre, del Impuesto sobre el Valor Añadido;

- Zákon č. 222/2004 Z. z., o dani z pridanej hodnoty.

Judikatura

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 6. 2015, č. j. 6 Afs 57/2015 – 26;

- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 5. 2008, č. j. 2 Afs 104/2007 – 42;

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sp. zn. 29 ICdo 33/2014;

- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 2008, č.j. 1 VSPH 7/2008 (KSUL 43 INS 384/2008);

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2018, sp. zn. 29 ICdo 61/2016;

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. 29 NSČR 12/2013;
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2005, sp. zn. III. ÚS 648/04;
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 13/05;
- Stanovisko pléna Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 4. 2004, č. j. Sst 2/2003-225;
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 38/05;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 1. 2009, č.j. 8 Afs 37/2008-155;
- Pokyn Generálního finančního ředitelství k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ze dne 6. 2. 2015, č.j. 5606/15/7100-10;
- Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 8. 5. 2019, A-PACK CZ, C-127/18, EU:C:2019:377;
- Rozsudek Soudního dvora EU C-255/02 Halifax, C-653/11 Newey, C-251/16 Cussens;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 8 Afs 43/2013-52;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 6 Afs 60/2014-56;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 9 Afs 47/2014-74;
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 NSČR 3/2012, R 84/2012;
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3325/2013 ze dne 27. 10. 2015;

- Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 06. 1998, Cpjn 19/98 („R 52“).

Seznam internetových zdrojů

- Insolvenční rejstřík. *Justice.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-01-30]. Dostupné z: https://insolvence.justice.cz/slovnik-insolvencnich-pojmu/

- Insolvenční rejstřík. *Justice.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-08-30]. Dostupné z: *https://isir.justice.cz/isir/common/stat.do?kodStranky=FORMULAR*

Seznam použitých obrázků

- **Obrázek č. 1:** Přehled časových návazností při opravě základu daně